В.Шекспир

“Король Лир”

Акт

БИРИНҶИ ПЕРДЕ (акт)

БИРИНҶИ САХНА

Король Лириң көшгиндәки тагт залы

(Кент, Глостер ве Эдмунд гирйәрлер)

Кент

Король Альбан герцогыны Корнуоль герцогындан артыкмач гөрйәрмикә дийип, мениң гөзиме гелйәрди.

Глостер

Бизиң хеммәмизиң гөвнимизе хем шейле гелйәрди. Эмма инди, дөвлет пайлашыгында болса, оның герцоглардан хайсы бирине артыкмач баха берйәнлигини асыл айдып болмаз; деңлик шейле бир сакланыпдыр, хатда оларың хич бири хем дөвлетиң иң говы бөлеги шудыр дийип сайлап билмез.

Кент

Бу сизиң оглыңызмы, җенап?

Глостер

Мен муның тербиесини өз үстиме алдым. Мен шу хакда гүррүң эдип...

зармалы боланым үчин, инди мениң те
ренишипдир.

Кент

Мен сизе дүшүнмейәрин.

Глостер

А биз болсак мунық әҗеси билен бир
ымизе хас говы дүшүнйәрдик. Шунда
үнә боланыны дуйярмысыңыз?

Кент

Шунын ялы гөзел бир миве берени ү
мен ол гүнәң боланына гынанмаярын.

Глостер

Эмма мениң ене бир оглым бар, ол мун
бир яш улы хем-де хут кануни, эмма ше
де болса, ол маңа мундан говы гөрүнме
бу кеззап бирнеме батыргайлык билен в
рашылан вагтындан өңрәк дүнйә инен б
да, мунын әҗеси өрән аҗайыпды. Биз б
биримизи гаты сөййәрдик, мен хем шу ме
җи ги өз оглым дийип боюн алмага борчл
рын. – Эдмунд, сен шу асыллы бейик ма
ла гдамының кимдигини билйәрмиң?

Эдмунд

Ек, җенап.

Глостер

Бу лорд Кент: сен мунын якын хорм
йип ядында сакла.

Эдмунд

Мен сизиң хызматыңыза тайын, алы җенаг

Кент

Мен сизи говы гөрҗегиме ынанярын ве сизи хас якындан танамак ислейәрин.

Эдмунд

Мен шоңа мынасып болмага чалышярын напа.

Глостер

Ол докуз йылдан бәри бу ерде ёкды, ти ене-де гитҗек. — Бу ерик король гелйәр. (*Лиур*).

(Лир, Коркуоль, Альбани, Гонерилья, Регана, делия ве везир-векиллер гелйәрлер).

Лир

Француз королы хем Бургундия герцогь гелсинлер. Гетир олары, Глостер.

Глостер

Боляр, хөкүмдар.

(Глостер ве Эдмунд гидйәрлер).

Лир

Шол гадыми хыялмызы ачярыс.
Маңа карта бериң! Хем-де сиз билиң:
Из шалыгымызы үче бөлүпдик,
Дөвлет аладасының бар агыр йүкүн,
Гарран герденмизден бир яна таплап,
Йүксиз өлүме тарап сүйренер ялы
Хем-де биз дөвлети яш гүйчлеримизе
Табшырмагы пугта карар эдипдик

Альбани, сенә-хә бизиң оглымыз,
Сен хем бизи аз сөймейән, Корнуоль,
Дава-җенҗел чыкмаз ялы гелҗекде,
Гызларымыза нәмәни берйәнмизи
Халкымыза мәлим этмек ислейәс.
Французә ве Бургунд патышалары,
Бизиң кичи гызымызың сөйгисин —
Шол ашык мыхманлар газанҗак болуп,
Көшкимизде җогаба гарашярлар.
Эй, мениң гызларым, сиз маңа айдың —
Биз сизе ерлери, хәкимиети
Хем ене девлети эдара этмеги
Сизиң үчиңизе берйәнимиз үчин,
Хайсы бириң бизи хас сөййәрсиңиз?
Кимиң тебиги хәсиети өзгеден
Хас хем гүйчли болуп чыкайса эгер,
Биз хем шоны бетер җомарт сыларыс. —
Гонерилья, сен улысы, — сен башла.

Гонерилья

Атам! Сизи сөйишиме мынасып,
Хи-де оңа дерек сөз тапылармы?
Гөзимиң гөрежинден, тәмиз ховадан
Азатлыкдан, бүтин гымматлы затдан
Гыт әҗайып хемме задың барындан,
Гэйә дурмуш, саглык хем-де гөзеллик,
Хатда намысдан хем артыкмач сөййән,
Гыз атасын нәхил зор сөййән болса,
Мен хем сизи шоның ялы сөййәрин.
Мениң сизе болан сөйгим янында
Акыллар хәйрандыр, диллер хем лалды

Корделия (*чете*)

нәме айдаркам? Сөйүп дыммалы.

Лир (*Гонерильяга*)

Ине, шу үлкәни, тә шуңа ченли,
Гөзел көлегели җеңңели билен,
Кән хасыллы экин мейданы билен,
Шу җошян дерялар, отлугы билен,
Шу гөзел үлкәниң барыны саңа
Хем сениң неслиңе өмүрлик берйән.
Икинҗи гызымыз, әзиз Регана,
Бизе гөр нәмелер айдып береркә?

Регана

Мен хем баҗым билен шол бир металд
Бизиң бахамыз хем бир болмалыдыр.
Мениң хем сөйгими ол айдып берди.
Мен хем шоны бүтин йүрекден сызян
Эмма оң сөзине бир неме гошян:
Бүтин дуйгыларың бай дүнйәсинде
Башга хили шатлыкларың барысы
Гөвниме ярамәр, мыртар гөрүнйәр;
Мениң үчин диңе бир кейпи-сапа
Ол хем сизе болан сөйгим, хөкүмдар!

Корделия (*чете*)

Эй пакыр Корделия! Ёк, мен пакыр д
Мениң сөйгим сөзлеримден гүйчлидир.

Лир (*Реганага*)

Саңа хем-де сениң несиллериңе
Юрдың үчден бирин бөлүп берйәрис,
Улылыгы, гөзеллиги, гымматы
Гонерильяңкыдан ол хем кем дәлдир.
(*Корделияга*)
Француз үзүмниң, Бургунд сүйдиниң
Сөйги җеделлерине себәпкәр болан,

Өңкилерден кем болмадык шатлыгымыз,
айында бажыланңдан өкде бор ялы,
А сен бизе нәме, нәме айдып бирсиң?

Корделия

Хич зат, хөкүмдар.

Лир

Хич зат?

Корделия

Хич зат.

Лир

Хич затдан хич зат хем чыкмаз.
Хатда дий бир зат!

Корделия

Ах, йүрегим дил билен айдардан эҗиз.
Мениң сизи сөйшим хут өз боржымың
Буйрышындан артык хем дәл, кем хем

Лир

О нәхили! О нәхили, Корделия?
Өз такдырың позма, җогабың дүзет.

Корделия

Хөкүмдар, сиз маңа дурмуш бердиңиз,
Мени әкледиңиз, мени сөйдиңиз:
Ине шолан хеммеси үчин мен сизе
Боюн эгйән хем-де сөййән, сылаян.
Эгер бажыларым диңе бир сизи
Сөййәс дийип тассыклаян болсалар,
Онда нәчүн олар әре бардыка?
Эгер мен дурмуша чыкмалы болсам,

ңда сөйги, аладамың, борҗымың
р бөлегини өз эриме берерин;
лки, диңе бир сизи сөймек үчин,
җыларым ялы, эре бармарын.

Лир

Сен шуны хут чын йүрекден дийййэрмиң?

Корделия

Хава, хөкүмдар.

Лир

Шейле бир яш, шейле бир даш йүрекли!

Корделия

Шейле бир яш, шейле бир догры гепли.

Лир

Гой ол шейле болсын; хич бир айбы ёк.
Сең пайыңа дүшен догрылык болсын.
Касам эдйэн гүнешиң шөхлесинден,
иҗэң ве Гекатаң гизлин сырындан,
изиң өмримизе хем өлмимизе
рк эдйэн ол асман йылдызларының
бейик тэсирине касам эдйэрин:
Аталык борҗымдан ве хоссарлыкдан,
Арагатнашыкдан эл чекйэрин мен.
Сен шу гүнден шейлэк мениң сөйгиме
Хем мениң өзиме өмүрлик ятсың!
Мениң үчин вагшы болан бир скиф,
ачлыкдан өз чагасын иййэн пис,
иң маңа бир вагт эзиз болшың дек,
т шолар хем маңа шейле боларлар

Кент

Эй хөкүмдар!

Лир

Бир сөз хем айтма, Кент!
Гит, аждар газабына сезевар болма.
Мен муны хеммеден артык сөййәрдим.
Өз дынчлыгымы нәзик аладасына
Табшырмакчы болуп хыял эдйәрдим.
Чекил, ёк бол!
Мен габырда тапҗак рахатлыгымдан —
Касам эдип айдярын сизлере:
Мен йүрегими ондан дартып алярын!
Чагырың французы! Гаршы болян ким?
Чагырың Бургунды! — Альбани ве Корнуол
Үчүнҗи бөлегинем пайыңыза гошың,
Гой оңа эр болсын догры геплиги,
Сап йүреклик дийййән текеббирлиги.
Мен сизе шалыгымың эркинде болан
Хөкүмдарлык хукукларыны берйәрин.
Өз янымда болса йүз рыцарь саклап,
Шолар билен хериңизде бир айлап
Мен барып, гезекме-гезек яшарын.
Мен диңе өзимде короллык адың —
Лакамыны, хорматыны галдырҗак.
Эмма гирдейҗилер ве хәкимиет,
Эдара этмеклик сизиңки болсын.
Ана, шоны [illegible]ламак үчин хем
Ынха тәҗим, алың-да сиз пайлашың.
(олара тәҗини берйәр)

Кент

Эй бейик Лир, король дийип сыйлардым,
Хут атам хөкмүнде говы гөрйәрдим,

Хем көкүмдарым дийип гулак асярдым,
Дога эден вагтым, адың ятлаярдым...

Лир

Хабардар бол, яйың кирши чекилди!

Кент

Гойбер-де, пейкамың багрымдан гечир!
Егер Лир аклыны чашыран болса,
Кент хем батыргай дарышмалы болар.
Сен нәмелер этҗек болярсың, гоҗа?
Егер хәкимиет яранҗаңлыга
Гулак асян болса, ынанян болса,
Вападарлык горкуп, дымар өйдйәрмиң?
Самрамага дурса али мансаплык,
Мениң борҗым хакыкаты диймекдир.
Ойлан! Тагтың сакла, газабың кемелт.
Мен өз дурмушымдан кепил болярын,
Сениң кичи гызың кем сөййән дәлдир.
Сөз юваш еринде йүрек бош болмаз.
Диңе ичи бошлук ваңлар, сес эдер.

Лир

Кент, сем бол, хайпың гелйән болса җаныңа!

Кент

Сени душманлардан горамак үчин,
Җаным мыдам гирев дийип сайярдым,
Шол җаны шолара хер бир сагатда
Бермәге мен тайын, горкуп дурамок.

Лир

...эма, ёк бол, сен гөзиме гөрүнме!

Кент

Эй Лир, ачыграк серет!
Сениң гөргир гөзиң болуп дурмага,
Ругсат эт.

Лир

Мен хут Аполлондан касам эдйәрин...

Кент

Аполлондан мен хем касам эдйәрин:
Шахым, нахак аллаларың чагыряң?

Лир

Эй бивепа гул!

(гылыҗына япышяр)

Альбани ве Корнуоль

Дурың, хөкүмдар!

Кент

Чап!
Тебиби өлдүр-де, оның муззыны
Ёвуз кеселе бер! Карарың үйтгет,
Ёгсам мен тә демим согурлайянча:
„Сен телек иш этдиң“ дийип айдарын!

Лир

Гулак ас, бозгак! Маңа гулак асмак
Сениң борҗыңдыр! Сен касамымызы
Поздурмага мейил этдиң ве бизиң
Хәкимиетимиз билен карарымызың
Арасында текеббирлик билен дурдың,
Бу хәзире ченли гөрүлен зат дәлдир,
Мен — король. Ине, сениң сылагың шейле:
Биз саңа ериң җебри-җепасындан өзиңи

Горар ялы ве алтынжы гүнде хем
Өз йигренжи аркаңы мең юрдымдан
Дурман өвүрер ялак, бәш гүн вагт берйәс,
Эгер онунжы гүн мең шалыгымда
Ызың тапылайса, хөкман өлерсиң,
Угра! Аллалардан касам эдйәрин!
Мениң шу карарым хич позулмаздыр!

Кент

Шейле болян болсаң, хош гал сен, король,
Мунда сүргүн, онда хем азат дүнйә.
(Корделияга)
Сени белалардан алла сакласын!
Сениң пикириң догры, сөзлең хакыкат.
(Регана ве Гонерильяга)
Дабаралы сөзлериңиз гой догры чыксын;
Сөйгиңиз хем иш йүзинде гүллесин.
(Герцоглара ве көшкдәкилере)
Хош галың: Кентиңиз гожа дурмушын
Тәзе үлкеде хем гечирип билер!
(Гидйәр)

(Шейпур сеси.)

Глостер, Француз королы, Бургунд герцогы ве вевир-векиллер гелйәрлер)

Глостер

Король хем-де герцог шунда, хөкүмдар.

Лир

Бургунд герцогы,
Илки сөзим сизе айдып йүзленйән.
Бизиң кичи гызымызың үстинде
Король билен эдйәрдиңиз сиз жедел.

Ана, шондан хэзир эл чекмез ялы,
Айдың, Сизе нэме шай-сеп бермели?

Бургунд герцогы

Хөкүмдар, берен ваданыздан кем дэл;
Ондан ызын болса, Сиз бермерсиңиз!

Лир

Эй асыллы герцог, бизлер оны өң
Хас гымматбаха дийип хасап эдйэрдик;
Инди болса оның бахасы дүшди.
Ынха ол, шу икийүзли ынсанда
Хатда бир зат я-да хемме болушы
Мең гахры-газабым билен бирликде
Яраян болса, тутушлайын сизиңки.

Бургунд герцогы

Нэхил җогап берҗегими билмейэн.

Лир

Айыпланып, хеммэ йигренҗи гөрнен,
Бизиң газабымыза сезевар болан,
Атасы тайындан шай-сеплер ерине
Лагнатланан гызы алҗакмы, я ёк?

Бургунд герцогы

Багышлаң, хөкүмдар: шейле ягдайда
Оның хайсын сайламаклык кын зат дэл.

Лир

Онда оны ташлаң. Мен ярадандан
Касам эдйэн, оның хемме байлыгын
Еке-еке сизлере санап бердим.
(Француз королына)
Сизе болса достлугымдан, хөкүмдар,

Өзимиң йигренйән махлугым билен
Бирикмеги асла маслахат билмейән.
Өзиңизе мынасыбыны сөйиң.
Хатда мундан тебигатың өзи хем
Йүз дөндерйәр, ыкрар этмек ислемейәр!

Француз королы

Шу сөзлери эшитмек маңа өрән кын!
Шу чака чен иң бир сөйгили болан,
Гаррылыгың көшешдириҗиси болан,
Хеммесинден якын ве гыммат болан,
Хемише өвүлип гелинйән бир гыз,
Бир пурсатда бар сөйгини ташладян
Шейле эрбет гүнә эдип билерми?
Эгер сизиң шоңа болан сөйгиңиз
Бирден шейле зым-зыят болан болса,
Белкем, онуң эден гүнә мөчбериниң
Чени-чакы ёкдыр хем-де элхенчдир.
Эмма онуң гүнәсиниң барлыгыны
Диңе маңа керамат ынандырар!

Корделия

Хайыш эдйән, сөзүм диңләң, хөкүмдар,
Мең башыма дүшен шу ишлең барысы, —
йүрекден айдылмаян сөзлериң
нҗаңлыгына уссат болмамсоң, —
е элден гелҗек затлары диймек
тым болансоң дүшен иш болды.
и начары кесен ата мәхринден
лик, харамылык, азгынчылык дәл;
ндар болуп, габахат иш этмедим,
лынып тамакын гарамамсоң мен,
нха, хак себәби, байлыгым шонда

Ата сөйгисинден махрум болсам-да,
Менде шолаң ёклыгына өрән шат.

Лир

Сен догмадык болсаң, говы боларды, —
Нәлеткерде болуп дүнйә геленден.

Француз королы

Бары шолмы? Утанҗырап кәте ол
Гөвнине геленин айдып билмейәрми?
Эй Бургунд герцогы, бу мелика сиз
Нәме диййҗек, айдың, пикриңиз нәме?
Сөйги хичдир, гөзиң газанчда болса,
Муны алмак ниети бармы бир сизде?

Бургунд герцогы *(Лире гарап)*

Хөкүмдар,
Вада берилен пайын долы берсеңиз,
Бургунд герцогының гелини бор ол гыз.

Лир

Ёк! Хич бир зат бермен, касам этдим мен.

Бургунд герцогы *(Корделияга)*

Ахмыр эдйән; эмма атаңыз билен
Эр хем дөнйәр сизден.

Корделия

Бар сөйгиси газанч болса, хич хачан
Бейле эре асла аял болмарын.

Француз королы

Эй перим, гедай хем галсаң, сен байсың.
Гой дөнсүнлер, бахаңа етме ёкдыр.
Сен жыда болсаң-да ата мәхринден,

Барысы дөнсе-де, алян мен сени.
Таңрым, бу нә гең зат! Йигрендикчелер
Менде хас хем жошяр сөйгиниң оды.

(*Лире*)

Гедай гүне гоюп, ташладың гызы.
Мең гөзел үлкәмде, Францияда
Шоның гелни болар барып ол шонда;
Хич зат айра салмаз нәзенинимден;
Инди ол думанлы Бургундияның
Герцогларна етмез мең перизадым.
Хошлаш дашдан гаты йүреклер билен.
Мунда йитен багта ээ бол онда.

Лир

Сен оны ал-да гит. Сениңки болсын.
Инди бизиң бейле гызымыз ёкдыр.
Оны бизиң соңкы гөрүшимиз болсын.
Сизе пата берилип, ёла салынмаз.
Дурмаң, ураң шундан. Гиделиң, герцог.

(Шейпур чалыняр. Лир, Бургундия герцогы, Корнуоль везир-векиллер гидйэрлер)

Француз королы

Доганларың билен хошлаш.

Корделия

Атамызың гөз гуванчлары, галың,
Корделия гидйэр, гөзяшын сачып,
Мен сизе өрэн белет... Олаң барыны
Доган боланым соң айдып дурмайын.
Атамызы сөйиң, мен оны сизе
Ынаныпгидйэрин. Арман, ол маңа
Ынам этсе, гөзел мекан тапардым.
Хош галың, доганлар.

Регана

Бизе акыл берме!

Гонорилья

Гайрат эт, рэхм эден эриңе яран!
Гаррьі атаң пендини тутманың үчин,
Шунча җебри-җепа миессер болдың.

Корделия

Вагты гелер, хиләң үсти ачылар,
Йүзигара, бетнам борсыңыз шонда.
Хош галың инди!

Француз королы

Гитдик, гөзелим!

(Француз королы ве Корделия гидйәрлер)

Гонерилья

Доганҗан, икимизе дегишли болан бир зат барасында бизиң гүррүң этмегимиз герек. Атамыз шу гиҗәниң өзинде ёла дүшмеги гөвнине дүвди герек?

Регана

Хава, сизиң билен. А гелҗек айы болса ол бизиңки-де гечирҗек.

Гонерилья

Гарранындан соңра оның бир гепде дурмазак боланыны сен гөрйәрсиң. Ол бизе диңе хәзир аян болды. Ол Корделияны элмыдама бизден говы гөрйәрди. А инди болса, бирден, ойланман—зат этмән ондан дөнди-де дурыберди.

Регана

Бу оның гаррылыгының этдирйән затларыдыр. Йөне вели хемише-де оның өз-өзинден хабары ёкды.

Гонерилья

Ол мен диен вагтында-да чаксыз гыңырды, а инди болса биз оның өвреннекли ярамаз хәсиетлеринден башга-да, ол лабзы ажан гаррының хер хили гепини эшидип, эҗир чекип йөрмели боларыс.

Регана

Хава, оның Кенти ковуп гойбериши ялы, кеҗир гылыгының җебрини чекип йөрмели болсак герек.

Гонерилья

Я-да Франция королы билен хошлашып гидиши ялы, гел икимиз диллешип иш эдели: эгер ол шу халында хөкүм сүрмек хукугынам өзинде саклаҗак болса, тәҗи-тагтдан эл чексе-де, бизе хупбат яманыны берер.

Регана

Биз ол барада мазалҗа ойланшалы.

Гонерилья

Хәзир бир пиллекә бир чәре гөзлемек герек. *(Гидйәрлер.)*

ИКИНҖИ САХНА

Граф Глостериң кешгинде бир залың ичи.

(Эли бир хатлы Эдмунд гелйәр)

Эдмунд

Таңрым сенсиң, эй гөркәне тебигат!
Сенде болан канунлара боюн мен.
Агамдан бир-ики йыл гич догулдым дийип
Мен нәме үчин шол нәлетли эндиге—
Адата өзими кемситдирейин?
Никасыз аялдан догуламда нәме?
Мең беденим берк, рухым хем белент,
Сыратым хем асла парх этмейәр бирҗик—
Шол байры хелейден болан ләликден.
Онсоң мениң шондан песлигим нәме?
Нәчүн хер хил атлар дакярлар бизе—
„Пес“ дийип, „чөп дүйби“ дийип, „никасыздан“ дийип?
Биз—„пес“, биз—„чөп дүйби“, биз—„песдирис-пес“.
Эмма огрын алынан хем болсак биз,
Торч эдилен ёрган-дүшек ичинде,
Укың арасында алынан нәкес
Самсыклардан бизе гүйч-де, кувват-да
Артык берилендир хут тебигатдан!
Никалыдан болан, эй Эдгар доган,
Маңа сениң мүлкиң, байлыгың герек;
Никасыздан алынан чөп дүйби оглыны,
Атам сенден эгсик гөрмейәр оны.
Гөр, нәхил яңланяр „никалы“ сөзи!
Эй, мең никалыдан догулан агам!
Эгер язан пиримим угра барайса—
Шонда пес Эдмунд хем никалы болар.
Мен өсйән, даянян, гүйч-кувват алян,

Таңрым, өзиң голда никасызлары!
(Глостер гелйәр)

Глостер

Кент ковулды! Переӊ шасы гахарлы —
Чыкып гитди. Лириң өзем шу гиҗе
Тагту-тәч барындан эл чекип гитди.
Сен-де ёк, мен-де ёк, өзем шейле тиз...
Эдмунд хем бар экен! Геп-гүррүң бармы?

Эдмунд

Ёк, милорд.
(Хаты гизлейәр)

Глостер

Сен нәме үчин ол хаты бейле чаласын гизледиң!

Эдмунд

Үйтгешик, тәзе зат эшидемок, милорд,

Глостер

Яңкы окан хатың нәме?

Эдмунд

Окан задым ёк, милорд,

Глостер

Окан задым ёк? Онда нәме үчин сен оны бейле чаласын гизлединң? Зат болмадык болса, оны хайдан-хай гизлемек нәмә герек болды? Әбер бәрик... әбер! Хич зат болса, хич зат диймерин.

Эдмунд

Сизе ялбарярын, җенап, мени багышлаң. Бу

агамдан гелен хат, энтек окап чыкмадым, йөне чала гөз гездирип чыкдым, эмма мениң диеними этсеңиз, сиз шуны окамаң.

Глостер

Хаты бериң, женап.

Эдмунд

Хаты сизе берсем-де, бермесем-де, мен сизиң гөвниңизе дегмели болжак. Эгер ялңышмаян болсам, мундакы язылан зат эйгилик дәл.

Глостер

Гөркез, гөркез!

Эдмунд

Агам муны бетниет билен язман, мениң аклымы сынаян болса герек—дийип умыт эдйәрин.

Глостер *(хаты окаяр)*

„...Шуның ялы дүшүнжелер ве гаррылыга шейле хормат гоймаклыгың өзи, бизиң иң гөзел чагымыздакы дурмушымызы зәхерлейәр, тә гаррылык бизе эшрет этмәге пәсгел берйәнчә, шол затларың өзи бизи өз байлыгымыздан пейдаланмак мүмкинчилигинден махрум эдйәрлер. Мен шол бизиң үстимизден өз хөкмүни йөредйән яшулылык зулмының бидерек ве бош бир зат болдыгыны аңып башлаярын, шоның өзи оның гүйчли боланлыгындан дәл-де, кайыл болыняны үчин шейле бояр. Сен мениң яныма гел, шол хакда ымыклы гүрлешели. Эгер бизиң атамыз, мен оны оярмасам, өзи оянман галар ялы хала етсе, газанжының гыл-

ла яры саңа етип, сен Эдгарың бакы сөвер доганы болуп галардың".

Хм... Питне!.. „Оярмасам, өзи оянман галар ялы... газанҗының гылла яры саңа етип..." Оглым, Эдгар! Ненең эдип бейле зат язмага оның эли бардыка? Ненең йүреги этдикә? Аклы ёл бердикә? Сен бу хаты хачан алдың? Саңа муны ким гетирди?

Эдмунд

Гепем шонда, милорд, муны гетирен адам ёк. Бу хаты мениң отагымың пенҗиресинден ташлапдырлар.

Глостер

Шу хатың сениң агаңың өз голы билен язылан хатдыгыны танадыңмы?

Эдмунд

Эгер шу хатда оңат бир зат язылан болса, бу хат хут шоның голы билен язылан хат болдыгына касам хем этмели белса эдердим. Йөне шу сапар вели ол бейле дәлмикә диесим гелйәр.

Глостер

Бу хат хут шоның өзиниң язан хаты.

Эдмунд

Хава, милорд, бу оның өз голы билен язан хаты, эмма оның йүреги өз голы билен ылалашан дәлдир диййип хасап эдесим гелйәр.

Глостер

Ол мундан озал шол барада хич хачан гүррүң этмәнмиди?

Эдмунд

Хич хачан, милорд. Йөне вели оглы җахыл чыкып, атасы гаррандан соңра атасы оглының голына гечип, оглының болса хемме газанҗа эе дурмагы герек диен пикир билен айдан сөзлери, энче гезек гулагыма илипди.

Глостер

Ах, сен нәкес, нәкес! Хатында язаны хем шоның ялы. Харам нәкес! Позук, йигренҗи нәкес! Мөҗек! Мөҗекден хем бетер! Бар, оны тапып гетир. Мен оны зындана салайын. Харам нәкес! Ол ниредекә?

Эдмунд

Мен-ә билмедим, милорд. Сиз агамың матлабының аныгына етйәнчәңиз, оңа болан газабыңызы сакласыңыз аматлы боларды, ол, белкем, бирден языксыз болайса, сизем үзүл-кесил чәре гөрсеңиз, ол абрайыңыза шикест етирип, бүс-бүтин дөнәймесин. Мен-ә ол бу хаты бет ниет билен язман, йөне мениң сиз җенаба нәде, реҗеде вепалы болдугымы сынап гөрейин дийип язанлыгына җанымы гирев гоймага тайяр.

Глостер

Сен шейледир дийип чак эдйәрмиң?

Эдмунд

Эгер сиз, җенап, гелишиксиз гөрмесеңиз, шу

гиҗеден узага гойман, мен сизе бизиң гүррүңимизи диңләп, бар зады өз гулагыңыз билен эшидер ялы эдердим.

Глостер

Ол шейле бир дережә етен залым болуп билмез ахыры...

Эдмунд

Әлбетде, болуп билмез.

Глостер

Оны өз жанындан эзиз гөрйән атаның гаршысына! Ер-гөкден касам эдйәрин! Эдмунд, сен шоны тап; баржа пикрин бил; аклыңа геңеш-де, чәре тап. Хакыкаты билмек үчин, мен бар затдан гечмәге тайын.

Эдмунд

Мен деррев тапайын, җенап, элимден геленини эдип гөрейин, соңра сизе барып беян эдейин.

Глостер

Дүйн-өңңунки ай-гүниң тутулмагы эйгилигиң нышаны дәлдир. Тебигаты барлаянлар оның хер дүрли себәплерини дүшүндирселер-де, шол зерарлы тебигат көп әҗир чекйәр: сөйгиниң оды өчйәр, достлукдан нам-нышан галмаяр, доган догана гаршы баш гөтерйәр, оба, шәхер — атышык-да, чапышык, көшклерде, сарайларда хыянат үстине хыянат, зүрят атадан дөнйәр, ата зүрятдан. Тәлей мениң нәкес перзендимиң үстинден дүшди: огул атасына гаршы баш гөтерйәр; патыша тебиги кануны позята зүряда гаршы баш гөтерйәр. Оңат

заман гечди; инди хер дүрли писси-пижурлыклар, хиле-хыянатлар, дөнүкликлер, элхенч агзалалыклар тә өлйәнчәк бизден эл чекмез. Ол бетпәли деррев тап, Эдмунд; сен өкүнмерсиң. Әсердең бол. Асыллы, вепадар Кент болса сүргүнде гезип йөр! Оның бар-ёк тагсыры болса ак йүреклидигидир. Мениң-ә барҗасына аклым хайран.

(*Гидйәр.*)

Эдмунд

Шейле-де бир акмакчылык болар экен! Биз залым болсагам, гөйә язгыт зерарлы болян ялы, самсыгам болсак—асман бизе буйрук берип болдырян ялы, мекир, хилегәр, огры болсак-да, гөгиң гатлакларының тәсири етйән ялы, аракхор, яланчы, харами болайсагам, асманың айыйылдызы өз эли билен болдырян ялы, махласы хайсы бир нежис еримиз болса, алланың буйругы билен болян ялы болуп чыкяр. Көпленч бизиң өзимиз себәпли багт бизден йүз дөндерәйсе-де, шол баша дүшен иши айдан, гүнден, йылдызлардан гөрйәрис. Эден зыналарыны асман йылдызларының бойнына атмак—зынахорларың ажап хилелериниң биридир. Мениң атам энем билен Аждар йылдызының астында тапышан болсалар, мен өзим Едиген йылдызының астында энеден догулан болсам, шоның үчин хем мениң ганхор ве зынахор болмагым герек-дә? Бош зат! Мениң никасыз аялдан догулып дуран махалымда асманың иң мылайым йылдызлары депәмде ялдырап дуран хем болса, мениң шу болушым боларды. (*Эдгар пейда боляр*). А, ынха ол хем көне ваг

комедиясындакы соңыны соңлайжы ялы болуп гелди. Бетламдакы дәли Том ялы, ичини чекйән тутгайлы нәкес болан болайын—о, дүйн-өңкүнкы ай-гүниң тутулмагы, агзымызың аларжагының нышанасыдыр. Фа-соль-ля-ми.

Эдгар

Салам, доган Эдмунд. Сен нәме бейле агыр хыяла чүмүпсиң?

Эдмунд

Агам, яңы якындакы ай-гүниң тутулмагындан соңкы болжак затлар барадакы хаты окап гөренимден соңра, мен дынман пикир эдйәрин

Эдгар

Шол сени гызыкдырярмы?

Эдмунд

Сен маңа ынанай, арман, шол айдылян затлар угрында бар: меселем, ата-эне ве перзентлер арасында тебигата дүрс гелмейән нәсазлыклар; өлйәнлериң саныны артмагы, гымматчылык, көне достлугың позулмагы, дөвлетдәки оңшуксызлыклар, шалара, мүлкдарлара хайбат атылып, лагнат эдилмеги, нахак ерден мүңкирчилик, достларың ковулмагы, гошундакы нызамтертибиң говшамагы, әр-хелей арасына чөп атылмагы,башга-да энчеме-энчеме затлар . . .

Эдгар

Сен хачандан бәри астроном болдың?

Эдмунд

Ери, боляр. Сен атамыз билен соңкы сапар нәвагт душушыпдың?

Эдгар

Өтен агшам.

Эдмунд

Оның билен гүррүң эдипмидиң?

Эдгар

Хава, ики сагатлап гүррүң эдипдик.

Эдмунд

Сиз оңушып айрылышыпмыдыңыз? Оның йүзинде я-да айдан сөзинде хи бир нәразылык аламатын гөрмәнмидиң?

Эдгар

Хич бир гөрен задым ёк.

Эдмунд

Ядыңа сал, хи оңа бир якымсыз сөз айдаян дәлсиң-ә. Онсоңам, диеними этсең, атамызың газабы аз-кем көшешйәнчә, гөзине гөрүнжек болайма. Шу вагтлар онда шейле бир газап гайнап жошупдыр, ол хер хили забун ишден хем чекинмезмикә диййәрин.

Эдгар

Бир нәкес маңа төхмет эдип, оңа бир зады шугулландыр!

Эдмунд

Мениң хем горкян задым шол. Оның газабы

көшешйәнчә, эсердең бол. Йөр мениң тамыма баралы; сен шол ерде өзиң барада оның нәмелер диййәнини эшидер ялы эдерин. Йөрсене, ынха саңа мениң ачарым. Бир яңа чыкҗак хем болсаң, яраглы чык.

Эдгар

Яраглы?

Эдмунд

Агам, мен муны сениң пейдаңа маслахат берйәрин ахыры. Сениң гаршыңа бет ниет билен бир иш гопарҗак болян болмасалар, мениң иң бир ярамаз адам болдыгым болсын. Мен диңе гөзимиң гөрүп, гулагымың эшиден задының чалаҗа учҗагазыны дуйдырдым, барыны болушы ялы айдып, бар элхенчликлериң үстини ачмадым. Эгер диенимй этсең, сен шу ерден гит.

Эдгар

Эмма мен тиз вагтда сенден барыны болушы ялы эшидеримми?

Эдмунд

Маңа бил баглай. (*Эдгар гидйәр.*) Доганым асыллы, атам ынанҗаң; доганым-да болса бет гылыклардан эсер хем ёк. Атам болса оңа ынанмаяр. Ол түйс акмак, мен оны сува экидип, сувсыз гетирерин. Гой, мениң аслым болмаса-да, аклым мираса етирсин. Максада етмек угрында эрбет серишде ёкдыр.

ҮЧҮНЖИ САХНА

Альбан герцогының көшкиндәки бир отаг.

(Гонорилья ве онын иш доландырыжысы Освальд гелйәр)

Гонорилья

Атам мениң гуллукчымы өз вәшисине сөгени үчин урайдымы?

Освальд

Хава, миледи.

Гонорилья

Маңа гиже-гүндиз ол эзъет берйәр!
Хәли-шинди ондан гөрйәнимиз хупбат,
Мундан артык чыдамага табым ёк.
Нөкери гопгунчы, өзи хем бизе
Селжермән, ак-гара диймән, пүркүп дур.
Авдан гелер вели, геплешмәйин мен.
Мени сыркав дийип айт сен оңа,
Бир-де өңки ялы нәзинем чекме.
Чекинме, барына өзим жогапкәр.

Освальд

Ол гелйәр, миледи, эшидйәрин мен.
(Сахнаның аңырсындан шейпур сеси гелйәр).

Гонорилья

Оңа хич бириңиз йүз берждек болмаң.
Әсгермезлик эдиң; гой ол аңласын.
Халамаса, гидиберсин доганыма.
Мен доганым билен ылалашыпдым.
Оңа үстимизден хөкүм сүрдирмерис.
Ялта гарры, өз шалыгын табшырып,
Өңки ялы хөкүм сүрмек ислейәр!

Эмма гарран адам чага дек боляр,
Олар билен мылайымжа боландан,
Беркирэк дарышсаң хас говы боляр.
Бейле гылык олар үчин пейдалы.
Мениң перманымы ядыңда сакла.

Освальд

Баш үсте, миледи.

Гонорилья

Берк дарышың нөкерлери билен хем;
Соңы нирэ дегсе, гой шоңа дегсин!
Хеммэ дуйдыр. Оның билен мен өзим
Бахана агтарян геплешмек үчин.
Доганыма-да менлик бол дийип язарын.
Йөр, нахара....

(*Гидйэрлер*)

ДӨРДҮНЖИ САХНА

Шол ериң өзиндэки зал.

(Эгин-эшиги чалшырылан Кент гирйэр)

Кент

Ягшы ниет билен даш сыпатымы
Үйтгедип, ене-де мен гайдып гелдим;
Инди сесим билен сөзим үйтгетсем,
Кынлык гөрмэн шол максада етердим.
Ери, ковулан Кент. Шу халыңда хем
Хызмат эдип билсең өз женабыңа,
Ол саңа ыхласлы дийип айдарды.

(Сахнаның аңырсындан шейпур сеси гелйэр. Лир, рыцарлар ве хызматкэрлер гелйэрлер).

Лир

Мен бир минут хем нахара гарашмалы бол-

майын. Деррев гетирилсин! *(Хызматкәр г. йәр)*. Бу нәме? Сен ким.?

Кент

Адам.

Лир

Сениң хүнәриң нәме ве бизден саңа нәм герек?

Кент

Мениң хүнәрим—өз болушымда болмак; маңа ынанч билдирен адама ыхласлы хызмат этмек; ак йүрекли адамыны сөймек; акылы көп, гепи аз адам билен тиркешмек; магшар гүнинден горкмак; герек болан еринде сөвеш этмек ве ораза тутмазлык.

Лир

Сен ким ахыры?

Кент

Мен ак йүрекли йигит ве патыша ялы гарып.

Лир

Эгер сениң гарыплыгың раятларың өз шасы барада, шаның болса өз раятлары барада гарып болушы ялы болса, онда сен хакыкатдан хем бай дәлсиң. Ери, сениң ислегиң нәме?

Кент

Хызмат этмек.

Лир

Ери, киме хызмат эдесиң гелйәр?

Кент

Сизе.

Лир

Сен мени танаярмың, дост?

Кент

Танамок, эмма сизиң йүз-кешбиңизде бир зат бар вели, гөвним сизе өз җенабым дийди дийй

Лир

Ол зат диййәниң нәме?

Кент

Хөкмированлык.

Лир

Сениң башарып билйән ишиң нәме?

Кент

Догрынлык билен сыр сакламак, ат минмек, ылгамак, гызыклы ваканы өз гүррүңим билен позмак, гызыклы табшырыклары йөнекейже ерине етирмек. Йөнекей адамлар нәмәни башарян болса, мениң хем шоны башармага гурбым етер, иң говы хәсиетим болса—җаныпкешлик.

Лир

Яшың нәче?

Кент

Аял-машгаланың айдымҗагазына гызып ашык болардан-а яшым ёкары, хич бир себэпсиз оның ызына дүшерденем энтек яш: кырк секиз яшың ичинде, җенап.

Лир

Мениң ызыма дүшибер. Сен маңа хызмат эдерсиң, эгер нахардан соңра-да сени шу халашымда дурсам, мен сениң билен энтеклер айрылышмарын. Нахар берилсин! Эй, нахар берилсин! Мениң вэшим ниреде? Вэшим! Барың, мениң вэшими чагырың!
(*Хызматкэрлерден бири гидйэр, Освальд гелйэр.*)
Эй ягшы йигит, мениң гызым ниреде?

Освальд

Ругсат эдиң... *(Гидйэр).*

Лир

Ол нэме диййэр? Ол гедеми ызына долаң! (*Рыцарлардан бири гидйэр.*) Ханы мениң вэшим? Эй, барыңыз укыдамы нэме? (*Рыцарь долаңып гелйэр.*) Ери, ханы ол хайван ниреде?

Рыцарь

Ол, сизиң гызыңыз саг дэл диййэр, хөкүмдар.

Лир

Ол нежис нэме үчин мениң чакылыгыма гелмеди?

Рыцарь

Хөкүмдар, ол маңа барҗак дэл дийип, өр гөдек җогап берди.

Лир

Барҗак дәл дийди?

Рыцарь

Хөкүмдар, мен-ә билмедим вели, гөвниме болмаса, сизиң алы хазратларыңыза эндик эдишиңиз ялы хеззет-хормат этмейәрлер. Диңе бир хызматкәрлери дәл, хатда герцогың өзиниң-де, сизиң гызыңызың-да өңки сыпайычылыгы ёк.

Лир

А! Сен шейле пикир эдйәрмиң?

Рыцарь

Эгер ялңышян болсам, мени багышлаң, хөкүмдар, эмма сизиң алы хазратларыңызы кемсидйәнлерини гөрүп дуркам, дилленмән дурмага мениң борҗым ёл бермейәр.

Лир

Сен диңе мениң өз гөвнимдәкини тассыклаярсың. Бир нәче вагтдан бәри кәбир ызгытсызлыклар мениң хем гөзиме илйәрди; эмма мен оны өз мүңкүрлигимдендир ве маңа бет ниет аралашандыр дийип, ынанмаярдым. Шоңа айратын үнс бермек герек болар. Ханы мениң вәшим? Мен оны ики гүнден бәри гөремок-ла.

Рыцарь

Яш мелике Франция угралы бәри вәши яман тукат болды.

Лир

Шол барада җыңкыңы чыкарайма. Мен шоны

өзим хем аңладым. Бар, мениң гызыма айт, мен оның билен геплешмек ислейәрин. (*Хызматкәрлерден бири гидйәр.*) А сен бар-да мениң вәшими чагыр. (*Бейлеки хызматкәр гидйәр. Освальд гелйәр.*) Ери, ери, женап! Ханы бәрик гелиң. Мен кимдирин, женап?

Освальд

Милединиң атасы.

Лир

Милединиң атасы? Ах, сен милордың харамысы нежис көпек, хайван гул!

Освальд

Ёк, бейле дәл, багышлаң, милорд.

Лир

Сен мениң гөзиме серетмәге хед эдип билйәрмиң, нежис? (*Оны уряр.*)

Освальд

Мен өзими урдырып дурмарын, милорд!

Кент

А сен ере еппешдирмәге ругсат эдермиң, нежис? (*Оны уруп, йыкяр.*)

Лир

Саг бол, дост, сениң хызматың мениң гөвниме яраяр.

Кент

Бесдир, женап, турың ериңизден. Мен сизе адам танамасыны өвредейин. Гит жәхеннем бол! Ене-де өз бойыңыз билен ер өлчемек ние-

тиңиз бар болса, онда дурыбериң. Иөне вели, иң говысы гидиң. Җэхеннем бол! Дүшнүклими? (*Освальды итеклэп чыкаряр.*) Ине!

Лир

Саг бол, мениң гадырлы хызматкэрим. Ынха саңа эден хызматың үчин. (*Кенте пул берйэр. Вэши гелйэр.*)

Вэши

Гел, оны мен хем ише гөтерейин. Ынха саңа мениң акмаклык бөрүгим. (*Кенте өз бөрүгини берйэр.*)

Лир

Хэ, салам, мениң мэхрибан кеззапҗыгым. Гургунмысың?

Вэши

Дост, мениң шу акмаклык бөрүгими алайсаңдың.

Кент

Себэби нэме, масгарабаз?

Вэши

Себэби? Себэби ол халанмаян адамың ызына дүшйэр. Эгер сен шемалың нireден өвүсйэнини селҗермейэн болсаң, онда тиз дүмевлэрсиң. Ал, ал, мениң бөрүгими. Пикир эт, ынха шу яш йигит ики гызыны ковуп гойберди, а үчүнҗисине болса, гөвнинде болмаса-да, ак пата берди. Эгер сен оңа хызмат этмек ислесең, акмаклык бөрүгини башыңа геймэн, хызмат эдип билмерсиң. Ери нэме, дайыҗан? Вах, мениң бөрүгим билен ики гызым болсады!

Лир

Ол нэмэ герек, дост?

Вэши

Эгер мен олара бар эмлэгими берен болсам, өзим үчин шол акмаклык бөрүклерини алып галардым. Бирине мениң бөрүгими ал-да, бейлекисини хем гызларыңдан сора.

Лир

Хабардар бол, таяк иерсиң!

Вэши

Догрылык дийилйэн зат—таяк билен урулып ковулян ховлы итидир, а тазы бике болса, порсап дуран хем болса, оҗагың башында галып билер.

Лир

Бу маңа авулы ок санчмакдыр!

Вэши

Дост, мен саңа бир матал өвредейин.

Лир

Өврет.

Вэши

Ятда сакла, дайыҗан:
Хер бир задың гизлин сакла,
Билйэн болсаң, дилиң сакла,
Бар задыңы башга берме,
Атлы йөр, пияда йөрме,
Билмэниң өвренип башла,
Арагы, аялы ташла,
Ашык атсаң, билип ат,

Мыхманлыга сейрек гит.
Шондан соң бир йигримиден
Кән тапарсың ики онлукдан.

Кент

Бу затларың бош зат, вәши!

Вәши

Мунуң өзи муззы төленмедик аклавҗының сөзлән сөзи ялы бир затдыр, сиз шонуң ерине маңа хич бир зат төләңизок. Сен хич затдан бир зат ясап билйәрмиң, дайыҗан?

Лир

Ёк, дост, хич затдан хич зат хем чыкмаз.

Вәши *(Кенте)*

Сен оңа дүшүндир, онуң өз мүлкинден гирйән гирдеҗиси-де шонуң ялы болансоң, ол маңа, вәшә, ынанмаҗак боляр.

Лир

Дили дузлы самсык!

Вәши

Ханы, дост, сен айдып бер, ичигара самсык билен сахаватлы самсыгың тапавуды нәмеде?

Лир

Ёк, маңа өврет, ягшы йигит.

Вәши

Бар-ёгыңы гызларыңа
Бер диййип маслахат берен ким?
Гетир оны мең гашыма,
Өзиң болсаң,—онда сен дым.

Шонда кимиң ичигара, кимиң сахаватлы самсыкдыгыны
Деррев селҗерерлер:
Бириниң башында бөрүк,
Бейлекисем—ынха дур дик!

Лир

Сен маңа самсык дийәрмиң, дост?

Вәши

Сен шондан башга барҗа атларыңы өз элиң билен бердиң ахыры; сен шу адың билен хем дүнйә гелипдиң.

Кент

Самсыг-а ол диен самсык дәлов, милорд!

Вәши

Ёк, валла бейле дәл; юрдымыздакы алымансап җенаплар мениң бир өзими самсык болмага гоймаярлар; эгер мен бир өзим самсыклыга эе болайсам, олар менден оның бир бөлегини ёлуп, алҗак болуп җан эдердилер ве зенанлар хем мениң бир өзими самсык болмага гоймаздылар: оның гырак-буҗагындан хер кимиң бөлүп аласы гелйәр ахыры. Дайыҗан, сен маңа бир юмуртга берсең, мен саңа ики саны тәч берейин.

Лир

О ненеңси тәч?

Вәши

Ынха мен юмуртганы ики бөлерде иерин вели, ондан баша геер ялы ики саны тәч галар. А сен өз тәҗиңи ики бөлүп, шоның ики яр-

ятысыны хем беренинде, өз эшегиңи батгадан аркаң билен гөтерип гечирен ялы иш эдипдиң. Алтын тәжиңи чыкарып берен болсаң, сениң бу кел башыңдакы акыл өрән аздыр. Эгер мен шуны самсык болуп айдян болсам, гой мениң самсыклыгымы субут эдип билен адамыны енчсинлер. *(Айдым айдяр.)*

Бу йыл акмаклара асла дүшмеди:
Акмак болды акыллыларың бары,
Ченден ашдыолаң акмаклыклары,
Маймын дийип ат алды оларың бары.

Лир

Хай, бихепбе, сен хачандан бәри бейле айдымчы болдың?

Вәши

Сен өз гызларыңы өзиңе эҗе эдинип, эллерине-де таяк берип, балагыңы ашак гойберелиң бәри, дайыҗан. *(Айдым айдяр.)*

Олар гөзден яш дөкдилер шатлыкдан,
А мен болсам айдым айдян гайгыдан,
Мениң шахым эмелсиз чага ялы,
Инди сыпып билмез шол акмаклыкдан.

Дайыҗан, вәшиңе ялан сөзлемеги өвредер ялы молла тутуп бер. Мен ялан сөзлемеги өвренмек ислейәрин.

Лир

Сен, бихепбе, ялан сөзлесең, биз сени енчдирерис.

Вәши

Мен гызларың билен сениң ковумлыгың ни-

чиксилигине дүшүнмейәрин. Олар-а мени чын гепим үчин урарыс дийип сөз берйәрлер, а сен болсаң ялан геп үчин. Кә вагт хем болса мени геплемәним үчин урярлар. Мен вәши боланымдан, хер зат боланымы говы гөрйәрин! Йөне вели, дайыҗан, мен нәме-де болсам, сениң ериңде боласым гелмейәр. Сен өз аклыңы ики пайлап үлешдирдиң-де, өзиңе зат хем гоймадың. Ынха сең акылың бир ярпысы гелйәр.

(Гонерилья гелйәр)

Лир

Бу нә болушдыр, гызым? Маңлайыңдакы йыгыртлар нәмәң аламаты болдыгы? Нәме үчиндир соңкы вагтларда йүзиңи туршытмагың чыкыпдыр-ла?

Вәши

Оның саңа йүз туршытмагына үнс бермегиңе хаҗат ёкка, саңа берекелла диймелиди. А инди болса сениң ёкдан говылыгың ёк. Инди сенден мен хем говы: мен—вәши, а сен—хич зат. *(Гонерильяга)* Йөне вели, мен дилими саклайын. Сиз хич зат диймесеңиз хем, шейле эдәйсем аматлы болҗагы йүзиңизден, гөзиңизден гөрүнип дур.

Доккаң гаты наны аяп гоймасаң,
Өкүнен ерлериң көп болар, достым.

(Лири гөркезип)

Ынха саңа ичи маңызсыз шәник.

Гонерилья

Диңе бир бихая акмагыңыз дәл,

Бир нәче уятсыз нөкерлериңиз хем
Гөрүлмедик вежералык турузяр,
Узын гүнләп уруш-сөгүш, хөкүмдар.
Бу затларың барын сизе айтсам,
Маңа арка борсыңыз диййип чаклаядым,
Эмма болышыңыздан хем гепиңизден
Сиз өзиңиз гылав берип олара,
Аздырярмыкаңыз диййип ойлаян.
Эгер шейле болса, гаты гөрмәң сиз,
Хас ёкуш дегсе-де, гынансаңыз-да,
Биз олары язгармалы болярыс.
Хакыкатың сувы ажы болса-да,
Оны дердиң үчин ичмели боляр.

Вәши

Себәбини билйәрмисиңиз, дайыжан:
Серче икиатёгы кән вагт бакды.
Икиатёк серчәниң бейнисин чокды.
Шейле: шем гутарды, биз гараңкыда галдык.

Лир

Шу-да бизиң гызымызмы?

Гонерилья

Аклыңыза айланарча болдыңыз.
Сизде акыл ёк дәл, ол маңа мәлим,
Хем-де гелишмейән гылыкларыңызы
Ташламак герекди бир эййәм оны.

Вәши

Ат өз йүкин чекмән, йүк аты чексе, хатда эшек хем оны гөрмән галмаз. Ери, ери, Җег! Мен сени халаярын.

Лир

Мени мунда танян бармы? Мен Лир дәл!
Лир аслында шейле геплейәнмидир?
Шейле йөрйәнмидир? Ханы оң гөзи?
Я-да оның аклы күтелдимикә?
Нә бела болдыка? Мен оямы бир?
Мен ким? Шоны маңа ким айдып берджек?

Вәши

Лириң көлегеси

Лир

Маңа шоның аныгына етмек герек, чүнки мен шалык дереджесиниң, аңының, хушының кадасына гөрә, нахак ерден гызларым бар дийип йөрипдирин.

Вәши

Диен эдйән аталарының болмагыны ислейән гызлар.

Лир

Гөзел зенан, сизиң адыңыз нәме?

Гонерилья

Шу гең ғалан болмагыңыз хем сизиң,
Гең гөрмели гылыкларыңыздандыр!
Сиз маңа дүшүниң, хайыш эдйәрин:
Гаррапсыңыз, акылланмагыңыз герек.
Йүз нөкер саклаяңыз, атлы, яраглы,
Олар ёлдан азан шерменде, гөдек,
Шол уятсыз бозгакларыңыз зерарлы
Шалык көшги кервенсарая дөнди.
Олар хер хил харамхорлуклар билен

Сизиң тәмиз шу гөзел көшгимизи
Оррамсың ойнагына дөндерипдирлер.
Муны инди хөкман бес этмек герек!
Оны сизден асла сорашмаздан хем
Олаң сизе мынасыбын, дең-душын,
Хормат эдип билҗеклерин галдырып,
Галанларын болса ковуп гойбермек
Элинден геләйҗек адам сорашяр.

Лир

О, сен гараңкы рух, йигренҗи мелгун!
Атлары эерләң! Йыгнаның деррев!
Сен палак юмуртга! Азар болмарын!
Мениң башга-да гызым бар ахыры.

Гонерилья

Сиз мең хызматкәрлерими уряңыз,
Нөкерлериңиз болса өзинден гова
Дил етирйәр хем-де эзъет берйәрлер!

(Альбани гирйәр)

Лир

О, пушман этсем хем, инди гич болды!..

(*Альбанә гарап*)

Сиз хем бу ердеми? Шу затлар сизиң
Эден ишлериңизми? Җогап бериң!
Атлары эерләң! Гадрым билинмейәр,
Сен, эй дашы җәҗек, даш йүрек мелгун!
Чага сыпатына гирип геленде,
Аждардан-да элхенч боляр экениң!

Альбани

Өзиңизи дурсәң, улы хөкумдар.

Лир (*Гонерильяга.*)

Сен ялан сөзлейәң, әй лагнат дүшен!
Мең янымдакылар—сайлама адамлар,
Олар өз борҗыны бир кемсиз билйәр.
Мукаддес саклаяр ат абрайын.
Корделиядакаң горкунч гөрүнен,
Сен, әй уҗыпсызҗа, болгысыз гүнә,
Аңымы чашырып, йүрегимдәки
Бар сөйгими кесип, бейләк ташладып,
Зәхере дөндердиң! О, Лир, Лир, Лир!
(*Өз маңлайына урул.*)
Өз аклыңы ковуп, тентегиңкини
Гиризен гапыны ур! Эй адамлар!

Альбани

Сизи толгундырян нәме болса-да,
Мен языксыз хем хабарсыз, хөкүмдар!

Лир

Белкем, ол шейле-де болса боляндыр,—
Эшит сен, тебигат! Эй таңрым, эшит!
Эден карарыңы гойболсын этгин!
Сен зүрят бермекчи болан болсаң-да,
Шу нежисе зүрят бермән, хазан эт!
Ич-багрыны яндыр, харам беденден
Хич хачан хем зүрят өнүп-өсмесин!
Өнәйсе-де, бела болуп етишсин,
Гөрүлмедик ганхор, җанна дерт болсын!
Өзем дадар ялы перзент авусын,
Йылан зәхри болсын чагаң дишинде,
Яшка маңлайындан йыгырытлар дөрәп,
Яңакдан яш дөкен ызлары галсын.
Эне сөйгисине хем ыхласына

Йигренч билен, гүлки билен гарасын!
Гитдик, гитдик!

(*Гидйәр.*)

Альбани

Эй гудратлы таңрым! нәхили иш гопды?

Гонерилья

Оң үчин нәрахат болмак герек дәл,
Оңа асла үнс берип хем дурма:
Гаррап, аклы чашып, чага дөнүпдир,

(Лир доланып гелйәр)

Лир

Бу ничик иш? Ене ики хептеден
Нөкерлериң ярысыны даргатмак!

Альбани

Нәме болды, хөкүмдар?

Лир

Нәме болды? Айдарын!
(*Гонерильяга*)
Гасам эдйән, утанярын болшыма,
Сен зерарлы хасрат, эҗизлик чекип,
Эрксиз, сил кимин акдырян яшым.
Мергидир, хазандыр атаң гаргышы, —
Парран гечсин сенде болан дуйгыдан!
Ене аглайсаңыз, сиз самсык гөзлер,
Көвләрин-де, дөкен яшыңыз билен
Палчык эдер, ялы ере ташларын!
Айбы нәме, башга-да мең гызым бар:
Ол—рехимдар, теселли бор гөвниме.

Ол эшидии сен мөжегиң болшыны,
Дырнажаклап, йүз-гөзини парчалар.
Лир шалыгын өмүрлик гидирди дийип,
Өз яныңдан гүман эдйән болсаң-да,
Сен гөрерсиң, мен шалыгым ене-де
Доланып аларын, касам эдйәрин!

(Лир, Кент ве хызматкәрлер гидйәрлер)

Гонерилья

Әрим, эшитдиңми оның сөзини?

Альбани

Мен сени хер нәче сөййән хем болсам,
Нахак ере адам йигренип билмейән.

Гонерилья

Бесдир, болды. Эй, Освальд! А сен болсаң, вәши дәл, мекир, женабыңдан галма.

Вәши

Дайыжан Лир, дайыжан Лир, дур энтек, вәшиңи хем алып гит.
Тутулан тилкини гөр,
Я-да шейле гызы гөр,
Нәгмек герек булары?
Алмак герек жаныны.
Мен йүпе бөрүк берйән,
Ызың биленжик барян.
(*Ылгап гидйәр.*)

Гонерилья

Догрыдан хем есер ойланылан зат:
Хер гөрен дүйшинден, терслешиңден,

Шугул гепден дава-ženжеллер турзып,
Позгаклык этмәге йүз нөкер саклап,
Шолаң гүйжи билен жанымызы хем
Ховп астында саклап билерди. — Освальд!

Альбани

Сен хетдиңден артык этйәчли болян.

Гонерилья

Хас ынанжаң болуп, ховплы яшандан,
Ховпың өңин өңден алан ягшыдыр.
Мен атама белет, — оң айданларның
Жикме-жик барыны бажыма яздым.
Хаты окан соң оны нөкери билен
Нәхил кабул эдишини гөрели...
(*Освальд гирйәр.*)
Ханы, айт, Освальд,
Бажыма язылан хаты алдыңмы?

Освальд

Хава, алдым, бикәм.

Гонерилья

Яныңа бирини ал-да, сен атлан!
Мең ховатырмың барын айдарсың;
Хас улалдып, өз пикриңем гошарсың.
Эгленме-де угра, онсоңам деррев
Ызыңа гайдып гел!
(*Освальд гидйәр.*)
Ек, ёк, милорд,
Юваш боланыңыза кәйемесем-де,
Хер ничик болса-да, багышлаң мени,

Сизи юмшак дийип ол өвҗеклерден,
Аклы келте дийип, кәййән көп болар.

Альбани

Билмедим, узакдан гөрсең гөрйәнсиң;
Эмма кәте хас хем говысын гөзләп,
Йөнерәк гова-да зыян етирйәс!

Гонерилья

Шонда...

Альбани

Ери, энтек биз соңыны гөзләли.

БӘШИНҖИ САХНА

Альбани герцогының көшгиниң өңиндәки ховлы.

(Лир, Кент ве вәши гирйәрлер.)

Лир

Шу хатлары ал-да, Глостере бака угра. Өзиң мениң гызыма хич зат дийме-де, диңе оның хаты оканындан соңракы берен сорагына җогап бер-де дур. Эгер ховлыкмасаң, мен сенден тиз барарын.

Кент

Мен тә сизиң хатыңызы говшурман, укламан, хөкүмдар.

(*Гидйәр.*)

Вәши

Эгер адамының акылы дабанында болаян болса, ол габарармыдыка?

Лир

Габарар, дост.

Вәши

Онда сен шадян бол: сениң акылың көвүшли гезмели болмаз.

Лир

Ха-ха-ха!

Вәши

Ынха, гөрерсиң, бейлеки гызың сени ыхласлы гаршылар, себәби—олар бир-бирине җеңңелде гөгерйән ябан алма билен багда битйән алманың меңзешлиги ялы меңзеш. Мен билйән задымы билйәндирин.

Лир

Сен нәмәни билйәрсиң, дост?

Вәши

Оларың тагамының хем ики саны ябан алманыңкы ялы бир меңзеш болдыгыны билйәрин. Адамының бурнының нәме үчин йүзиниң орта арасында болъяндыгыны сен айдып берерминң?

Лир

Ёк.

Вәши

Бурның гапдалындакы ики саны гөзиң болма-

гы: адам исини алып билмедик задыны гөзи билен гөрмек үчин.

Лир

Мен ол гыза адалатлы болмадым...

Вэши

Сен деңиз гурбакгасының өз чаңңалагыны нэхили ясаяныны айдып билҗекми?

Лир

Ёк.

Вэши

Мен хем айдып билҗек дэл. Эмма мен гүрлеңгүҗүгиң нэме үчин өзине өй эдинйэнин-э билйэрин.

Лир

Нэме үчин?

Вэши

Өз гызларына берип, өйсиз галмак үчин дэлде, шонда ерлешмек үчин.

Лир

Мен бу болушымдан эл гөтерҗек! — Шейле бир рехимдар атадан!.. Атлар тайярмы?

Вэши

Сениң эшеклериң атларың ызындан гитдилер.

Ынха саңа ене бир матал: нәме үчин Едигенде диңе еди йылдыз бар?

Лир

Секиз болманы үчин болаймасын?

Вәши

Догры. Сенден акмагың барып ятаны чыкарды!

Лир

Барыны гызымың элинден алайсам нәдеркә?..
Шейле-де бир гадыр билмезлик болармы?

Вәши

Дайыҗан, сен мениң акмагым болан болсаң, мен сени вагтындан өң гарраның үчин енҗердим.

Лир

О нәме үчин?

Вәши

Акылланянчаң, гаррамак герек дәл.

Лир

Гора, гудратлы асман, акылсызлыкдан,
Сен кувват бер, дәлиремек ислемейән!

(*Көшк адамларындан бири гелйәр*)

Ери, ничик, атлар тайынмы?

Көшк адамсы

Тайын, хөкүмдар.

Лир

Гидели, дост.

Вэши

Аял-гызлар маңа гой гүлсе-гүлсин,
Белкем, олаң аглан вагты хем болар.

ИКИНҖИ ПЕРДЕ

БИРИНҖИ САХНА

Граф Глостериң сарайындакы ховлы.

(Эдмунд ве Куран дүрли тараплардан чыкып душушярлар)

Эдмунд

Салам, Куран.

Куран

Сизе хем салам, җенап. Мен хэзириң өзинде сизиң атаңызың янына барып, шу гүн агшам оның янына Корнуоль герцогының герцогиня Регана билен гелҗек хабарыны етирдим.

Эдмунд

Нэме мынасыбет биленкэ?

Куран

Билмедим. Сиз тэзе хабар эшитдиңизми? Энтек ол хакда диңе чавуш чакярлар, чүнки оны диңе гулага пышырдап айдып боляр.

Эдмунд

Хич зат эшитмедим. О нәме хабар?

Куран

Корнуоль билен Альбани герцогларының арасында уруш болҗак эхтималы бар дийип эшитмедиңизми?

Эдмунд

Бир сөз хем эшитмедим.

Куран

Онда эшидер йөрерсиңиз. Хош галың, җенап.
(Гидйәр.)

Эдмунд

Бәрик герцог гелйәр? Аҗап! Хас гөзел!
Бар ишлерим хут вагтында дүзелйәр.
Атам хем агамы тутмагы буюрды;
Кын бир боржы берҗай этмели болҗак.
Гайрат хем-де такдыр, сиз мени голдаң!
Ики агыз сөзим бар! Ашак дүш, агам!
(Эдгар пейда боляр.)
Атам аңтап йөрйәр. Дурма-да, сен гач.
Оңа нирделигиң хабар берилипдир;
Гутулып билерсиң, өңиң хем гиҗе.
Корнуола якмаз сөз диен болайма?
Гыссаглы ол бәрик гелйәр шу гиҗе.
Регена-да оң яны билен гелйәр.
Олаң Альбани билен терслешендигин
Хич бир ерде гүррүң эден дәлсиң-дә?
Ядыңа сал.

Эдгар

Мен ядымда, эдемок.

Эдмунд

Атамыз шу ерик гелйәр. Багышла.
Мен яландан гылҗымы чыкармалы.
Илки горанан бол, соңра-да сен гач:
„Ярагыңы ташла!“... Ол сени гөрсин...
„Ышык бериң!“ Агам, өзиңи гутар.
„Эй, сиз, от якып гетириң бәрик“! Хош!

(Эдгар гидйәр)

Зор сөвеш эденим билинер ялы,
Гой менден азаҗык ган хем гөрүнсин.

(Өз элини яралаяр).

Гүлкүнч болмак үчин өзи-өзине
Яра салан пьянлары гөрүпдим. —
Атам! Көмек эдиң!

(Глостер хем-де эли чыралы хызматкәрлер гелйәрлер)

Глостер

Ханы, ол хайын, Эдмунд?

Эдмунд

Бәрде, гараңкыда, гылыҗыны сырып,
Җынлы ялы, касам эдип, самырдап,
Айдан, гүнден көмек сораяр экен.

Глостер

Ханы, ол ниреде?

Эдмунд

Середиң гана!

Глостер

Ханы ол гаракчы, ниреде, Эдмунд?

Эдмунд

Башармаджагыны билен соң гачды...

Глостер

Етиң! Ковуң!

(Бир нәче хызматкәр гидйәрлер.)

Нәме? Башарманы нәме?

Эдмунд

Сизи өлдүрмәге ырып билмәнсоң,
Мен оңа атасын өлдүрйәнлери
Ар алджы йылдырым уряндыр дийдим,
Ата-огул арада болан багланышык
Мукаддесдир дийип, мен гаршы дурдым.
Газап билен оның бет ниетлерине
Гаршы дурянымa гөзи етенсоң, —
Ярагсызкам бирден чакганлык билен
Тайынлан гылыджын элимден салды.
Эмма мениң хак иш үчин гайдувсыз,
Газап билен сөвешджегими гөренсоң
Я-да мениң галмагалымдан горкуп,
Ол бирден гачды-да, зым-зыят болды.

Глостер

Хер ерик гачса-да, гутулып билмез,
Тапдыклары аджалның етдигидир.
Асыллы герцогымыз мең медеткәрим;
Ол шу гидже бәрик мениңкә гелджек.

Мен шоның адындан мәлим эдйәрин:
Ким ол гаракчыны жеза бермәге
Тутуп, алып гелсе, ол хеззет гөрер.
Ким оны гизлесе, шоңа-да — өлүм.

Эдмунд

Сен бу бет пәлиңден гайт, агамжан, —
Дийип илки оңа несихат этдим,
Диенми этмәнсоң: „Сырыңы ачып,
Атама айдарын“ — дийип хайбат атдым.
Ол өз жогабында: „Сен, эй чөпдүйби,
Билгин, сен бар хукуклардан махрумсың,
Эгер сениң билен давагәр болсам,
Сениң бар ыхласың, ак йүреклигиң,
Догры сөзиң, саңа ынанмакларына,
Делил болар дийип гүман эдйәрмиң?
Сен мениң хатымы гөркезәйсең-де,
Мен хич хачан боюн алмарын оны,
Олаң бары сениң өз тослан задың,
Сениң бет небсиңден хем бет пәлиңден,
Бет ниетиңдендир, диер-де дурарын.
Сен, нәме адамлаң барысы бирден
Акмак боландыр дийип гүман эдйәрмиң?
Мениң өлмим саңа пейдалыдыгына,
Гереклидигине хем ислейәниңе
Дүшүнмезлер өйдйәрмиң?“ — дийди ол.

Глостер

Ол түйс азгының хем барып ятаны.
Ол боюн болмазмы? Ол мең оглым дәл!
(Сахнаның аңрысындан шейпур сеси гелйәр.)
Герцогың шейпуры! Нәме гелдикә?
Хемме гәми дуралгасын багларын.
Оңа хич бир ерде гизленмек ёкдыр.
Маңа герцог хөкман ыгтыяр берер.

Юрдың хер еринде таналар ялы,
Оның суратыны иберерин мен.
Сен, эй ак йүрекли, вепадар оглым,
Әхли мүлки-малым, хемме дөвлетим
Мирас эдип, саңа берип билерин.

(Корнуоль, Регена хызматкәрлери билен гирйәрлер)

Корнуоль

Салам, гадырдан дост, гелен бадыма
Гең бир хабар мениң гулагма дегди.

Регена

Догры болса, берлен җезаң бары аз.
Залым өлмели! — Граф, сиз гургунмы?

Глостер

Гарран йүрегиме даглар басды, даг!

Регена

Ничик! Сизи өлдүрмекчи болдумы?
Ол—атамың кыяматлык оглыдыр!

Глостер

Утанҗымдан оны гизлин сакланмы
Хас говырак диййип билйән, миледи!

Регена

Атама хызматкәр позгаклар билен
Оның хем арасы бар болаймасын?

Глостер

Билмедим, меликәм. Аҗы зат, аҗы!

Эдмунд

Хә, мелике, шолар билен достды ол.

Регена

Бетпәллилигине гең галарлык нәме бар?
Оның гирдеҗисин соврушмак үчин,
Ырандырлар атасын өлдүрмәге.
Шолар хакда бажым шу гүн хат язып,
Маңа-да сересап бол — дийип табшыряр.
Олар меңкә гелҗек болуп сынанса,
Өйден чыкып гитҗек.

Корноуль

Мен хем сең билен, —
Эдмунд, сен атаңа хак огулдыгыңы
Берҗай этдиң.

Эдмунд

Җенап, ол мең борҗымды.

Глостер

Бу оның шол гизлин сырын паш эдип,
Шоң билен урушып, яралы болан.

Корнуоль

Ковгы иберди ңизми?

Глостер

Хава, герцогым.

Корнуоль

Оны бир тутсынлар, онсоң ол сизе

Гайдып хич хачан хем милт эдип билмез;
Сиз мениң адымдан ислэнңизи эдиң. —
А сен болсаң, Эдмунд, ажап мертлигиң
Хем гайдувсыз вепадарлыгың билен
Бизиң гуллугымызда болмалысың сен
Биз ынамлы вепадарлара мэтэч,
Шоның үчин өңи билен сени аляс.

Эдмунд

Нэм болса-да, вепадар-а борын мен.

Глостер

Оглым үчин сизе саг бол айдян.

Корнуоль

Нэме үчин геленим сизе мэлимми?

Регена

Гарашылмаян вагт, түм бир гиҗеде
Бир мөхүм иш үчин гелдик шу ерик:
Сиз маслахат бериң, асыллы Глостер.
Атам билен баҗым терслешенден соң,
Икиси-де маңа хат иберипдир.
Мен җогабын өйден бермесем говы.
Чапарлары җогабына гарашяр.
Рехимдар, көне дост, өзиңиз дүрсэп,
Шу иш барасында маслахат бериң.
Инди хаял этмек болмаз бу ерде.

Глостер

Сизиң хызматкэриңиз мен, миледи.
Хош гелдиңиз.

(Гидйэрлер.)

ИКИНЖИ САХНА

Глостериң сарайының өңи.

(Кент ве Освальд херси бир ян тарапындан гирйәрлер.)

Освальд

Эртириң хайырлы болсын, дост. Сен шу ерлими?

Кент

Хава.

Освальд

Биз атлары ниреде даңсаккак?

Кент

Хон-ха, шол ерде, батгада даңың.

Освальд

Айдайсан-а, дост!

Кент

Мен сең асла достың дәлдирин.

Освальд

Онда мен сени танамак хем ислемейәрин.

Кент

Сен мениң пенжәме бир дүшсеңдиң,
Шонда сен кемсиз танардың.

Освальд

Сен нәме үчин мениң билен бейле дарышярсың? Мен сени танамаярын.

Кент

Эмма мен сени танаярын, яш йигит.

Освальд

Онда мен, сениңче, ким?

Кент

Мекир, кеззап, кесмекчи, харами, уятсыз,
Эмлэксиз гедай, мулхит, хапыса, нежис;
Горкак, шикаятчы, йигренжи, сувумсиз, ялыкчы, яранжаң, жалатай;
Гошы бир сандыга ерлешен гул; яранжаңлыкдан ограшлыга етип билсе арманы ёк, хакыкатда болса огрыдан, горкакдан, гедайдан хем ограшдан эмеле гелен йыгынды, гапыда гезип йөрен ганжыгың оглы хем мирасхоры. Шу сананларымдан хет эдип, бир богныны-да инкэр эдэйсең, мөңңүрдип енжерин.

Освальд

Сени танамаян адама, өзиң-де танамаян бир адамыңа агзыңдан геленини дийип дуран болсаң, гөр сен нэхили гуррумсак экениң!

Кент

Эгер сениң мени танамаярын диймэге дилиң барын болса, онда сен хут өзиң бихая дейюс болдыгың дэлмидир? Сени хут патышаның гөзиниң өңинде ере пылчап енженимден бэри ики гүнем-э геченок. Гылыжыңы согур, дейюс! Хэзир гараңкы-да болса, бир неме айың ягтысы дүшйэр. Мен сени

айың ышыгына хайгенек эдйән. Чыкар гылыҗыңы, дейюс, сен харам деллек!

Освальд

Айрыл! Сениң билен мениң ишим ёк.

Кент

Чыкар гылыҗыңы, нежис! Сен патышаның гаршысына язылан хат билен геленсиң, сен шол атасының гаршысына гидйән ызгытсыз гурҗак бикәниң тарапыны тутянсың! Саңа гылыҗыңы согур дийилйәр, йигренҗи, ёгсам мен сени какмач эдерин! Согур гылыҗыңы-да, сөвеш эт, гуррумсак!

Освальд

Көмеге гелиң! Өлдүрйәрлер! Көмеге гелиң!

Кент

Сөвеш эт, мисгин гул! Горан, харами, горан! Ах, сен харамдан болан, харамзада! Сөвеш эт!

(Оны уряр.)

Освальд

Көмек эдиң! Өлдүрйәрлер! Өлдүрйәрлер!

Ялаңач гылычлы Эдмунд! Корнуоль, Регана, Глостер ве хызматкәрлер гелйәрлер

Эдмунд

Бу галмагал нәме? Нәме болды?

(Олары айрышдыряр.)

Кент

Мен сизиң хызматыңыза тайын, ягшы йигит. Хайыш эдйәрин, мен саңа хеззет эдйәрин. Якын гел, әмҗек оглан!

Глостер

Гылыч! Яраг! Бу ерде нэме иш гопды?

Корнуоль

Кимиң җанына хайпы гелсе, саклансын!
Ким гылҗын гөтерсе, илки шол өлер.
Нэме хабар?

Регана

Королдан ве баҗымдан хабар гетирен чапарлар.

Корнуоль

Нэ себэпли туран дава? Айдың сиз!

Освальд

Мен демими алып билмейэн, милорд!

Кент

Ёгсам нэме! Сен уруша-уруша демиңи дүрсэр ялы болмадың ахыры. Горкак, йигренҗи, тебигатың өзи-де сенден йүз дөндерйэр! Сени гейимчи усса ясан болса герек.

Корнуоль

Айдяның нэме, хи-де гейимчи усса адамы ясап билерми?

Кент

Элбетде, гейимчи усса, җенап. Не-хэ даш уссасы, не-де сувагчы, эгер муны ясамакда ики сагат зэхмет чекен болсалар, онда муны бейле бир йигренҗи эдип ясамаздылар.

Корнуоль

Дава нэмеден дөреди?

Освальд

Ынха, шу гарры гөдек себэпкэр, оның чал сакгалының хатырасына мениң оңа рехмим гелди...

Кент

Сен—харамзада, элипбидэки герекмез харп! Маңа ругсат эдиң, милорд, мен бу эленмедик дейюсы талхана дөндерип, шоның билен хем хажатхананы сувайын. Ол мениң чал сакгалыма рехим эденмишин! Ах, сен, гулаты!

Корнуоль

Гап сесиңи, нэкес! Йигрэнжи гул, сен хормат дийилйэн зады унудыпсың.

Кент

Ёк, женап. Йөне велин, жаны янгынлыгыңам өз хукугы бардыр.

Корнуоль

Сениң нэмэ жаның янды?

Кент

Шуның ялы харам гулың элине
Гылыч берилйэнине мең жаным яняр!
Ынха шу ялынжаң, шу ялыкчылар,
Бөвсүлмез, мукаддес, багланшыклары
Сычан ялы гемрип, кертип билжеклер.
Женапларның эрбет гылыгына уюп,
Одына яг, совгына гар гошярлар.
Өз женапларына яранжак болуп,
Шейле дийсе — шейле, дэл дийсе-де дэл.

Тезек гөзлейән ала гарга дек болуп,
Чүңкини шемала тутмага тайын;
Диңе женапларының ызына дүшүп,
Ит дек селпемеги башаряр булар.
Сени мерги ювутсын, эй чашы нежис!
Маңа вәшә гүлен ялы гүлйәрмиң?
Сен ачык мейданда маңа душсаңдың,
Зәрледип өйңизе тарап гачардың!

Корнуоль

Сен, гарры, аклыңы чашырыпсың!

Глостер

Дава нәхили башланды?

Кент

Ынха хут шу кеззап икимиз ялы
Адам бир-бирини йигренип билмез.

Корнуоль

Оңа кеззап диймәң себәби нәме?

Кент

Маңа оның сыпаты йигренч гөрүнйәр.

Корнуоль

Бә! Белки, мен хем, шу дуранлар хем шейледир?

Кент

Хөкүмдар, догрылык өвренен задым:
Шу мең гөрүп дурян йүзлеримден-де
Өмримде хас оңатларынам мен гөрдим.

Корнуоль

Ол хачан-да болса екеже сапар

Чын гепли дийип өвүлен бир адамдыр,
Шондан бәри болса гөдеклик кешбин
Билкастдан өзине кабул эдендир,
Хамала яранмак оңармаярмыш.
Ол догрычыл, гөнимел, ондан хем башга
Оң диңе айдяны хем догры сөзмиш;
Диййәнине ынансалар-а — говы,
Ынанмасаларам — гөнимелмишин...
Бейле мекирлере мен белетдирин:
Оларың шол хили гөнилигинде—
Мылайымлык билен билини бүкйән
Көшк адамларының он-йигримисиниң
Барып ятан яранҗаңларыңкыдан
Мекирлик хем хиле хас бетер көпдир.

Кент

Җенап, ак йүрекден гөнимел айдамда,
Ялдыравук Фебиң маңлайындакы
Ялын дек барк урян алтын тәч ялы,
Тәсир эдйән аҗап йылдызлар эмрин...

Корнуоль

Бу нәме дийдигиң болды?

Кент

Мениң беян эдишим сизе ярамансоң, мен оның усулыны үйтгетҗек болярын. Җенап, мен яранҗаң дәлдигими өзим билйәрин, сизи йөнекей сөз билен алдап йөрен адам йөнекей мекирден башга зат дәлдир. Эмма мен хатда шол зерарлы сизиң газабыңыза сезевар болсам-да, шейле болмак ислемейәрин.

Корнуоль

Сен нәме үчин оның гөвнине дегдиң?

Освальд

Мен? Хич задам дегемок.
Йөне оң җенабы яңы-якында
Король мени аданлыкда урупды.
Бу хем шол газаба гошулан болуп,
Еңсэмден урды-да, сөгди хем гүлди.
Бир ярагсыз билен чакнышаныны
Эдерменлик хасабында гөркезип,
Шаның өвгисине мынасып болды!
Бу ерде хем эдерменлигин ятлап,
Гылыҗын согурды.

Кент

О, горкак нэкеслер!
Аякс—гүҗүкдир булаң янында!

Корнуоль

Эй, сиз, күнделери алып гетириң бэрик!
Биз саңа, өвүнҗең гарра, өвредерис.

Кент

Өвренерден инди өрэн гаррапдырын.
Күнде нэме? Патыша хызмат эдйэн;
Ондан сизе чапар болуп гелдим мен.
Иберен илчисин зынҗырласалар,
Ол Али хазрата хормат болмаз-да,
Гайтам оны хас хем кемситмек болар.

Корнуоль

Зынҗырлаң! Зынҗырлаң! Касам эдйэн мен,
Ол зынҗырлы гүнорта чен отурар.

Регана

Ёк, ёк, агшама чен, гиҗеси билен!

Кент

Атаңызың ити болан болсам-да,
Мениң билен бейле дарышмаздыңыз!

Регана

Гулы билен шейле дарышян, җенап.

Корнуоль

Бу-да бажыңызың язянларындан
Болса герек. Ханы күнде ниреде?
(Күнде гетирйэрлер).

Глостер

Али җенап, хайыш эдйэн, сабыр эдиң,
Ол языклы; рехимдар патышамыз
Оң җезасын берер, бу җеза болса
Диңе бетбагтлара, энтэп йөрене,
Огры-җүмрилере мынасып җеза.
Еллан илчисиниң кемсидилмегине
Шаның өзи нэразы болса герек.

Корнуоль

Оңа мен хут өзим җогап берйэрин.

Регана

Бажым хем өз еллан хызматкэриниң
Гуллук везипесини берҗай эдйэркэ,
Оң үстине топулнанын эшидип,
Хас нэразы болар. Күнде урың оңа!
(Кентиң аягына күнде уряр лар).
Гидели, яссыкдашым.

(Глостер билен Кентден башгалары гидйэрлер.)

Глостер

Чын йүрекден рехмим гелйәр саңа, дост.
Герцог шуны ислейәр, дәл диймек хем кын.
Нәм болса-да, мен аркаңы тутарын.

Кент

Герек дәл, җенап. Ёл кын, ятып билмедим.
Мен укымы алайын, соң сыгырарын.
Багт ислесе, күнделенсек хем тапар,
Хош вагтыңыз!

Глостер

Герцогыңкы нәхак,
Муны яман аламата ёрарлар.
(Гидйәр.)

Кент

Эй, рехимдар шахым, сен шу накылы—
„Отдан гачып, ялына учрамак“ сөзин
Хут өз герден иңде чекмели борсың!
Эй, асманың шөхле салян маягы,
Сен якын гел, ялдыравук шөхләңде
Мен хат окар ялы. Керамат диңе
Ягтылыкда гелйән болара чемели!
Билйән, оны Корделия язандыр,
Оңа эййәм нирeде гизленйәндигими
Хабар берендирлер, ол бизе агыр
Пурсатда көмек эдип билсе герек.
Эй, ядан гөзлерим, гараңкы дүшүп,
Биабрайчылыкларың меканын
Сизден гизләнине сиз шүкүр эдиң.
Ачыл, эй багтым, агшамың чагы! Ыылгыр-да,
Язгыдың чархыны товла! *(Уклаяр.)*

ҮЧҮНҖИ САХНА

Җеңңел.
(Эдигар пейда боляр).

Эдгар

Мен эшитдим, мени җенаяткәр дийип,
Атам бүтин үлкә ыглан эдипдир.
Ковгыдан хем сыпдым, агаҗа гирип.
Багланыпдыр гәми дуралгаларам;
Саклавлаң хем гөзлемеҗек ери ёк.
Энтек гутулмага гурбым етйәркә
Маңа хөкман пугта гизленмек герек:
Гарыплыгың адамларың сыпатын
Иигренҗи хайвана дөндерши ялы,
Мен хем өрән начар гөрнүше гирип,
Гезмеги өзимиң гөвниме дүвдим:
Йүзими гаралап, сачым хүжжердип,
Диңе уят ерим баглап, ялаңач
Гай-тупанларда хем чыдам эдерин.
Бизиң юрдымызда әлхенч сес эдип,
Өз тенине иңңе, чүй, агач санҗып,
Әлхенч бир сыпатда оба йүзленип,
Гарып чатмалара, дегирменлере,
Я-да гоюн ятакларына айланып,
Кәте гудуз ялы гаргышлар эдип,
Кәте сена окап, берленин алып,
Ыгып йөрен бедлам гедайы аз дәл.
Бичәре Том! Том болсам-а — мен бир зат,
Эдгар болсам — мен аслында хич бир зат.

ДӨРДҮНҖИ САХНА

Глостериң сарайының өңи.

(Кентиң аягы күндели. Лир, вәши ве көшк адамлары гирйәрлер)

Лир

Мең яныма олаң чапар ибермән
Гитмеклери гөр нәхили гең бир зат!

Көшк адамсы

Ёла душмезлериниң өң янында хем,
Гитмек барасында хич гүррүң ёкды.

Кент

Хөкүмдар! Салам!

Лир

Бу нәхили болуш?
Гүлүшдирҗек болуп веҗера болдыңмы?

Кент

Ай, ёг-а!

Вәши

Ха-ха! Середиң, оңа гөр нәхили агыр шай дакыпдырлар? Атлары келлесинден даңярлар, ити ве айыны бойындан, маймыны чигнинден, адамыны болса аягындан. Эгер адам йүгрик болса, оңа агачдан җорап гейдирйәрлер.

Лир

Кимдир сениң дережәңи уныдып,
Галыба гапҗадып гояян сени!

Кент

Икиси-де оглыңыз хем гызыңыз.

Лир

Ёг-а!

Кент

Шолар!

Лир

Ёк дийийэрин!

Кент

Шолар дийийэрин!

Лир

Ёк, ёк, олар башармаз...

Кент

Башарып билдилер.

Лир

Юпитерден касам эдйэрин, ёк, ёк!

Кент

Юнонадан касам эйдэрин, шолар!

Лир

Олар бейле зада хет эдип билмез,
Бейле иш этмезлер, башармазларам,
Мунын ялы-инкэр этмек хорматы—
Өлүмден хем хас бетеррэк ахыры!
Тиз бол, айт, сениң языгың нэме?
Бейле дарышмага мең илчим билен
Нэхили хет эдип билдилер олар?

Кент

Хөкүмдар, мен олаң сарайына гелип,
Иберен хатыңыз, адата гөрэ,
Дыз чөкүп, говшурып, тутан бадыма
Тозана булашан башга бир чапар
Гара дерин сачып, өзем хашылап,
Гонерильядан салам говшурды,
Ызым сүре оның хатын табшырды.
Олар оны хаял этмэн окансоң,
Адамларыны йыгнап, атландылар-да,
Маңа болса совук-сала хем-де берк
Җогабына гараш диййип буюрдылар.
Мениң кабул эдилмегими зэхерлэн
Шол чапара душдым ене шол ерде;
Гөрсем, оның өзи яңы-якында
Сизиң билен гөдек дарашан йигит.
Газап акыл-хушдан агдыклык эдип,
Гылҗыма япышдым, ол горкак болса,
Горкысындан ала галмагал эдип,
Өйдэкилериң барыны өрүзди.
Мең болшымы гиевиңиз, гызыңыз
Масгара этмэге лайык гөрдилер.

Вэши

Чөл газлары шу тарапа бака учян болсалар,
Хениз гыш гечен дэлдир.
(*Айдым айдяр.*)
„Элешан эшикли, торбалы аталаң,
Чагаларна асла якымы ёкдыр.
Газналары долы болан аталар
Олар үчин хас хем якымлыракдыр.
Такдыр дийлен — нэкес бир зат: оң эли
Гарыбың маңлайыны сыпаян дэлдир.

Эмма геп салгындан сен энтеклерем өз гызларыңдан шейле көп совгатлар аларсың, оны бир йыллап хем санап, соңына чыкып билмерсиң.

Лир

Гөр, нәхили элхенч аваяр йүрек!
Ол дырмашып, барха ёкары галяр!
Бу ер сең ериң дәл, сен ашага дүш!
Ханы, ол гыз ниреде?

Кент

Графыңкыда.

Лир

Сиз ызымдан гелмәң, шу ерде галың.
(Гидйәр.)

Көшк адамсы

Сениң шондан башга языгың ёкмы?

Кент

Ёк. Яман азла шаның хызматкәрлери?

Вәши

Сени шу совалың үчин күнделән болсалар,
Шонда хас хем ерине дүшҗек экен.

Кент

О нәме үчин, самсык?

Вәши

Биз сени гарынҗаның мектебине окамага бе-

рерис: ол саңа гышына ишленилмейәндигини өвредер. Кимиң бурны ыс алян болса, оның гөзи көр болаймаса, ол нирә гитмелидигини гөрйәр. А йигрими саны бурның ичинде болса, исленен мейдиң ысыны алмаҗак екеҗе бурун хем тапылмаз. Эгер тигир дагдан япашгак тигирленип барян болса, шоңа япышмагын, ёгсам бойның оңрыланыны дуйман галарсың. Эмма уллакан бир тигир япы-ёкарык дырмашян болса, шоңа велин япышгын,—ол сени хем алып чыкар. Эгер бир акыллы адам саңа шундан говы маслахат берсе, мениңкини ызына гайтарда берәй. Ол маслахаты берйән акмак болан соң, оны диңе акмаклар алайсынлар.

Ким пула этсе хызмат,
Өзин гөркезер ол бет:
Ягыш шытырдаберсе,
Гошларын йыгнап башлар,
Гай турса, сизи ташлар.
Шонда хем вәши галар,
Гой гачсын акыллылар.
Мекир — акмак болса бор,
Акмаклар — мекир дәлдир.

Кент

Сен муны ниреде өврендиң, акмак?

Вәши

Галыпда-ха өвренемок, эй акмак,

(Лир ве Глостер гелйәр.)

Лир

Мең билен гөрүшип билҗек дәллермиш?
Саг дәлмиш? Ядавмыш? Ёл йөрәнмишлер?

Хиле! Позгакчылык! Башга хич зат дәл!
Маңа говы җогап гетир.

Глостер

Хөкүмдар,
Сиз герцогың гахарҗаң гылыгына,
Тутанъерлидигине белет ахыры.

Лир

Өлүм! Ар! Хем мерги! Лагнат! Лагнатлар!
Гахарҗаңмыш! Бу нәболуш, Глостер?!
Герцогы, аялыны гөрмегим герек!

Глостер

Мен шоны олара дийдим, хөкүмдар.

Лир

Айтдыңмы? Маңа дүшүндими бир?

Глостер

Хава, хөкүмдар.

Лир

Патыша герцогы гөрмек ислейәр;
Сөйгили ата өзиниң гызы билен
Гүрлешип, оң диен этмегине гарашяр!
Сен шоны дийдиңми җигер бендиме?
Герцог гахарҗаңмыш? Гахарҗаң гиеве
Айт...Ай ёк; белки ол гурав дәлдир!
Кесел сагатлара мукаддес борҗы
Берҗай этмегине пәсгел берйәндир;
Тебигат рухымыза хем беденмизе
Җебир берйән чагы өңкилигимиз ёк.
Мен гарашайын. Хөтҗетлигимден
Нәгиле болян! Бир сыркав адама

Саг адам ялы гарамак болармы?
(Кенте гарап.)
Бизиң башымыза өлүм хем довзах!
Нәчүн ол күндели? Шу болшың өзи
Гитмеклерниң диңе хиледигини
Маңа айдың гөркезйәр, бошадың оны!
Айт, мен олары шу вагт, шу халат
Гөрмек ислейәрин; бәрик гелсинлер,
Ёгсам тә укыдан оянянчалар,
Барып гапыларыны енҗер дурарын.

Глостер

Агзыбирликде болмагңыз ислейәрин.
(Гидйәр.)

Лир

О, йүрегиме етди! Ашак дүш, ашак!

Вәши

Дайыҗан, сен хем ашпез хелейиң дири балыклары ишлеклә салҗак боланында, оларың депесине енҗип: „парахат болың, нәкеслер, парахат болың!“ дийип гыгырышы ялы гыгырсана. Шол хелейиң бир доганы барды, ол өз атыны говы гөрени үчин бедәни яга гарып берйәрди.

(Корнуоль, Регана, Глостер ве хызматкөрлер гелйәрлер)

Лир

Икиңизе-де салам!

Корнуоль

Салам, хөкүмдар!
(Кенти бошадярлар.)

Регана

Али хазратыңызы гөрениме шат.

Лир

Регана, ынанян, ынанмага-да
Себәп бар: эгер шат болмадык болсаң,
Унудардым сениң энең мазарын,
Бивепа аялы гизлән мазары. *(Кенте)*
А! Сен бошадыңмы? Ол барада соң. —
Регана, әзизим! Бажың түйс залым,
Гадыр билмез рехимсизлиги билен
Йүрегиме тикен болуп санҗылды!

(Өз йүрегини гөркезйәр.)

Диймәге сөз етмез, ынанмарсыңам,
Ол шейле бир нежис... О, Регана!

Регана

Өзиңизи дүрсәң, хайыш эдйәрин,
Ол өз борҗын унутмазындан озал
Сиз оның гымматын унутсаңыз герек—
Дийип чак эдйән.

Лир

Бу нәме диен сөз?

Регана

Мен бажымың өз борҗыны бир аз хем
Унутҗагына асла ынанмаян.
Белкем, ол хут сизиң нөкерлериңизиң
Позгакчылыгына ёл берен дәлдир.
Хайыр иш үчин болан бир ягшы ниет
Кәйинчден өзини халас эдйәндир.

Лир

Оңа ләнет болсын!

Регана

Ата, гаррапсың,
Яшыңыз хас аңры пелләэ барыпдыр;
Сизе өзиңизден говы дүшүнйән
Башга акылдарың ёл-угур гөркезип,
Алып бармагына вагт болупдыр.
Хайышым, бажымың янына гайдып,
Оң өңинде гүнәңизи боюн алың.

Лир

Гүнәм багышла дийип ялбармалымы?
Бу бизиң несилимизе ярашжак затмы?
„Әзиз гызым, мен гарранымы боюн алян,
Гаррылык герек зат болмаян болса, —
Мен дызыма чөкйән, маңа эшик бер,
Ятара жай, иере хем иймит бер,“ —
Шейле дийип, мен оңа ялбарайынмы?

Регана

Бесдир. Бу бәлчиклик сизе ярашмаз.
Гайдып барың.

Лир

Ол мең нөкерлеримиң ярысыны ковды.
Гара булт дек күкрәп, авылы дишин
Йылан болуп йүрегимден санчды.
Эй, асманың ар алыжы гүйчлери,
Ол гадыр билмезиң башындан иниң!
Эй, мерги еллери, бар небересин
Хазан урдыр!

Корнуоль

Утанч, утанч, хөкүмдар!

Лир

Эй йылдырым, отлы ялының билен
Оның мен-менликли гөзини яндыр!
Эй, чогыны сачян гудратлы гүнеш!
Текепбирлигин өлдүр, гөркүн зәхерле!

Регана

О, таңрым! Газаба минен чагыңыз
Маңа-да шуң ялы гаргармысыңыз?

Лир

О, ёк, ёк, Регана, саңа хич хачан!
Сең хәсиетиң юмшак, сен бетпәл дәлсиң.
Оң гөзлери ёвуз, а сеңки болса,
Янян гөз дәл, көшешдирижи бир гөз.
Сен дурмушым позуп, нөкерлерими хем
Азалтмарсың, маңа гышык сөз атып,
Гирдежим кемелдип, ахырында хем
Мең өңимде дервезәни япмаздың!
Сен ягшы билйәрсиң ата гадрыны,
Гыз ата жаныпкеш болмалыдыгыны,
Хеззет-хормат, миннетдарлык борҗыны;
Мен саңа шалыгмың гылла ярыны
Беренимми хич хачан унутмарсың.

Регана

Хайыш эдйән, иш хакда гүрлешелиң.

Лир

Ким мениң нөкерме күнде урупдыр?

Корнуоль

Бу шейпур кимкикә?

Регана

Бажым гелендир. *(Освальд гелйәр.)*
Ол хат языпды. Герцогиня сизиң
Билен гелдими?

Лир

Өз женапларының
Ынамсыз жомартлыгындан аңсатлык
Билен текепбирлик карз алан гул.
Сен ёк бол, гөзиме гөрүнме, нәкес!

Корнуоль

Бу нәме болдыгы?

Лир

Ким меӊ хызматкәрим зынжырлап гойды?
Регана, сен ондан бихабар герек?
Бу гелйән ким? *(Гонерилья гирйәр.)*
Эй, асман, эгер сен
Гаррылара медеткәр болян болсаң,
Адалатлы хөкмүң билен бендәңи
Сөййән болсаң, өзиң хем гарран болсаң,
Сен маңа аламат гөркез, арка дур!
(Гонерильяга гарап.)
Маңа серетмәге утанмаярмың?
Регана, оң билен гөрүшмерсиң-ә?

Гонерилья

Нәме дийип гөрүшмесин? Языгым нәме?
Бир аклы чашаның диймеги билен
Языксыз языклы болмаз ахыры.

Лир

О, мениң йүрегим, сен нәхили берк!
Сен шунам гечирмиң? Ким зынжырлады?

Корнуоль

Мен, хөкүмдар; эмма ол хас бетеррәк
Теммә лайыкды.

Лир

Сенми оны шейден? Сенми?

Регана

Атам, хайыш эдйән, сиз гүйчсүзкәңиз
Гүйчли болуп гөрүнмәге дыржашмаң.
Хызматкәрлериңизиң ярын бошадып,
Шу айы хем бажымкыда болың-да,
Ана, шондан соңра бизе геләйиң.
Хәзир мен хут өз өйимде болмамсоң,
Сизи говы кабул эдип билжек дәл.

Лир

Оңка гайдып бармак? Нөкерлең ярын?
Ёк, говысы мен ятаксыз галарын,
Тупанлара гаршы дөшим герерин,
Гушлар, гуртлар билен ёлдаш боларын.
О, мәтәчлик! Гайдып янына бармак?
Мен онын янына гайдып бармарын!
Кичи гызым гедай халында алан
Жошгунлы перениң янына барып,
Гул кимин ялбарып, дызыма чөкүп,
Гүними гөрмәге дилег эдерин!
Оң янына ене гайдып бармалы?
Ондан-а мен ынха шу йигренжиниң

Гулы, йүк эшеги боланым говы *(Освальды гөркезйәр.)*

Гонерилья

Өзиңиз билиң.

Лир

Гызым, дәлиретме?
Мен сени бимаза эдип дурмарын.
Эй балам, хош, биз артык душушмарыс.
Хер нәме-де болса, җигер бендимсиң.
Я өзимки хасап этмели болнан
Мениң тенимдәки бир ёвуз кесел,
Сен,—мәзбаш, мерез ел, ганыма сиңен,
Дөмйән, ириңлейән, нежис бир яра!
Ай, язгарып дурмак нәмеңе герек?
Утанҗың өзи гер, чагырмаян мен,
Ар ал дийип, асманам чагырмаярын,
Юпитере шикаят этмейәрин.
Дүзелип билсең, дүзел, башга хили бол.
Канагат эдерин, мен чыданарын,
Мен Регана билен яшап билерин
Өзимиң йүз саны нөкерим билен.

Регана

Ёк, хәзир дәл. Гарашмандым мен сизе.
Сизи кемсиз, көссиз гаршы алып билмен,
Баҗымың сөзине гулак асың сиз.
Ким первайсыз газабыңыза гараса,
Сизиң гаррандыгыңыза дүшүнер;
Баҗым болса нәтмелидигини билйәр.

Лир

Шу-да сениң пикириңми, Регана?

Регана

Мен хем шейле ойланмага хет эдйэн.
Сизе элли хызматкәр азмы нәме?
Ондан артык нәмә герек ахыры?
Хатда шол хем ховплы, хем гыммат дүшйәр,
Бир өйиң өзинде ики хожайының
Мунча хызматкәри ненең оңушсын?
Кын болар, асла болмаз.

Гонерилья

Эй, хөкүмдар,
Бажымың хем бизиң адамларымыз
Сизе хызмат эдип билмезми нәме?

Регана

Хава, билмезми нәме? Эгер сизе
Геленсиз гарасалар, биз оларың
Теммисини берерис. Эгер менде
Яшамакчы болсаңыз, — шол ховпы хем
Гөз өңинде тутың-да, нөкерлериңизиң
Йигрими бәшини саклаң, галанларыны
Кабул этмен, эклемен!

Лир

Мен әхли задымы сизе бердим...

Регана

Онда-да хут вагтында.

Лир

Хэкимиетими, бар эмлэгими,
Өз янымда бир йүз нөкер сакламак
Шерти билен бердим ахыр сизе мен.
Индем болса диңе йигрим бэшини—
Кабул этмек ислейэрмиң, Регана?
Шейле дийдиңми?

Регана

Ене гайталаярын: шондан артык дэл.

Лир

Бир ярак ит хас ярагының янында
Ганымады өвгэ лайык гөрүнйэр.
(Гонерильяга гарап.)
Мен сениңкэ гидйэн. Хер зат хем болса,
Элли хызматкэри кабул эдерсиң.

Гонерилья

Эй хөкүмдар, яныңызда ики эссе —
Артык нөкер гоюлҗак болян ерде
Сизе йигрими бэш, хатда онысы,
Хатда бэшиси хем нэм үчин герек?

Регана

Хатда бириси хем герек дэл оңа!

Лир

Нэмэ герекдигини ненеңси билҗек?
Гедайың хем арта-даша зады бар.
Тебигатың ислэн задын берип гөр,
Адам хем хут хайван билен дең болар.
Ынха, сен танымал. Безегиң нэме?

Тебигата диңе йылылык герек.
Овадан безегиң сени йылатмаяр.
Бизе герек зат нәме?... О, асманлар,
Маңа сабыр этмек герек! О, таңрылар!
Ынха алныңызда бичәре гарры,
Агыр гайгы астында майрылан гарры!
Гызларың йүрегини аталарна гаршы
Эгер өҗүкдирен хут сиз болсаңыз,
Артык мени кемситмәңиз герек дәл,
Диңе шуңа чыдар ялы гурп бериң,
Хем асыллы газап билен җошдурың!
Аялың ярагы болан гөзяшың
Бизи масгара этмегине ёл бермәң!
Сиз, залымлар, — о, мен икиңизден хем
Шейле ар аларын, дүнйәниң йүзи...
Шейле ишлер гопар...нәтҗегм-э билмейән,
Йөне ол дүнйәни лерзана салар.
Сиз мени аглаяндыр өйдйәңизми?
Ёк, мен агламарын. Маңа аглара
Хатда эңрәре-де зат барам велин,
Эмма йүрек пара-пара болса-да,
Шонда хем агламан. — Вәши, дәлирйән!

(Лир, Глостер, Кент хем вәши гидйәр.)

Корнуоль

Биз хем гидели. Тупан якынлашяр.

(Узакда гөк гүрлейәр)

Регана

Җай улы дәл: бу ерде гаррыны
Нөкерлери билен ерлешдирип болмаз.

Корнуоль

Рахатлык сөймесе, өзинден гөрсин!

Хушын чашырянна гой пушман этсин...

Регана

Өзин хөвес билен кабул эдерин,
Эмма нөкерлерден хич бирини хем.

Гонерилья

Хава, мен хем. Эмма Глостер нирде?

Корнуоль

Гаррының ызындан гитди. Ынха ол...

(Глостер гирйәр.)

Глостер

Гахар-газап билен долупдыр король.

Корнуоль

Ол нирә гидйәркә?

Глостер

Он-а билмедим.
Эмма атлары эерләң дийип буюрды.

Корнуоль

Өзи билсин! Халан ерине гитсин!

Гонерилья

Оны ырҗак болуп дурмак герек дәл.

Глостер

Эй-вай гараңкыряр, ел хем шувлаяр.
Бу җелегайларда чөл беябанда
Асла екеҗе дүйп агач хем ёкдыр.

Регана

О, женап, хөтжет адамлара
Хут өз ислеглери билен газанян
Бетбагтлыклары сапак боляндыр.
Дервезелер япылсын! Оның янда
Жошгунлы горкунч нөкерлери бар! Олар
Оны нәмә ырайын дийселер, хас
Аңсатлык билен ырып билжеклер.
Ол олара гулак асман хем дурмаз.
Бизиң хас этийәчли болмагымыз герек.

Корнуоль

Дервезелер япылсын! Гөр, не гиже!
Оның маслахаты — говы маслахат.
Чекилелиң тупандан.
(Гидийәрлер.)

ҮЧҮНЖИ ПЕРДЕ

БИРИНЖИ САХНА

Тупан, гөк гүрлейәр хем йылдырым чакяр.
(Кент хем дворянин херси бир тарапдан пейда боляр)

Кент

Эй, бу ерде тупандан башга ким бар?

Дворянин

Йүреги тупан дек жошян бир адам.

Кент

Мен сизи танаян. Патыша нирде?

Дворянин

Жошян тупан билен сөвешлер гуряр.
Я үйтгесин, я-да бар зат дүзелсин:
Я-да топраклары деңзе совурсын,
Я-да элхенч гомлар барын гарк этсин —
Дийип, ол тупана, еле ялбаряр.
Шол жошан газапда хормат гоюлман,
Силкеленйән чал сачларын ёляр ол.
Эжиз ынсан сыпатында болса-да,
Ел-ягыш арада гурулан давадан
Өзи үстүн чыкжак болуп жан эдйәр.

Шуң ялы гиҗеде эмҗеги гуран
Айы хем ав дийип чыкмаз хич яна;
Арсланам, ач гурт хем гуры ер гөзләр,
Ол болса баш ачык алакҗап йөрйәр,
Гөйә өз җаныңдан хут ирен ялы.

Кент

Айт, оң янында ким бар ахыры?

Дворянин

Диңе бир вәши бар, аван йүреги
Бәлчирәп, көшүтҗек болуп җан эдйәр.

Кент

Мен сизи танян, синим отуряр,
Мөхүм зады ынанмакчы болярын.
Көпден бәри Альбани хем Корнуолың
(хатда олар гизлин сакласалар-да)
Арасында улы нәсазлыклар бар.
Тагты-тәҗе эе болмак язгыды
Болянларың барында болушы ялы,
Гөйә хызмат эден болуп олара
Гезип йөрен переҗ ичалысы бар.
Биздәки бар затлар олара мәлим:
Герцогларың әхли нәсазлыкларам,
Гарры королымыза уян салнышам,
Белкем, хас мөхүмрәк зада белетдир.
(Булар энтек диңе бир башлангыҗы),
Эмма алҗыраңңы юрдың үстине
Переҗ лешгериниң гелйәни догры.
Мөхүм портларымыза гизлин дүшмәге
Первайсызлыгымыз себәп болупдыр.
Олар инди ачык сөвеше тайын.
Эгер маңа хас ынанян болсаңыз,

Онда хаял этмэн, Довере уграң;
Сиз ол ерде шаның башына дүшен
Хемме бетбагтлыгы хабар берсеңиз,
Сизе сылаг этджек адам тапылар.
Мен түйс асылзада, сизи танаян,
Хем шу иши ынам эдип табшырян.

Дворянин

Мен бир зат сорасам...

Кент

Хэзир сорамаң!
Гөрнүшимден бахам гыммат болдыгын
Субут этмек үчин—ынха гапджыгым.
Ичинде нэме бар болса алың-да,
Эгер Корделияны гөрүп билсеңиз,—
Сиз, элбетде, оны хем гөрерсиңиз,—
Ынха шу йүзүги оңа гөркезиң:
Сиз билен гүрлешен нэтаныш адамың
Кимдигини ол айдар.—Не гудрат тупан!
Патышаны гөзлемэге гидейин.

Дворянин

Ынха элим, барын айтдыңызмы?
Бу бары дэл: хас хем мөхүми галды,
Ким шаха душ гелип илки тапайса,
(Сен-э шу ёлдан гит, мен хем шу ёлдан)
Хаял этмэн бейлекисин чагырсын.
(Херси бир тарапа гидйэр.)

ИКИНДЖИ САХНА

Чөлүң икинджи бир тарапы. Апы-тупан довам эдйэр
(Лир ве вэши пейда боляр)

Лир

Джош, харасат, тэ көрүгиң партлаянча,
Совур елиң, дүнйэни сув-сил этсин!

Бейик минаралар гүммезлере чен
Гарк болуп, сувың астында ятсын!
Сиз, эй пикирден чалт күкүрт отлары,
Чынары дүңдерйән эй йылдырымлар,
Мениң чал келләми якың, яндырың!
Эй, сен лерзан урян отлы гүрлевүк,
Ер шарыны гыс-да, говур, мынҗырат!
Тебигатың сыпатыны сындырып,
Бивепа ынсаның неслини ёк эт!

Вэши

Хава, дайыҗан, көшгиң гуры тамының ичиндэки мукаддес сув ачык мейдандакы ягыш-сувындан хас говыдыр. Рехимдар дайыҗан, гидели, гызларыңдан өтүнч сора. Муның ялы апытупаның акылла-да, акмага-да рехми гелмез.

Лир

Гүрле, берк гүрле! От сач! Гуй, ягыш!
Ягмыр, от, гүрлевүк — сиз мең гызлам дэл;
Сизе залым дийип кэйинмейэрин,
Перзендим дийип шалыгымы бермэндим,
Сиз маңа раят дэл, хас хем мөвч уруп,
Газаплы сесиңиз довам эдиң сиз.
Ынха мен шу ерде, сизиң гулыңыз,
Бир бетбагт гарры, гүйчсүз, йигренҗи!
Эмма сиз ялынҗаң хызматкэрлер дек
Залым гызларыма көмекчи болуп,
Асманың эхлиҗе гүйчлерин йыгнап,

Гарран чал башымдан сиз дөкүлдиңиз!
Утанч, утанч!

Вәши

Кимиң үстинде күлбеси бар болса, шоның башы ериндедир.

Кимиң бир болса балагы,
Болмаса өйи, ялагы,
Гой, ол аял алмасын,
Битли болуп галмасын.
Йүреги өкчедәкиң,
Ерине рахат укың —
Гөрҗегидир гам-гөрги,
Азап, җебир хем ургы.

Чүнки айнаның өңинде дуруп, йүз-гөзини чытмагы сөймейән гөзел ёкдыр.

Лир

Ёк, ёк, барып ятан сабырлы борын.
Артык бир сөз хем чыкмаз.

Кент

Бу ерде ким бар?

Вәши

Ким болҗакды? Белент мертебели хем вәши балагы, акыллы хем акмак.

Кент

Бу сизми, хөкүмдар? Бейле гиҗеден
Түмде гезйән вагшылар хем горкяндыр;
Асманың газабы түме өвреншән
Йыртыҗылары-да хине ковяндыр.
Шейле йылдырымы, гөк гүрләнини,

Ягмыр ягып, тупаның арланыны
Мен тә өз-өзими билелим бәри
Гөрмәндимем, асла эшитмәндимем.
Шейле әлхенч зада адам чыдамаз.

Лир

Гой, депәмиздәки лерзан урдырҗы
Аллалар өз душманларын танасын!
Өз җенаятыны канундан гизлән
Эй, сен, җенаятчы, гагша, сандра!
Гандар, ол гана боялан элиңи гизле!
Ант ичип, соңра-да антындан дөнен,
Тәмиз болан болуп, ган гатышдырян!
Сыпайчылык пердесине гизленип,
Адам өлдүрмеги гөвнине дүвен,
Эй, ялынҗаң ганхор, залым, сен титре!
Гизлин гүнә перделериңи ташла!
Газаплы асмандан эл-аман диле!
Мен-шейле бир адам мениң өңимде
Башгалар хас менден артык гүнәкәр.

Кент

Дат! Башам ялаңач!... Эй, хөкүмдарым!
Бу ерде күме бар, ол пена болар;
Сиз шол ерде харасатдан гизлениң.
Мен дашдан ясалан тама барайын,
Шол тамдакыларың йүреги дашдан
Гатрак болса-да, барып гөрейин.
(Мен сизи харс уруп гөзлән чагымда,
Олар мени тама гойбермедилер),
Зор эдип, олардан бир зат ёнайын.

Лир

Дәлирәп башлаян. *(Вәшә)*
Гидели, достым,

Саңа бу ер совук. Мен хем үшедим.

(Кенте)

Сең күмәң нирде, дост? Нәхили гең зат!
Азаҗык мәтәчлик, бахаң кемелдйәр.
Сениң күмәң ниреде?... Бичәре вәшим,
Йүрегимиң бир чети саңа рехим эдйәр.

Вәши *(айдым айдяр)*

Кимде азаҗык хем акыл бар болса,
Хей-хо, ол ягыша этсин канагат, —
Хер гүн сайын ягыш ягып хем дурса,
Дийсин: ай, такдыра язылан бир зат.

Лир

Сениңки хак, достым. *(Кенте)*
Күмәңе экит!

(Лир хем Кент гидйәр)

Вәши

Шуның ялы гиҗе хер бир лолының хем йүрегини совадып билерди. Гитмезимден озал гел, бир велилик сатайын:
Халкы алдамагын гойса руханы,
Пивочы сув гошман берсе пивәни,
Сен дындан чыкдың дийип, якылман ода,
Йүрек янян болса ашыклык ода,
Гүнәсизе җеза берилмейән болса,
Хич кимде берги-борч болмаян болса.
Шугулчы шугулдан чексе дилини,
Сүйтхорлар гөмселер ере пулыны,
Огрылар гапҗыкдан элини чексе,
Ограш лолы билен метҗитлер диксе, —
Ине шол вагтда мешхур Альбион

Элли бизар болар позгаклыгындан,
Гелҗекде шейле бир замана гелер,
Хеммелер хем аяк үстинде йөрəр.
Бу велилиги менден соң дүнйə инҗек Мерлин диен вели берҗай эдер.

ҮЧҮНҖИ САХНА

Глостериң сарайында бир тамың ичи.

(Глостер хем Эдмунд гелйəр)

Глостер

Вах, вах, Эдмунд, шейле бир ызгытсыз дарышылмагы маңа ярашмаяр. Мен оңа бир неме гарашык эдейин диийип, олардан сорамда, гайтам олар мениң өз җайымы хем элимден алдылар; оны агзайсам, я шол барада төвелла эдəйсем, я-да бир тəр билен оңа гарашык эдəйсем, олар маңа өмүр-бакы газап билен гаражакларыны айдып, мени горкуздылар.

Эдмунд

Бу залымлык хетден дашары бир зат!

Глостер

Бир зат бар велин, шу хакда хич кимиң янында агзыңы ачайма. Ики герцогың арасында нəсазлык бар, хатда ондан хем бетер. Мен шу гиҗе хат алдым, ол барада айтмак хем ховатырлы зат; мен оны гизледим. Корола геркезилен җебри-җепаларың барсы үчин олара темми берилер. Гошуның бир белеги эййəм гелип дүшүпдир. Биз королың тарапында болмалыдырыс. Мен оны гөзлəп тапайын-да, оңа яшырын хемаят эдейин. Сен болсаң, герцог

мениң гиденими аңмаз ялы, бар-да оны гүйме. Эгер мени сорайсалар, ол нэхош ятыр дийэй. Гой, мен шол зерарлы, оларың хайбат атышлары ялы өлсем-өлейин велин, эмма мен өз патышама, өз көне хөкүмдарыма гарашык этмелидирин. Бу болян ишлер акыла-хуша сыгян иш дэлдир, Эдмунд; сересап болавери. *(Гидйэр.)*

Эдмунд

Бу рехимдарлыгы хем-де шол хаты
Хэзириң өзинде билмели герцог.
Шонда мениң эден хызматым үчин
Атамың бар задын маңа берерлер.
Гарры йыкыланда, йигит галкынар.

ДӨРДҮНҖИ САХНА

Сэхра мейдан. Күмэниң өңинде.

(Лир, Кент хем вэши гелйэр)

Кент

Ынха шу, рехимдар хөкүмдарым, гириң.
Бу гиҗэң газабындан мейданда галып,
Чыдамак болмаз.

(Харасат довам эдйэр)

Лир

Маңа азар бермэң.

Кент

Хайыш эдйэрин...

Лир

Мең йүрегими паралаҗак болярмың?

Кент

Илки өзимки параланар. Гириң сиз.

Лир

Сен чагбаның бизи өл-сув этмегин
Шейле бир мөхүм зат хасап эдйәрмиң?
Сен үчин шейле-де болса болсяндыр.
Эмма белаң хас забуны бар ерде
Кичисини асла дуюп билмейәс.
Эгер ая душсаң, гачарсың шондан,
Эмма габат гелсе мөвч урян деңиз,
Айының агзына тарап дөнерсиң.
Рух азат чагында, беден хем дуйгыр,
Йүрекде харасат гопан вагтында,
Ол баржа дуйгының үстин өртйәр.
Йүрекде диңе бир лерзан урян зат —
Ол-да гызларымың бивепалыгы!
Бу гөйә шейле зат — агыз өзүне
Иймит берйән эли дишлейән ялы,
Эмма ар аларын. Ёк, агламарын.
Шейле бир гиҗеде ковуп гойбермек!
Гуй, чагба, гуй. Мен барына чыдарын!
Шейле гиҗе! Регана! Гонерилья!
Сөйүп, бар эмләгин берен атаны!
Эмма бу ёл дәлилиге... ислемейән!
Артык бирҗе сөз хем...

Кент

Гириң, хөкүмдар.

Лир

Сен өзиң гир, өзиңе пена гөзле.
Шейле тупан, яман бела хакында
Ойланмага пәсгел берйәр маңа.

Эмма хер ничик болса-да гирейин.
(Вәшә.)
Сен илки гир, достым, өйсиз бичәре.
Мен хем дога эдип, соңра гирейин.
(Вәши кумә гирйәр.)
Рехимсиз тупандан гачян гарыплар,
Күлбесиз бичәре, ач-ялаңачлар,
Әлешан эшикде шейле гай билен
Сиз ненеңси гөреш эдип билйәңиз?
О, бу хакда мен аз ойланыпдырын!
Сен өзиңи дүрсе, бейик мертебе:
Шолаң бар дуйгысын өзиңде сына,
Соңра арта-даша задыңы берип,
Асманың адалатлылыгын субут эт!

Эдгар *(кумәниң ичинден)*

Чуңлугы докуз гез, докуз гез. Бичәре Том!

(Вәши кумеден ылгап чыкяр)

Вәши

Ол ерик барма, дайыҗан. Ол ерде җын бар. Көмек эдиң, көмек эдиң!

Кент

Маңа элиңи бер. Ол ерде ким бар?

Вәши

Җын! Җын! Ол өзине — мен бичәре Том дийййәр.

Кент

Сен ким боларсың, сен нәме сыпалың ичинде богазыңы йыртара гелйәрсиң? Ханы чык бәрик!

(Дәли эшигини гейинен Эдгар чыкяр)

Ким бичәре Тома бир зат узадаркаг Ал-арвах оны от-ялының ичи билен, сув-сил, батгалыгың үстинден, лайдан, палчыкдан ковалап гетирди. Ол оның яссыгының астына пычак гоюп чыкды, отургыжына йүп гойды, ашына сычандан эдилен авы, оны дор ата миндирип, бир гарыш көприлериң үсти билен, гөйә дөнүги ковян ялы, өз көлегесиниң ызындан күшгирип ковдырды. Алла сениң акыл-хушыңы халас этсин!... Ол доңуп баряр. Бр-р-р р — ... Алла сени апы-тупандан, йылдызларың шериңден хем ёканч кеселден халас этсин!.. Бичәре Тома җошаныңызы узадың, ал-арвах оңа сүтем эдйәр. Хан-ха ол, мен оны тутуп хем билердим... Бу ерде-де... Бу ерде-де... Бу ерде-де...

(Тупан довам эдйәр)

Лир

Гөр, гызлары нәдипдир бичәрәни?
Хич зат гизләңокмы? Барын бердиңми?

Вәши

Өз җулымдан башга барҗа задымы,

Лир

Сен—донук! Даш йүрек гызлардан башга
Тебигаты хич зат кемсидип билмез.
Ионе велин ковулып гойберилен ата
Рехм этмели дәлми нәкес неслине?
Алаҗымыз нәме! Гөйә готан дек,
Гызлары дөреден оң өзи ахыры.

Эдгар

Пиликок хекемине минипдир!
Пиликок, пиликок...
У-гу-гу-гу...

Вәши

Бу совук гиҗе бизиң барымызы хем акмага дөндерип дәлиредер.

Эдгар

Арвах-җындан ахмал болма. Хоссарларыңа гулак ас, берен сөзиңден дәнме, касам этме хем-де кесекиң аялыны аздырма, безеге ковалашып, рухыңы көйдүрме. Том үшейәр...

нып уклаярдым, оянырбам оны берҗай эдйәрдим; чакырдан артык сөййән задым болмазды, хумар ойнамагы болса ондан хем бетер, аял машгала барада-ха түрк солтаныны хем омпа отурдярдым; йүрегим яланчыды, гулагым ынанҗаңды, элим хем гана батан элди; ялталыгым хем доңуздан хем бәш бетерди, мекирлигим — тилки, небсевүрликде — гурт, гудузлыкда — ит, йыртыҗылыкда хем — арсландым. Өкҗәниң дүкүрдисине, йүпегиң ыгшылдысына гызып, бичәре йүрегиңиң аялың эркине берилмегине ёл берме. Сениң аягың кейип чекилйән өйден, элиң чермекден, а галамың болса берги дилхатындан узакда болсын, онсоңам ал-арвах билен гөреш. „Ене-де гызганың ичинде харасат гопяр...
Зум зум-хей, хо, хонны!
Дофин, мениң оглым, гой ол чапып гелсин...“

(Харасат довам эдйәр)

Лир

Шейле, сен ялаңач гөврәңи асманың эхли газапларының өңине тутаныңдан, габырда ятан болсаң говы боларды. Адам хем ынха шундан

Дайыжҗан, өзиңи дүрсе, шуның ялы гиҗеде сува дүшмекден алҗак леззетиң болмаз. Хәзир шу чөл мейданда хич болманда бир кичиҗик от якып болайса, ол хем гарташан зынахорың йүреги ялы чалаҗа йылпылдар дурарды, — шондан башга бар зат доңуп галандыр. Середиң, халха бизе тарап бир азашып йөрениң оды гелйәр.

Эдгар

Ол Флибертиҗибетт дийилйән арвахдыр. Ол өйлердәки отлар сөнен бадына чыкяр-да, тә хораз гыгырянча гезйәр. Гөзе гүл дүшүрйән, чашы эдйән, додаклары дилик эдйән шолдыр; бугдая гызыл дүшүрйән ве ер йүзиниң бичәре махлукларының бар задыны харама чыкарян шолдыр.

Вели Дитольд мейданы үч ёл айланып чыкды,
Ол Маруның өзини хем докуз бажысын тапды;
Ыкрарлап хәкимлигин
Буюрды олара гитмегин!
Ёк бол, сен, җын. Ёк бол, гөрүнме!

Кент

Халыңыз ничик, хөкүмдар?

(Эли чыралы Глостер гелйәр.)

Лир

Бу ким?

Кент

Ким гелйәр? Кими гөзлейәрсиңиз?

Глостер

Сиз бу ерде нәме ишлейәрсиңиз? Сиз ким болярсыңыз?

Эдгар

Бу-хә бичәре Том. Ол гурбакга, леңңеч, ит балыгыны иййәр, сув хажжыгыны-да, чәл хажжыгыны-да иййәр. Оны җынлаэ чекеләнинде, ол өз ичиниң янгынына салат орнына сыгыр тезегини-де иййәр. Алаканы, өлен итиң маслыгыны-да иййәр. Ол яшыл керепли сувы-да ичйәр. Оны хер бир баран обасында енчйәрлер, зынҗырлап гойярлар, зындана салярлар. Бир махал оның әгнинде үч гат күртеси, алты саны көйнеги барды, чапмак үчин аты, сөвешмек үчин гылыҗы барды.

Ынха еди йылдан бәри бичәре Томың болушы,
Сычан, алакалар ювдып, шейледир гүн гәрүши.
Мениң сүтемкәримден хабардар болың. — Гүм
бол, Смолкин!
Гүм бол, ал-арвах!

Глостер

Бу не ахвал, нәхил болуш, хөкүмдар!

Башга бир җемгыет тапмадыңызмы?

Эдгар

Гиҗәниң хәкими, өзи бегзада:
Адына диерлер Маху хем Модо!

Глостер

Хә, нәкес болупдыр бизиң неслимиз,
Ол өзини өндеренем йигренер.

Эдгар

Бичәре Том доңды!

Глостер

Мең билен гиделиң, залым гызларыңыз
Сизи ёк этмегиң күйне дүшүпдир.
Бу забун гиҗәниң газапларына
Табшырмагы олар буюрды маңа.
Гапылары япып гойбермезлиги,
Ерине етирмәге меҗал ёк менде.
Эмма мен агтарып сизи тапмагы
Хем-де гизлемеги гөвниме дүвдим.
Гиделиң, йылы җай, нахар гарашяр.

Лир

Бу философ билен гүрлешмәге гой.

(Эдгара)

Гөк гүрлемегиниң себәби нәме?

Кент

Хөкүмдар, гиделиң, ялбарян сизе.

Лир

Мен шу дане юнан билен гүрлешҗек.

Сен хайсы затлары окап өврендиң?

Эдгар

Йыланлары уруп, җындан сыпмагы.

Лир

Мен сенден огрынча сорамакчыдым...

Кент *(Глостере.)*

Оны гидер ялы ыржак болсана,
Ёгсам оның аклы чашмага башлаяр.

(Харасат дәвам эдйәр.)

Глостер

Өз гызлары ганына сувсаярка,
Гең галара зат ёк, нәмә гең галҗак?
Вах, ковулан Кент пакыр оң билен экен!
Патышаның аклы чашяр диййәрмиң? —
Мен өзим хем дәлиремәге башлаян:
Мениң оглым барды, ондан эл чекдим,
Ол мени өлдирҗек болуп сынанды.
Мен болсам шейле бир сөййәрдим оны,
Ондан артык сөймек болмаз огланы,
Догрыдан хем гайгы-хасрат зерарлы,
Мен өзим хем дәлиликден дашда дәл!
Бу бир элхенч гиҗе! Йәриң, хөкүмдар!

Лир

Хайыш эдйән, мени багышларсыңыз...
Мең асыллы философым, ызыма дүш!

Эдгар

Томы совук алды!..

Глостер

Бар, дост, күмә гир-де, сен бери йылын.

Лир

Иәр.

Кент

Бәрик, хөкүмдарым.

Лир

Эмма шуң билен,
Мен өз философымдан айрылмарын!

Кент (*Глостере*)

Гой экитсин яны билен гедайы,
Хөкүмдарымызың гөвнине дегмәң.

Глостер

Оны хем экидиң.

Кент

Иөр, дост, биз билен!

Лир

Иөр, мениң рехимли юнаным!

Глостер

Юваш...

Геплемәң...

Эдгар

Роланд етип баряр бедрой минара,
Шонда пәлваның сөзидир: „Ох, ох,
Британ ганының ысыны алярын!“...

Эдгар

Мени, Фратеретто чагыряр; ол маңа Нерон довзахдакы гара көлде балык тутяр — дийййәр. Самсыҗак, дога ока хем ал-арвахдан хабардар бол.

Вәши

Дайыҗан, маңа айтсана, ким дәли — дворяниими я-да дайхан?

Лир

Король, король!

Вәши

Ёк, оглы дворянлыга етен дайхан дәли, чүнки дайхан өз оглының өзинден ёкары чыканыны гөрүп дурка ненең дәлиремесин?

Лир

Гой мүң арвах эли гызгын гысачлы,
Увлашып оларың үстине чозсын!

Эдгар

Арвах мениң аркамдан дишлейәр!

Вәши

Ким бөрениң җегүлигине, ябының сагатлыгына, яш йигидиң сөйгисине хем-де җелебиң касамына ынанян болса, хут шол дәлидир!

Лир

Гой шейле болсын! Айбын йүзлерине бас!

(Эдгара)

Ынха шу ерде отур, сен алым казы.

(*Вәшә*)

А сен, дана, шунда! Ери, тилкиҗиклер!

Эдгар

Ынха ол оңа чиңерлип, гөзини дикипдир. Судың өңинде гөзиңи бейле ойнатмак ягшы дәл, бикәм!
Эй җын, батыргай йүз, сен маңа бака!

Вәши

Оның гайыгы акып баряр,
Нә үчин гелип билмейәнин
Саңа айтмак оңа болмаяр.

Эдгар

Ол арвах өзиниң билбил сеси билен бичәре Томың агзына өйкүнйәр. Томың гарнында болса Хопданс гыгырып, ики саны балык талап эдйәр. Эй гара перишде, сен хем гыгылламагыңы бес эт, мениң саңа берер ялы задым ёк.

Кент

Сиз бейдип аңкарып дурмаң, хөкүмдар;
Гышарың, дынч алың, — ынха-да яссык.

Лир

Ёк, суды гутаралың. Шаятлар гелсин!

(*Эдгара*)

Сен суд гейминде отыр шу ерде.

(*Вешә*)

А сен адалатлы судың ёлдашы,
Оның якынында, янында отыр.

(*Кенте*)

Сиз судың члени, — сиз хем отурың.

Эдгар

Адалатлы суд эделиң.
„Сен батырмың я ёк, мең чопанҗыгым?
Экине гирипдир сең сүрилериң.
Гөзел агзың билен түйдигиңи чал,
Олара шикест етмез“.
Пурр! Бу бир чал пишик.

Лир

Оны илки билен сораг этмәге гетириң. Ол Гонерильядыр. Ол өзиниң бичәре атасыны аягы билен депеледи диййип, мен шу хорматлы йыгнагың өңинде касам эдип тассыклаярын.

Вәши

Бәрик гелиң, бике. Сизиң адыңыз Гонерильямы?

Лир

Инкәр эдип билмез асла ол оны.

Вәши

Багышламагыңызы хайыш эдйәрин;
Мен сизи бир отыргычмыка өйтдим.

Лир

Ынха бейлекиси: эгри бакышы,
Йүрекде бар бетниетин гөркезйәр,
Саклаң! От гетириң! Гылыч гетириң!

Ярага япышың! Суд сатылыпдыр!
Сен, дөнүк! Ненең оны сыпдырмага хет этдиң?

Эдгар *(чете)*

Таңрым, аклы чашмаклыкдан халас эт оны!

Кент

Сабырлылыкда сиз өвүнйәрдиңиз,
Вах, хөкүмдар, инди сабрыңыз нирде?

Эдгар *(чете)*

Ҳалына рехим эдип, гөзим яшаряр —
Йүзимдәки реңки позмаса ягшы.

Лир

Середиң! Итлерим—Трей хем Бланш —
Милка үчиси маңа үйрйәрлер.

Эдгар

Ынха Том олара өз келлесини дазыладып зыңсын бакалы! Иитиң, ёк болың, итлер!
Исле ак бол я гара бол,
Дишлери авылы бол,
Өй ити бол, гойын ити бол,
Тазы бол я гүрҗи бол,
Исле ганҗык, исле көпек,
Мениң үчин пархы ёк;
Гуйруклы бол, гуйруксыз бол,
Том енҗер, ондан гүм бол!
Мен келләми зыңян сизе,
Гачарсыңыз умма-дүзе.

Эй, эй йитиң, ёк болың! Тойлара, базарлара, дини байрамлара бака ёла дүшиң-де уграң! Эй, бичәре Том, сениң шахдан түйдигиң гурапдыр.

Лир

Гой Регенаның гурсагыны ярып, оның йүрегине битен задың нәмедигини гөрсинлер. Тебигатда йүреклериң шейле гаты болмагына себәп болан зат нәмекә? *(Эдгара)* Җенап, мен сизи өз йүз саны рыцарымың ичине гошярын. Йөне велин маңа сизиң гейминизиң бичүви ярамаяр. Белки, сиз муны Эйран лыбасы диерсиңиз? Эмма хер ничик-де болса, муны чалшырмак герек.

Кент

Хөкүмдарым, гышарың, дынч алың сиз!

Лир

Галмагал этмәң, галмагал этмәң, тутыны япың. Шейле, шейле, агшам нахарыны даңдан эдинерис. Шейле, шейле. (*Уклар.*)

Вәши

Гүнорта боланда мен хем укларын.
(Глостер гелйәр.)

Глостер

Айтсана, достым, хөкүмдар нирде?

Кент

Бәрде. Эмма азар бермек герек дәл:

Оның акылы чашды.

Глостер

Вепадар достым,
Сен оны элиңде гөтер, алып гит.
Өлдүрмек ислейэрлер, питне бар мунда,
Бу ерде галтак бар. Тизрэк болың,
Шоңа ерлешдирип, Довере ёллаң!
Шол ерде өзиңе хосдар тапарсың.
Эгер ярым сагат хаял эдэйсең,
Ол хем сен хем эхли тарапдарыңыз,
Өмүр-бакы чыкмаз гүне дүшйэңиз.
Гөтер оны, тиз бол, ызым билен йөр,
Саңа саклав берип белет гошайын.

Кент

Ол жебир барыны гөрүп уклады.
Белкэм, укы оң дердине мелхем бор.
Ёгсам чагшан гүйжин гайтарып болмаз.
(Вэшэ)
Мең ызымдан галма, сен хем көмек эт.

Глостер

Тиз болың, тиз!

(Кент, Глостер хем вэши Лири гөтерип гидйэрлер.)

Эдгар

Беланың бетерине душылан вагты,
Деррев ятдан чыкяр өзимиздэки.
Ким еке өзи чексе жебри-жепаны,
Думлы-душда гөрсе зовкы-сапаны,
Гөзи дүшүп өзгелериң багтына,

Ол ертенип гама батар ики эссе,
Эмма ёлдашыны гамлы гөренде,
Гам рухының гөзи дүшмез кәнлере,
Мен королы шейле гүнде гөремде,
Өз чекйән җебирлерим еңлейәр шонда:
Ол зурятдан чекйәр, мен хем атадан.
Эй Том, инди эсаван бол бар затдан.
Шол нежис төхметден дынан вагтында,
Кимдигиңи мәлим эдерсиң шонда.
Ша гутулса боляр, нәм болса болсын!
Эмма... гизлен, сен, гизлен.
(Гидйәр.)

ЕДИНҖИ САХНА

Глостериң сарайында бир отаг.

Корнуоль, Регана, Гонерилья, Эдмунд хем-де хызматкәрлер гелйәрлер.)

Корнуоль *(Гонерильяга)*

Эгленмән уграң-да, шу хаты адамыңыза гөркезиң. Француз гошунлары гелип дүшүпдир. Дөнүк Глостери шу ерик гетириң!

(Хызматкәрлер гидйәрлер.)

Регана

Оны эгленмән асмак герек.

Гонерилья

Оның гөзини көвлемек герек.

Корнуоль

Ол мениң элиме дүшсе боляр. Эдмунд, сен мениң бажым билен гит. Саңа өз атаң башын-

дан дүшҗек хайбатлы газабы гөрүп дурмак герек дәл. Герцогың янына барың-да, башардыгыңыздан чалтлык билен тайын болмагыны маслахат бериң. Биз хем хаял этмеҗегимизе сөз берйәрис. Биз дынувсыз хем-де чалт арагатнашык саклап дурарыс. Хош, мәхрибан баҗымыз. Хош, граф Глостер.

(Освальд гелйәр)

Корнуоль

Сен мундамы? Ханы король ниреде?

Освальд

Оны гачырыпдыр граф Глостер.
Шоны гөзләп йөрен ша нөкерлериниң
Йигрим-отуз санысына душупдыр.
Граф Глостериң өз раятындан,
Кәбирлери хем олара гошулыпдыр.
Ярагльі достларына душҗакларына
Өвүнишип, Довере бака ууграпдыр.

Корнуоль

Сен өз бикәң үчин атлар тайын эт!

Гонерилья

Хош галың, мәхрибан герцог хем баҗым.

Корнуоль

Хош, Эдмунд.

Гонерилья, Эдмунд ве Освальд гидйәрлер

Ханы ол ниреде дөнүк Глостер?

Агтарың! Огры дек даңып гетириң!
Хер ничик-де болса, йөне гөз үчин
Суд этмән биз оны өлдирип билмер ис.
Эмма перман газабымыза боюн эгер.
Бизе кәйинмек бор, сакламак болмаз!
Ол ердәки ким? Дөнүкми гелйән?
(*Хызматкәрлер Глостери гетирйәрлер*)

Регана

Гадыр билмез нәкес тилки, ынха ол!

Корнуоль

Гуран эллерини хас пугта даңың!

Глостер

Бу нәме болдыгы, рехимдар герцог?
Сиз бу ерде мыхман, ойланың, достлар!

Корнуоль

Оны сараң!
(*Хызматкәрлер Глостери сараярлар.*)

Регана

Хас беркирәк! Ах, дөнүк!

Глостер

Шепагатсыз! Мен хич дөнүк дәлдирин.

Корнуоль

Отургыҗа сараң! Билерсиң, бетпәл...
(*Регана оның сакалындан асыляр*).

Глостер

Касам эдйән таңрыларың адындан,
Чал сакалымы масгара этмек утанчдыр!

Регана

Шейле бир ак сакал, шейле бир мекир!

Глостер

Ызгытсыз леди! Шу аппак сакал
Дил ачып, гүнәңи йүзиңе басар.
Сиз бу ерде мыхман. Эмма болушыңыз
Гаракчыланңкыдан асла пархсыз;
Ярашмаз дуз иен ериңе каст этмек!

Корнуоль

Сен Франциядан хи хат алдыңмы?

Регана

Сапалак этмән айт! Бизе бары аян.

Корнуоль

Юрдымыза чозан душманлар билен
Сен ненеңси арагатнашык этдиң?

Регана

Аклы чашан шаны нирә гачырдың?
Ери, гепле!

Глостер

Мен ол хаты кесеки
Бир адамдан төтәнликде алыпдым.
Ол хат душмандан дәл.

Корнуоль

Хиле!

Регана

Хем ялан!

Корнуоль

Сен патышаны нирә ёлладың?

Глостер

Довере.

Регана

Нәме дийип Довере? Гадаган ахыр!

Корнуоль

Нәме дийип Довере? Гой җогап берсин!

Глостер

Сүтүне саралдым, чыдамак борҗым.

Регана

Нәме дийип Довере ёлладың шаны?

Глостер

Сен өз залым йити дырнаклаң билен
Гаррының гөзлерини көвләп дуршыңы,
Екегапан дишли ол гудуз баҗың
Оң пәк беденини парчалашыны
Гөресим гелмән соң ёлладым оны.
Шол газаплы апы-тупанлы гиҗе
Ол пакыр баш ачык серменип йөрди...
Ол харасат деңизлери гайнадып,
Асман йылдызларын өчүрип билҗекди.

Ол бичәре болса гөз яшларыны
Асман билен билелешип дөкйәрди.
Шейле гиҗе сениң гапыңа гелип,
Мөҗек увласа-да, — „ач“ диердиң сен.
Даш йүрек хем оны гөрсе әрәрди.
Эмма шейле ёвуз залым перзендиң
Пәлине грифтар болушын гөрерин.

Корнуоль

Ёк, гөрмерсиң. Эй, отургыҗы саклаң!
Аяк билен депеләрин гөзлериңи.
(*Оның гөзлерини ковлейәр*)

Глостер

Ким гаррынча яшамак арзув этсе,
Маңа көмек этсин! Даш йүрек! Таңрым!

Регана

Гөвни галмаз ялы, онсынам ковле!

Корнуоль

Пәлиңден тапанңы инди гөрермиң?

Биринҗи хызматкәр

Эй герцог, сизе мен
Яшлыгымдан бәри хызмат эдйәрин,
Эмма мuның дерегине
Сизиң элиңизи тутан болсам,
Хемме хызматымдан говы боларды.

Регана

Эй ит, болушың ничик! Бу нәм болдыгы?

Биринджи хызматкәр

Эгер сизде сакал бар болан болса,
Гопарардым. Эдйән ишиңиз нәме?

Корнуоль

Мениң гулум!
(*Гылыҗыны сырып, хызматкәре топуляр.*)

Биринджи хызматкәр

Газаба минишмели болса, гел бәрик!

(Урушярлар. Корнуоль яраланяр)

Регана (*бейлеки хызматкәре*)

Гылыҗыңы бер! Хызматкәр баш гөтерди.

(Оның гылыҗыны алып, биринджи хызматкәриң еңсесинден санчяр.)

Биринджи хызматкәр

Мен өлйәрин! Граф, бир гөзиңиз галды,
Середиң — ынха ол пәлинден тапды. (Өлйәр.)

Корнуоль

Ёк, ол гөрмез. Нежис харам, ёк бол сен!

(Глостериң бейлеки гөзини хем ковлейәр.)

Ханы инди сениң шөхләң ниреде?

Глостер

Гараңкы... Элхенч... Оглым Эдмунд ниреде?
Эдмунд, оглым, сен огуллык одыны
Туташдыр-да, шол ганхордан арымы ал!

Регана

Ёк бол, дөнүк! Шол чагырян адамың
Сени итден бетер йигренйән адам.
Сениң бет ниетиң үстин ачан шол;
Саңа рехим эдерден хас вепалы ол.

Глостер

О, мен тентек! Онда Эдгар гүнәсиз!
Таңрым, гүнәми геч. Оны голдан сиз!

Регана

Муны дервезеден чыкарып ковың!
Гой, Довери ысырганып тапсын ол.
Реңкиңиз агарды! Нәм болды, герцог?

Корнуоль

Мен агыр яралы. Гидели, хелей. —
Көр харам нәкеси, чыкарып ковың;
Гулы дерсе ташлаң. Ган зыгдырыляр!
Бивагт яраландым! Маңа элиңи бер.

(Корнуоль Регананы сөйгет эдинип гидйәр)

Икинжи хызматкәр

Эгер шоның теммиси берилмесе,
Мен хер хили гүнә ишден горкмарын.

Үчүнжи хызматкәр

Эгер өз ажалына өлсе шол хелей,
Аялларың бары аждара дөнер.

Икинжи хызматкәр

Ызындан гидели гарры графың,
Гой бетлам гедайы әкитсин оны;
Тентеклер хем шейле ишлере ярар.

Үчүнжи хызматкәр

Бар. Оң акян ганыны сакламак үчин
Дерман гетирейин, таңрым, голдавер.
(*Гидйәрлер.*)

ДӨРДҮНҖИ ПЕРДЕ

БИРИНҖИ САХНА

Чөл.

(Эдгар пейда боляр.)

Эдгар

Ялынҗаңлык билен йигрениленден,
Йигрендиклерини билениң ягшы.
Такдыр гирдабына дүшен бичәрәң
Йүреги умытлы, горкыны билмейәр:
Говы задың үйтгемеги горкунч зат,
Эрбединде болса, нәме бар онда?
Шол харасат, өңки гөрйән шемалым:
Сениң тупанлара ташлан гулыңа
Инди гай горкунч дәл. Эмма ол кимкә?

(Глостер гелйәр. Оны бир адам идип гетирйәр.)

Атам көр, идйәр гедай!—Пелек, сен пелек!
Сенде шу әлхенчлик болмадык болса,
Эбедилик яшамак исләрдик биз.

Гарры

Эй мениң рәхимдар җенабым, мен сизиң ери-
ңизде сегсен йылдан бәри яшаярын; илки си-

зиң атаңыз пакырыңкыда, соңра-да сизиң өз элиңизде.

Глостер

Гит, гит, достым, дурман угра, сен маңа
Хич бир хили көмек эдип билмерсиң,
Гайтам өзиң бела дучар боларсың.

Гарры

Барян ёлыңызы гөреңзок ахыр!

Глостер

Маңа ёл ёк, гөз хем герек дәл маңа.
Мен гөзликәм бүдрейәрдим дурмушда.
Эмма шол ялңышлар, етмезчиликлер
Бизиң өзимизе пейда хем берйәр.
Эзиз балам Эдгар, хут сен өз атаң
Акмак газабының гурбаны болдың!
Сени элим билен сермеләп билсем,
Мен тәзеден гөзли адама дөнердим!

Гарры

Эй, ол ерде ким бар?

Эдгар *(чете)*

Эй таңрыларым,
Ким өзине: „Мениң халым мундан хем
Агыр болмаз“—диййип айдып билеркә?
Ынха мениң халым хас хем агралды.

Гарры

Ол-а бичәре Том.

Эдгар *(чете)*

Эмма мең халым
Мундан хем бетеррәк агралып билер,
Оның агырдыгын диймәге бизде
Гүйч тапылса, энтек агры өңдедир.

Гарры

Нирә барярсың, дост?

Глостер

Ол шол гедаймы?

Гарры

Хава, дәли гедай.

Глостер

Диленйән болса,
Ол энтек бар аклын йитирен дәлдир.
Өтен агшам шоның яла середип,
Адам диңе гурҗак—диийип ойландым,
Душман диийип хасап эден оглымы
Шол пурсатда өзим ядыма салдым...
Шондан бәри мен башга бир зат билдим:
Сиңек нәхил болса чагалар үчин,
Биз хем таңрылара шол сиңекдирис,
Өлмегимиз олара бир оюнҗакдыр.

Эдгар *(чете)*

Мен ненең этсемкәм? Гамлы вагтда
Вәшилик этмек хем габахат болар.
Өзиңе-де хем-де башгалара-да.
(Глостере.)

Сизе алла медеткәр болсын!

Глостер

Хә, бу шол яланач гедаймы?

Гарры

Хава, милорд.

Глостер

Сен бар, гит ахыры, онсоң хем маңа
Эгер бир хил хызмат этмекчи болсаң,
Довериң ёлында ызымыздан ет.
Көне достлугымызың хатырасына
Шу чыплага гейнер ялы бир зат ал,
Ол мени әкидер.

Гарры

Ол хушы чашан!

Глостер

Заманамыз шейле, кәри дәли идйәр.
Юмшымы ха битир, ха-да битирме,
Йөне велин—гит.

Гарры

Мен оңа иң говы гейим берерин,
Гой нәме болса, шол болсын.
(Гидйәр.)

Глостер

Эй, сен, яланач...

Эдгар

Бичәре Том үшәпдир! *(Чете гарап.)*
Мундан артык җөгилиге табым ёк.

Глостер

Якынрагыма гел.

Эдгар *(чете)*

Дуйдурмалы дәл.
Гөзиң абат болсын! Ондан ган акяр.

Глостер

Сен Довере гидйән ёлы билйәрмиң?

Эдгар

Мен хемме гәдиклерине, гапыларына, ёлларына, ёдаларына ченли белет. Бичәре Томың акылына шикест етди. Эй рехимдар бенде, алла сени ал-арвахлардан аман сакласын. Бичәре Томда бир бада бәш саны җын ерлешипдир: газгынлыгың җыны—Обидикут, лаллык князыныңкы — Хобидиданс, огрыныңкы — Маху, гандарлыгыңкы—Модо хем Флибертиҗиббет—сүвүмсизлигиң ве нәзленен болмагың хем какынлылыгың җынлары. Олар инди өйденичери хызматкәр аяллара гечипдир. Гой сени алла өз пенасында сакласын, мениң җенабым

Глостер

Ынха гапчык, ал муны сен, бичәре,
Бетбагтлыгым саңа багт гетирсин.
Эй таңрым, кейип-сапа лайына батып,
Сениң гудратыңы гөрмейәнлере,
Асла оны гөрмек ислемейәнлере,
Сениң кануныңдан дөнен байлара
Дуяр ялак газап гудратың гөркез.
Шонда адат әнче исрип затлары
Ёк эдерди, хеммелер хем док борды.

Сен Довери билйәрмиң?

Эдгар

Хава, җенап.

Глостор

Шол ерде гая бар: ол гершин эгип,
Деңизе газаплы гарап дуряндыр.
Сен мени шол гая идип алып гит.
Шол ерде гымматлы сылаглар берип,
Сениң гедай гүниңе көмек эдерин.
Мени ыза алып гайтмалы болмаз.

Эдгар

Маңа элиңи бер, бу бичәре Том
Сени алып гидер.
(Гидйәрлер.)

ИКИНҖИ САХНА.

Герцог Альбаниниң сарайының еңинде. (Гонерилья хем Эдмунд пейда боляр, Освальт оларың өңинден чыкяр.)

Гонерилья *(Эдмунда)*

Хош гелдиңиз, милорд. Эмма нәме үчин
Ювашҗа әрим бизи гаршы алмадыка?
(Освальда).
Герцог ниреде?

Освальд

Өз җайында, эмма танар ялы дәл.
Мен душманың дүшенини айдамда,
Йөне йылгырайды, хич зат диймеди.
Эмма сизиң гелениңизи эшиденде,
„Болмандыр-ов“—диййди. Оңа Глостериң
Дөнүклигини, графың батырлыгыны

Беян эденимде, ол маңа „акмак,
Сен бар зады терс дүшүнипсиң“—дийди.
Диңе оны шум хабар шатландыряр.
Оңат хабар болса,—ол газапланяр.

Гонерилья *(Эдмунда)*

Онда сиз бир аз вагт дурың шу ерде!
Сыгыр ялы горкысына җанындан
Иш башыны тутмакдан ол горкандыр,
Ар алмага чагырян сүтемлери
Ол асла дүйбинден гөрмек ислемейәр.
Шол эден гүррүңимиз хут болмалыдыр.
Гиевмизиң янына гайдып барың-да,
Гошун чекип, алып гайдың шу ерик.
Мен бу ерде бар затлары үйтгедип,
Әриме ийк берип, йүң түйтдирерин,
Шу вепалы нөкер—чапарымыз болар.
Ана шонда бикәңизден хай диймән
(Эмма сиз батыргай болмалысыңыз)
Хабар барар. Ынха сизе...
(Оңа лента берйәр).
Геплемәң...
Юваш... Эгилиң. Эгер мениң посам
Гепләп билйән болса, сениң рухыңа
Ганат берерди. Дүшүнәйсене—хош!

Эдмунд

Инди тә өлйәнчәм сениңкидирин!

Гонерилья

Эзизим, эзизим, эзиз Глостер!
(Эдмунд гидйәр.)
Әриң эрден гөр нәхили пархы бар!
Сен аяла баш эгдирмәге лайык,

Мең самсыгым әе болды гүйч билен.

Освальд

Ынха герцог, сизиң али җенабыңыз!

(Освальд гидйәр. Албани гелйәр.)

Гонерилья

Я-да гаршы алмага лайык дәлми мен?

Альбани

Гонерилья, сен өз йүзиңе сычырап
Дегйән тозана-да лайык дәлсиң.
Хәсиетиң маңа әлхенч гөрүнйәр:
Ким өзиниң аслын йигренйән болса,
Ол хут өзине-де ынанып билмез.
Өз көкүнден айра дүшен бир шаха
Немден махрум болуп, солуп галяндыр,
Гетирен мивесем шумлык боляндыр...

Гонерилья

Бесдир! Несихатың самсык несихат.

Альбани

Рехимдарлык—хайыр, ыхсан, парасат,
Ол диңе эрбетлер үчин эрбетдир.
Хапысалар хапысаны сөййәндир.
Айт, сиз нәхили иш гопардыңыз?
Сизлер гыз дәл, түйс йыртыҗы хайванлар!
Шоның ялы гоҗа—гарран, чал ата
Айы хем душса хас мылайым боларды.
Сиз болсаңыз ганхорлар дек дарышып,
Дәлиредип оны чөле ковдыңыз.
Рехимдар доганым бейле затлара
Нენең эдип, чыдап дуруп билдикә?

Ол бир эркек адам, герцог ахыры!
Өмүр бакы оңа миннетдардыр ол.
Эгер деррев шу бет ишиң җезасын
Бермек үчин асман лерзан урмаса,
Шейле бир вагт гелер, адамлар гөйә
Элхенч деңиз мөҗеклерине дөнүп,
Бир-бириниң этин ийип башларлар.

Гонерилья

Эй, эмелсиз горкак! Маңлайы гара,
Сең яңагың шаппат үчин дөрэпдир!
Намыс нирде, утанч нирде болдыгын
Сениң гөзиң сайгарып хем билмейэр.
Гүнэкэре эден гүнэсинден өң,
Диңе акмак җеза бермэге дөзмез!
Сениң харби депреклериң нireде?
Дынч яшаян юрдымызың үстинде
Франция эййэм байдагын дикди.
Җыгалы мис телпек гейнен душманлар
Бизиң үлкэмизе хайбат атярлар,
Сен болсаң түркана бир ала самсык
„Нэме бейле болды?“—дийип соҗярсың.

Альбани

Өзиңе бир середип гөр, эй мелгун,
Ал хем газап билен җошмаз аялча..

Гонерилья

Ах, сен самсык, хич бир сандан дэл нэкес!

Альбани

Утан, сен, эй иблис, утан, эй мелгун!
Йүзиңи туршатма! өз элиме мен,
Ругсат берсем йүрекдэки дуйгыма

Олар сениң этлериңи чекеләп,
Сүңклериңи күл-пеекун эдерди!
Эмма сен бир иблис мелгун хем болсаң,
Саңа гораг боляр аял сыпатың.

Гонерилья

Әр болдыгың ахыр ядыңа салдың!

(Чапар гелйәр.)

Альбани

Нәме хабар бар?

Чапар

Корнуоль герцогы өлди, хөкүмдар,
Глостериң гөзин көвлән вагтында
Оны хызматкәрлең бири өлдүрипдир.

Альбани

Глостериң гөзин көвлән вагтында?

Чапар

Оның экләп саклан бир хызматкәри
Шол ганлы ише пәсгел бермекчи болуп,
Герцог женапларына гылыч сырыпдыр.
Ол дергазап болуп оны өлдүрйәр,
Эмма өзем ярасындан өлүпдир.

Альбани

Диймек, онда асмандакы казылар,
Ер йүзинде эдйән гүнәлеримизиң,
Эгленмән жезасын берйән экен-дә!?
Бичәре Глостер, гөзсиз галыпмы?

Чапар

Ики гөзи хем гитди, икисем, герцог.

Ынха, бикәм бажыңыздан сизе хат.
Тиз жогаба гарашяр.

Гонерилья *(чете)*

Бу шовлы иш!
Йөне велин ол инди дул галыпдыр,
Янында-да мениң Глостерим бар.
Шол мениң арзувлан хова көшклерим
Күл-пеекун болуп гитмеги мүмкин...
Бу хабар эрбет дәл шейле-де болса,

(Чапара)

Илки окап, соң жогабын гайтарын.
(Гидйәр.)

Альбани

Атасына сүтем эдилен чагда
Оның оглы нирде болупдыр ахыр?

Чапар

Ол миледи билен бәрик гайдыпды.

Альбани

Ол бу ерде ёк-ла.

Чапар

Ызына гитди,
Мен гелйәркәм оңа ёлда саташдым.

Альбани

Ол шол залымлыгы билмейәрмикә?

Чапар

Вах, билйә-ле, өзи сатды атасын.
Шол зулума пәсгел бермежек болуп,

Өйи ташлап гайдыпдыр.

Альбани

О, Глостер!
Лире болан вепадарлыгың үчин,
Сениң гөзиң үчин, ар алмак үчин,
Хакыңы хаклашмак үчин яшарын!
Йөр, дост, биз гидели, маңа барыны
Болушы ялы гүррүң эдип берерсиң!

(Гидйәрлер.)

ҮЧҮНҖИ САХНА

Довериң якынындакы француз лагери.
(Кент хем дворян пейда боляр).

Кент

Нәме үчин Франция королы шейле ховлукмач Франция гайтдыка?

Дворян

Ол дөвлетиң мөхүм бир ишини гутарман галдыран экен. Оның шалыгына улы бир ховп салян зат бар экен, оның хут өзиниң болмагы зерур болупдыр.

Кент

Киме табшырдыка ол лешгерини?

Дворян

Француз маршална—мосье Лофара.

Кент

Ханы айдың, бизиң хатларымыздан шабикеде хей бир тукатлык дөредими?

Дворян

Хава, женап. Хаты янымда окап,
Нэзик яңагындан гөз яшын дөкди.
Эмма ол өзини питнечи ялы
Еңмек ислэн тукатлыга дөз гелип,
Еңди шаха лайык мертлик билен.

Кент

Онда оң йүреги толгуныпдыр-да?

Дворян

Гүйчли толгунмады. Гам билен сабыр
Бир-бирини еңмек үчин гөрешди.
Хер хайсы оң мэхрин газанджак болды.
Гүн ловурдап дурка ягыш яганна
Хи бир вагт дучар болдуңызмы сиз?
Ол хем шол гүнешиң болушы ялы,
Кэ йылгырып, кэ гөзинден яш дөкди,
Мылайым йылгыршы гунча даханың
Хут гөвхерден дүр дөкүлен ялыды,
Гөзден акян яшдан бихабарды ол.
Сөзиң гысга ери—хасрат хеммэни
Эгер шоның ялы безейэн болса,
Оның гымматына етмек болмазды.

Кент

Ол сизден хич бир зат сорашмадымы?

Дворян

Гөйэ күкрегине аграм дүшен дек
Ювашджа пышырдап: „Атам“ — дийди-де:
„О, баджыларым! Аяллар! Утаның!..
Кент!.. Баджыларым!.. Мениң атам!.. ненең
Шол апы-тупанда! Шейле гиджеде!

Ханы рехим-шепагат нирде?“ — диенде
Гөзлеринден мукаддес гүлап сувы
Пүркүлди-де, дийҗек сөзин гарк этди.
Гамлы башын ялңыз галдырмак үчин
Онсоң ол дурмаздан отагына гитди.

Кент

Йылдызларың тәсири бора чемли,
Йылдызлардыр такдырымызы чөзйән,
Ёгсам бир атадан өнен чагалар
Бейле дүрли хәсиетде болмазды!
Оң билен башга-да гүррүң этдиңми?

Дворян

Ёк.

Кент

Шол гүррүң королың янында болдумы?

Дворян

Ёк, ол эййәм гиден экен шол ерден.

Кент

Онда сен билип гел, Лир пакыр эййәм
Довере гелди, кәтә өзине гелйәр.
Гелинмегиниң максадын яда саляр,
Эмма велин, хер ничик-де болса, ол
Гызы билен душушмак ислемейәр.

Дворян

Нәме үчин ахыры?

Кент

Өз утанҗындан;
Ол гыза эдилен сүтем элхенчдир.

Ак патадан махрум эдип пакыры
Бир ят ёвуз үлкә ковуп гойберди,
Оңа дегйән пайы-хак-хукуклары
Ит йүрекли дейюс гызларына берди.
Ине шол эдилен зулумларың бары
Өз четине шейле бир дегйәр велин,
Гөйә ялын болуп йүзини якяр.
Шол утанч зерарлы Корделияны
Багрына басып билмейәр.

Дворян

Пакыр, пакыр!

Кент

Герцоглаң икисем лешгер чекипми?

Дворян

Олар хут шу ерик гелйән ялыла.

Кент

Йөриң, Лириң янына алып барайын.
Сиз шоның өз янында галарсыңыз.
Бир нәче дегерли себәбе гөрә,
Мен энтеклер гизленмели болярын.
Мениң кимдигими билеңизден соң,
Таныш боланыңыза өкүнмерсиңиз.
Йөриң, гиделиң!

ДӨРДҮНЖИ САХНА

Француз лагери. Чадырлар гурулан дүшелге.

(Депреклер ве байдаклар, Корделия, тебип хем эсгерлер гелйәр).

Корделия

Онда ол хут шоның өзи дийсене!
Көпленч ол жошгунлы деңизден хем
Хас межнунрак халда гөрүнйәр экен.
Ол бугдайда чыкян хашал отлардан:
Гарадәне, чырмашыкдан, ёвшандан,
Башына тәч гейинип айдым айдярмыш.
Отряд гөндериң. Мейданлардакы
Әхли отларың араларыны агтарып,
Оны хаял этмән тапып гелсинлер!

(*Офицерлериң бири гидйәр.*)

Оны өз аклына айламак үчин,
Ылым нәме ишлер эдип билеркә?
Оны гутар, баржа задым сениңки!

Тебип

Оның хем чәреси бардыр, шабикәм:
Тебигатымызың мелхеми — укы,
Патыша укыдан махрум болупдыр.
Эмма шол укыны гетирмек үчин
Дерман от бар, олаң гүйжи гөзлере
Көмек эдйәр юмулмага хесретден.

Корделия

Асманың бар сыры ве тебигатың
Хениз дерңелмедик әхли гүйчлери,
Мениң гөз яшларыма рехмиңиз гелсин!

Оны гөзләң! Көмек эдиң пакыра!
Ёгсам шол газаплы меҗнун халында
Өзин өлдүрмәге күйленәймесин.

(Чапар гелйәр.)

Чапар

Шабикәм, Британяң гошуны гелйәр.

Корделия

Ол бизлере мәлим, биз хем олары
Гаршы алмага тайын.—Вах, әзиз атам,
Сен себәпли шу затлара баш гошдым.
Мениң яссыкдашым рехимдар адам.
Ол мең гөзяшыма, налама дөзмән,
Небс үчин дәл, ата болан сөйги үчин,
Гаррың хукугы үчин, гөрен җебри үчин,
Шу ганлы сөвеше гирмели болды.
Мен атамы деррев гөрүп билсемдим!

(Гидйәр.)

БӘШИНЖИ САХНА.

Глостериң сарайында бир тамың ичи.
(Регана ве Освальд гелйәр.)

Регана

Ери, доганымыз лешгер сүрдими?

Освальд

Хава, герцогиня.

Регана

Оның өзи шондамы?

Освальд

Ол гөвүнсиз.
Оң аялы өзинден хас сөвешҗең!

Регана

Граф Эдмунд душышдымы оң билен?

Освальд.

Ёк, герцогиня.

Регана

Бажым оңа нәме хакда яздыка?

Освальд

Билмедим, герцогиня.

Регана

Ол мөхүм иш үчин гидендир белкем.
Өлдүрмән гойбермек Глостер көри
Акмаклыкды: ол хер ерик барса-да,
Хеммелери гаршымыза галдырар.
Эдмунд, белкем, көриң шол җебирли
Өмрин гысгалтмагың гамын иендир;
Онсоң хем душманың гүйҗин билмели.

Освальд

Оң ызындан хатлы гитмелидирин.

Регана

Эртир гошун сүрйәс. Ёл горкылыдыр:
Сен галай.

Освальд

Хеддим ёкдыр, герцогиня:
Берк буйрылды, берҗай этмелидирин.

Регана

Эдмунд оңа нәме барада язсын?
Сен сөз билен айдып билмезмиң нәме?—

Белкем... Билмейәрин... Сылагың етер.
Хаты бер, окайын.

Освальд

Эмма, герцогиня...

Регана

Сениң бикәң өз әрини сөймейәр,
Мен оны билйәрин. Соңкы сапар хем
Ол графа җошгун билен гарады.
Мен билйәрин, сен бажымың сырдашы.

Освальд

Менми, герцогиня?

Регана

Айдян задым
Такыгына етип айдяндырын.
Саңа ойланмага маслахат берйән...
Герцог өлди, Эдмунд билен диллешдик,
Оңа сениң бикәңки боланындан
Мениң әрим болмак аматлыракдыр.
Ине сен шолары назарыңда тут.
Графа душайсаң, шуны шоңа бер.

(Оңа йүзүк берйәр.)

Шу хакда бажыма гүррүң береңде,
Акыллырак болмагыны маслахат бер.
Инди болса, хош!
Көр дөнүк барада бир зат эшитсең,
Билип гой, келлеси—алтындыр, алтын.

Освальд

Мен шоңа шол ерде душайсам боляр,
Кимиң тарапдарыдыгым билинер.

Регана

Ёлың оң болсын!
(Гидйәрлер.)

АЛТЫНҖЫ САХНА

Довериң якынындакы бир ер.
(Дайхан эшикли Глостер ве Эдгар гелйәр.)

Глостер

Гаяның үстине биз хачан барарыс?

Эдгар

Йөремек кыналяр, сиз дырмашяңыз.

Глостер

Гөвниме ёл дүз ялы.

Эдгар

Әлхенч көтел.
Деңизиң шаггыллысын эшидйәңизми?

Глостер

Ёк, эшитмейән.

Эдгар

Онда гөзиңизиң
Агырысындан әхли дуйгыларыңыз
Күтелен экен.

Глостер

Белкем, ол шейледир.
Гөвниме болмаса, сең сесиң үйтгәп,
Сөзлең хем өңкиден гелшикли ялы.

Эдгар

Менде үйтгән зат ёк, ялңышярсыңыз.
Йөне геймимим говрак...

Глостер

Сөзлериң башга.

Эдгар

Ине гелдик. Гымылдамаң. Элхенч зат!
Дүйпсиз гая серетмек хем бир эйменч!
Ашакдакы учуп йөрән гаргалар
Эдил томзак ялы болуп гөрүнйәр.
Бир керт гаядан адам салланып,
Деңиз отын йыгяр, бу горкунч хүнәр!
Өз келлесинден хем кичи гөрүнйәр.
Кенардакы дуран балыкчыларың
Сычан ялы гырмыллашы гөрүнйәр;
Гайык болса гөйә чөпҗагаз ялы,
Кенар дашларына җалкыллап урян
Деңиз гомларының хайбатлы сеси
Бу ерик, ёкарык гелип етмейәр.
Мундан артык середип хем дурҗак дәл:
Гөзим гараңкыряр, башым айланяр,
Бирден ашаклыгына келеменләрсиң!

Глостер

Сен мени өз дуран ериңе әлтип гой!

Эдгар

Элиңизи бериң. Ене бир әдим
Әтсеңиз гаядан ашак учяңыз.
Ах, нәдерсиң, маңа дүнйәң ярыны
Берселер-де шу гаядан бөкмерин!

Глостер

Элиң гойбер. Ынха ене бир гапчык:
Муң ичинде гыммат баха даш бардыр,
Гарып адам үчин бу бир газнадыр.
Саңа периштелер медеткәр болсын!
Инди бар гит, мениң билен хем хошлаш.
Аяк сесиң эшидер ялы йөрәп гит.

Эдгар

Хош, рехимдар женап!

Глостер

Хош гал, мең достым.

Эдгар (*чете*)

Бу жандан гечени халас этмәге,
Шейле мекирлиге баш урярын мен.

Глостер (*чөкүне дүшүп*)

Эй асман гүйчлери! Мен бу жаханы
Терк эдйәрин хем-де бир улы гама
Душан башым алныңызда эгйәрин.
Мен сизиң бар зада етйән эркиңизе
Мундан буяна хем гаршы дурмаздан
Шол гамымы чекип билйән болсамдым.
Шонда мениң шу языклы өмримиң
Пелтесиниң өзи яныт гутарды.
Эдгар саг болайса, сиз оны гораң!

(*Еринден туряр.*)

Ери, хош, достым!

Эдгар

Гитдим! Хош галың!

(Глостер өңе тарап бөкйәр ве йыкыляр)

(*Чете*).

Җан огрың элине берилйән болса,
Хыял хем шол жаны огурлап билер.
Ол шол пикир эден еринде болса,
Бир эййәм ол пикир этмекден дынарды!

(Сесини үйтгедип.)

Дирими я ёк? Хей, дост, сесленсене!
Я ол өлдимикә? Ай ёг-а, өлмез,
Ол хушына гелйәр. Сиз ким борсыңыз?

Глостер (*өзине гелип*)

Ёк бол!... Мени өлмәге бир гойсана!

Эдгар!

Сен хова я елек болмадык болсаң,
Шейле бир гаядан учышың билен
Юмуртга дек чым-пытырак болардың.
Сен ынха дем аляң; ган хем гөрүнмейәр;
Геплейәрсиң, бедениң хем бүтеви.
Иң болманда сениң шу учан гаяң
Он гәминиң богалдыгыча бардыр!
Сен өлмән галмагың кераматдандыр.
Ханы сен дилленип, бир сөз айт ахыр!

Глостер

Мен гаядан учдыммы—учмадыммы?

Эдгар

Онда-да чүр депесинден гайтдың.
Ёкарыңа серет, сайраян торгайың
Овазам эшидилмейәр. Ханы бир серет.

Глостер

Вах, мен бир бетбагт, мен көр ахыры!
Я-да маңа жебри-сүтемден дынып,
Өзими өлдүрмек несип дәлмикә?
Сүтем чекйән, сүтемкәрин алдадып,
Өлүп гутулмагам жаның ужы экен.

Эдгар

Бер элиңи. Берк дуруп билйәрмиң?

Глостер

Вах, герегинден хем артык берк дурян.

Эдгар

Кераматдан башга бир зат дәлдир бу!
Ол ёкарда гаяң үстиндекәңиз
Яныңыздакы кимди?

Глостер

Эҗиз бир гедай.

Эдгар

Маңа шу ашакдан оның гөзлери
Гоша ай дек ялкым салян ялыды.
Оның бир мүң саны бурны хем барды,
Оң башында тупан толкуны ялы,
Товлам-товлам эпет шахлары барды.
Ол жын болса герек. Атам, сен багтлы!
Сен бир ойлан: халас эден алладыр,
Оң элинден гелмейән бир зат ёкдыр!

Глостер

Ядымда сакларын. Шу гүнден башлап,
Тә: „Бесдир! Өлйәрин" — дийийәнче шу жан,

Бетбагтлыклара чыдам эдерин.
Мен оны адамдыр хасап эдипдим.
Ол бир сыхлы „ал-арвах хем җын“ сөзин
Агзындан дүшүрмән гайталаярды.
Мени алып гелен хем шоң өзидир.

Эдгар

Аркайын демиң ал. — Бу гелйән кимкә?

(Мейдан отлары билен энайы суратда безенен Лир гелйәр.)

Өз хушыны чашырмадык бир акыл
Хөкүмдарын бейле хич беземезди.

Лир

Ёк олар маңа пул ясамак үчин зикге какмагы гадаган эдип билмезлер. Мен өзим король ахыры.

Эдгар

Шу гөрнүши җигер-багрым параляр!

Лир

Бу ишде тебигат эмелден белентдир. Ынха сизе лешгер йыгнамага пул. Ол яш йигит өз яйыны гарга гораян гарантга ялы тутяр. Яй мавутчының арчыны ялы гөс-гөни болмалыдыр. Середиң, середиң, сычан бар! Юваш, юваш... Ынха шу какыдылан пейнир бөлеҗиги бизе көмек эдер. Ынха мениң демир эллигим, — мен муны пәлваның йүзине зыңярын. Кеманлары бәрик бериң! А, гушҗагаз, гөр, нәхили говы учды! Җай дегди, җай! Пароль нәме, айт.

Эдгар

Йүзәрлик.

Лир

Геч.

Глостер

Бу таныш сес ялыла!

Лир

Хә! Гонерильяның чал сакалы бар! Олар мени гүҗик сыпалан ялы сыпалап, сакалым болмаса-да, „сениң чал сакалың бар" — дийип, бойныма гойҗак болярдылар. Айдан затларыма-да: „Хава" хем „ёк" дийиәрдилер! Бир вагтың өзинде хем „хава" хемем „ёк" диймекден достлук болмаз. Ягыш мени сүллүмбай эден вагтында, совук шемал ичимден гечип, дишим-дишиме каклышманында, гөк хем мениң буйругыма боюн эгип, гүрлемесини кесмәнинде, ана, шонда мен олары танадым. Оларың сөзиниң аграмыны билип гойдым. Хава, оларың сөзлейән сөзлери билен эдйән ишлери догры гелмейәр. Олар маңа: „Сен хеммеден гүйчлисиң" дийиәрдилер. Ол ялан: ысытма менден гүйчли экен.

Глостер

Мен шу сесе белет.
Эйсем шу король дәлми?

Лир

Королдырын депәмден добаныма ченли!
Гөз айласам—бар зат лерзана гелер.
Оң өмрин багш эдйән. Гүнәси нәме?
Җалатайлыкмы?
Сен өлмерсиң. Ничик? Шоң үчин өлмек?

Ėк, оң ялы гүнәни гөзмиң өңинде
Чекейик, чыбын хем эдип йөрйәрлер.
Эй гүнә, өс, гүлле!
Мениң хут өз гызларымдан
Глостериң шол чөпдүйби оглы хем
Атасына хас мәхрибан болды.
Маңа лешгер герек, дынман көпелиң!
Бу улумсы зенана бир середиң,
Ичи буздан хырын-дыкын долыдыгын
Оның өз сыпаты әшгәр эдйәр;
Яландан пәк болан болуп гөрүнйәр.
„Эшрет“—дийлен сөзи эшидәйсе ол,
Ил гөзине башыны яйкан боляр.
Эмма жошгунлыкда алажагөзен,
Яш байтал хем шонча небсевүр дәлдир.
Фу, фу, фу, брр! Эй, рехимдар тебип, акылымы тәзеләр ялы, сен маңа бир мысгал бузгунч бер.

Глостер

Вах, маңа элиңи өпдирсене бир.

Лир

Илки сүпүрейин, маслык ысы бар.

Глостер

Вах, сен, тебигатың гагшан бөлеги!
Шу дүнйәниң бары хачан-да болса,
Ынха хут шуң ялы болуп хем чагшар.
Сен мени танаярмың?

Лир

Сениң гөзлериң мениң ядымда. Сен нәме үчин маңа аларлып середйәрсиң? Азабың бидерек

сен көр Купидон, мен сөйүп билмейәрин. Ханы шу чакылыгы окап гөр бакалы, эмма сөзиң шивесине үнс бер.

Глостер

Хер бир харпы гүн болса-да гөрмейән.

Эдгар *(чете)*

Ынанмаздым, эмма бу түйс хакыкат,
Җигер-багрым пара-пара дилинйәр.

Лир

Ока!

Глостер

Нәме билен? Бош габаклар биленми?

Лир

О-хо! бизде иш гөр нә дережә барып етипдир? Не маңлайда гөз бар, не киседе пул? Гөзлере агыр дүшсе-де, кисә еңил дүшйәр. Йөне велин җаханда нәмелер болуп дуряныны сен герйәнсиң.

Глостер

Гөрмейәрин, эмма дуйярын.

Лир

Сен, нәме, дәлиредиңми? Дүнйәдәки болуп дуран затлары адам гөзсиз хем гөрүп билер. Гулагың билен серет: казының йөнекей бир огрыҗыга ненеңси җебир чекдирйәнини гөрйәрмиң? Гел, мен сениң гулагыңа айдайын: гой олар ерлерини чалышсынлар, бир, ики, үч—инди казы ниреде? Огры ниреде? Ховлыдакы көпегиң гедая нәхили үйрйәнини гөрипмидиң?

Глостер

Хава, хөкүмдар.

Лир

Ол бичәрәниң хем ондан нәхили гачяныны гөрдиңми? Ынха саңа хөкүмдарлыгың хакыки сыпаты: ит өз гуллук везипесини берҗай эдйәр, оңа боюн эгмек герек.

Нәкес җеллат, ганхор эллериңи чек!
Сен ол гызы нәме дийип урярсың?
Сен өзиңи енч: шол иши өзиң
Шоның билен этмек үчин тешнедиң.
Алдавчыны сүйтхор дардан асыпдыр?
Сал-сал геймиң астындакы кемчилик,
Нәче кичем болса, гөзе дүртилер;
Зерли парча хем-де гундыз дерилер
Бар зады астында гизлин саклаяр.
Алтына безесең габахат иши,
Кануның найзасы өтмән довүлер;
Эгер шоңа йыртык шылха гейдирсең,
Болгысыз сыпал хем бөвсер-де гечер.
Гүнәкәр ёк! Хич ким гүнәкәр дәлдир!
Хеммелерем акларын мен: шейле, дост,
Ким-де кими айыплаҗак болайса,
Агзын юмдурмага хөкмим ровандыр!
Сен чүйшеден өзиңе гөз сатын ал,
Нежис сыясатчы ялы болуп-да,
Гөрмейән затларңам гөрйән болан бол.
Ери, әдигими чыкар! Беркирәк... шейле!

Эдгар.

Вах, муң пикри түйс дүрүште болупдыр,
Чашан аклың ичинде чын акыл бар!

Лир

Мениң такдырыма агласың гелсе,
Ал мең гөзлерими. Мен сени танян:
Сен, Глостер, сабыр эт! Билйәрсиң ахыр,
Дүнйә инемизде аглап инипдик;
Хованың ысыны алып-алмаңкак,
Бизлер эңрейәрис хем аглаярыс.
Диңле мени, мен саңа өвүт берджек.

Глостер

Вах, ненеңси элхенч гара гүн болды!

Лир

Биз энеден боланджа бадымыза,
Самсык театрда ойнаджагмыза
Дат эдип, багырып аглаярыс биз...
Хә! Гөр, нәхили шляпа! Ынха биз
Кечәни алып, харби мекирлик үчин,
Атларың налының дашына чексек...
Сынанып гөрейин! гиевлеримкә
Эмай билен дуйдурман барайын-да,
Урайын, урайын, шейдип урайын!

(Яны хызматкәрли дворян гелйәр)

Дворян

Хә, ынха ол, бу ерде экен, бу ерде!
Хөкүмдар, мәхрибан гызыңыз сизиң...

Лир

Ничик? Гутулмак ёкмы? Мен есирми?
Такдырың элинде гүлкүнч бир затмы?
Мылайымрак болың, хуным төләйин!
Мениң бейним яра, тебип ибериң!

Дворян

Хеммеси хем болар, хөкүмдар.

Лир

Медеткәрим ёкмы? Еке ялңызмы?
Гуйгычдан дөкен дек шор гөзяшыңы,
Дөке-дөке ёлың тозанын сувлап,
Өзиң хем шу ерде шор дуза дөнҗек.

Дворян

Хөкүмдарым...

Лир

Әр дек дуруп, әрлерче-де өлерин!
Ери, ай боляр-да, гашымы чытман!
Мен королдырын, билйәңизми, җенаплар?

Дворян

Сиз — королмыз, биз хем — хызматкәриңиз.

Лир

Онда хениз бары гутармандыр-да!
Эгер мени тутмак ислейән болсаңыз,
Тутың! ери, ери, ери!

(Гачяр. Ызы билен хызматкәрлер гидйәрлер.)

Дворян

Шейле эшикде барып ятан гедай хем
Эйменч гөрүнерди, патыша болса...
Ай, айдара сөз хем тапылмаяр-а!
Эмма кичи гызы ики улысының
Гетирен нәлетинден тебигаты
Халас эдер.

Эдгар

Салам, җенап!

Дворян

Салам! Сизе нәме герек?

Эдгар

Җенап, сиз
Сөвеш болҗагын эшитмедиңизми?

Дворян

Ол бир эййәм мәлим кер болмадыга.

Эдгар

Ханы айдың, душман дашмы, якынмы?

Дворян

Ол якынмыш хем-де етип гелйәрмиш;
Хәли-шинди гелер дийип гарашыляр.

Эдгар

Саг болың, җенап.

Дворян

Шабике бу ерде
Галса-да, эмма лешгер уградь.

Эдгар

Таңры ялкасын, җенап! *(Дворян гидйәр.)*

Глостер

Эй гудратлы таңрым! Мениң җанымы ал!
Шум шейтан供 аздырып тәзеден оны,
Сизден җогап алман өлдүрәймесин!

Эдгар

Ынха, атам, өрән ажап бир дога.

Глостер

Сиз ким болярсыңыз, айдың, достым?

Эдгар

Такдырың таягына тени өвренен,
Гарыплыкда гайнан, гара гүн гөрен,
Рехим эдилмәге лайык бир бенде,
Элиңизи бериң маңа, сизе мен
Күлбе тапып берерин.

Глостер

Таңры ялкасын.
Асман сениң багтыңы ачык этсин!

(Освальд гелйәр.)

Освальд

Ажап болды! Мениң багтым гетирди!
Эй гөзсиз бош келле, улы мертебә
Мең етмегим үчин ярадылансың;
Гарры хайын, гүнәлериңе пушман эт!
Хаял этмән сениң жаның алмага
Гылыжым бир эййәм гынындан чыкды.

Глостер

Достлук элиң билен хас берк салгын!

(Эдгар оларың араларына дүшйәр.)

Освальд

Эй сен, нәкес дайхан! Хайын тарапын

Тутмага горкман хет эдйэрмисиң?
Ёк бол! Ёгсам, шоң башындакы бела
Өз башыңдан дүшер. Элини гойбер!

Эдгар *(дайхан болан болуп)*

Бейле этмэң, эй женап, мен мунын янындан айрылып билмен.

Освальд

Ёк бол, сен харам гул, ёгсам өлерсиң!

Эдгар

Эзиз женап, ёлыңыздан галмаң, гарып бичэрелери өз ёлына гойбериң. Мен өз жанымдан ирен болсам, мундан ики хепте озал хем ондан дынып билйэрдим. Бу яшула элиңизи хем дегирэймэң, ёгсам мен сизиң келлэңизиң я-да мениң таягымың хайсысының мэкэмдигини сынап герерин. Мен муны сизиң хут йүзиңизе бакып айдярын.

Освальд

Ёк бол, харамзада!

Эдгар

Эй женап, гылыжыңызы хер нэче галгытсаңыз хем, дишлериңизи санамалы болсам герек. (*Урушярлар. Освальд йыкыляр*).

Освальд

Эй гул, мени өлдүрдиң! Ынха гапжыгым,
Багтлы болжак болсаң — мени жайла-да,
Мең янымдан тапан хатларыңызы хем
Эдмунда — граф Глостере сен говшыр.

Ол хәзир иңлислең гошунындадыр.
Эй өлүм, бивагт индиң башымдан! (*Өлйәр.*)

Эдгар

Мен сени танаярын, ялынҗаң нежис,
Эплик-эплик болуп, өз бикәңе сен
Ограшлык эдйәрдиң башардыгыңдан.

Глостер

Ничик! Ол өлдими?..

Эдгар

Дынҗыңы ал, атам.
Мен муны барлайын. Белкем, шол хатда
Хас герекли бир зат бардыр. Ол өлди.
Арман, мунын башын җеллат кесмеди.
Ханы гөрели! Гаты гөрме, юмшак мум.
(*Хатың мөхүрини дөвйәр.*)
Эдеп, сен багышла!
Душманың сырыны билмек үчин оның йүрегини хем бөлйәндирис, кагызы йыртмак гүнә дәлдир. (*Хаты окаяр.*)

„Бизиң бир-биримизе берен сөзимизи ядда сал. Оны ёк этмәге сенде көп мүмкинлик бар. Гөвниңде шоны этмек ислеги бар болса, аматлы пурсат хемише тапылар. Эгер ол еңип гайтса, бары пуҗа чыкар. Мен есир болуп галарын ве оның ёрган-дүшеги маңа зындан болар. Мени шол ёрган-дүшегиң дымык ховасындан дындар-да, өз эдермен ишлериң сылагына мениң әримиң ерине эе бол. Сениң (аялың дийсемдим) вепалы Гонерильяң“.
Чени-чакы болмаз аял небсиниң!
Мәхрибан әрине гаршы каст этмек!..

Тәзе тапан әрем мениң доганым!..
Җенаятчы зынахорлаң чапарын
Мен шу ерде чәгә гөмүп гояйын.
Өлүм ховпы астында дурян герцога,
Вагты геленде,
Шу нәлетли хаты гөркезерин мен.
Такдыр маңа шу элхенч бетпәл иши
Беян этмегими перман эйлейәр.

Глостер

Король дәлиреди... Мен өз хушумда,
Баша дүшен хасратларыма дүшүнйән!
Иң говысы өзим дәлиресемдим!
Шонда халас бордым гайгы-гамлардан —
Ховайи ой-хыялларың ичинде
Мең дердим хем өз-өзин уныдарды.

(Узакдан депрек сеслери гелйәр).

Эдгар

Элиңизи бериң.
Мен узакдан депрек сесин эшидйән.
Гидели, атам, мен сени өз достымың
Янына алып барайын.
(*Гидйәрлер.*)

ЕДИНҖИ САХНА

Француз лагеринде чадырлар гурулан дүшелге

(Лир дүшекде ятыр; онуң янында тебип, дворян ве хызматкәрлер. Пессай чалынян саз. Корделия ве Кент гелйәр)

Корделия

Рехимдар Кент, эден хызматыңы мен
Ненең эдип яныш дырып билеркәм?
Оңа өмрим, не-де эмләгим етер.

Кент

Шу сөзлер хеззетиң иң белендидир.
Мениң бар айданлам түйс хакыкатдыр,
Гошылан хем дәлдир, кемелдилен хем.

Корделия

Бу лыбасың гамлы гүн ядигәри,
Чалышмагыңы мен хайыш эдйәрин.

Кент

Сырым ачсам бар планым пуч болар.
Хайышым, аматлы вагт гелйәнчә
Сизиң өзиңиз хем мени танамаң.

Корделия.

Мең рехимдар бегим, гой шейле болсын.
(*Тебибе гарап.*)
Айдың, королың халы ничик?

Тебип

Ол энтек ятыр.

Корделия

Эй гудратлы асман, өзиң көмек эт,
Оның элхенч ярасына мелхем тап!
Мениң чага дөнен бичәре атамың
Гарышан дуйгысын айдыңлашдырың!

Тебип

Ол кән ятды, оярмага ругсатмы?

Корделия

Ылмың буйран задын эдибериң сиз.
Бар ыгтыяр сизде. Ол гейнүвлими?

Дворян

Хава, ол гейнүвли, берк уклан экен;
Укыдака оны биз гейиндирдик.

Тебип

Сиз шу ерде болың оярлан вагты,
Ол өзин парахат сакласа герек.

Корделия

Ягшы.

Тебип

Хайыш эдйэн, якынлашың.—Берк чалың!

Корделия

Эзиз атам! Леблеримиң посасы,
Сениң сагатлыгың гайтарып берсин.
Сениң чал башыңа өз бажылармың
Салан ярасындан сени дындарсын!

Кент

Эзиз мелике!

Корделия

Эгер ол ят адам болан болса-да,
Оның чал башына рехимиңиз герди!
Ёвуз, элхенч тупан билен гөрешмек,
Өлүм ховпын салян гүрлевүклериң,
Йылан дек толгунян йылдырымларың
Отлы ялкымларына гөз дикип дурмак,
Шоның ялы гарран чала галыпмы?
Шейле юка-елпай шыпыртма билен
Гиже сакчы болмак шуңа галыпмы?
Шуның ялы бир газаплы гижеде,

Душманың аягмы дишлән итинем
Ожагың башына гойберердим мен!
А сен болсаң, мениң мәхрибан атам,
Нәдейин, доңузлар, гедайлар билен
Ятмалы болупсың саманханада!
Оның аклы билен жаны-да бирден
Учуп гитмедигине хайран галмалы.
Ол оянды. Оның билен гүрлешиң.

Тебип

Ёк, говысы өзиңиз гүррүңе башлаң.

Корделия

Халлары ничиккә хөкүмдарымың?
Мениң шахым гургун болдылармыка?

Лир

Мени нәчүн табытдан чыкаряр лар?
Сен, эй ягтылыклы, ялканмыш бир рух,
Мен шол отлы чарха саралгы ахыры,
Оның үстине-де акян гөзяшлам,
Эрән гуршун болуп, дөкүлип дуряр.

Корделия

Хөкүмдарым, мени танаяңызмы?

Лир

Хава, танаярын, сен — ревшен рух.
Сен хачан өлүпдиң?

Корделия

Вах, шиндем самраяр!

Тебип

Ол яңыжа оянды. Бир аз сабыр эдиң.

Лир

Мен нирдедим? Нирде? Гүндизми хэзир?..
Башга бирини шейле бир халда гөрсем,
Гөвүне дегилмекден өлердим. Нэтжек?
Шу эллер мениңкими? Ханы гөрели...
Иңңе өтйэр. Мен ким? — шоны билсемдим?

Корделия

Маңа середиң-де, ак пата бериң.
Вах, ёк, ёк, бейитмэң, сиз дыза чөкмэң!

Лир

Хайыш эдйэн, мени яңса алмаң сиз:
Мен диңе бир гарры, самсык бир адам.
Мен сегсен яшымда — артык я кем дэл,
Мен, догрысы, ол диен өз хушымда
Дэлмикэм диййэрин, ховатырланян;
Мен сизи танаян ялы... оны хем...
Йөне велин, өз гөвниме айдың дэл:
Мен ниреде? Дүшүнип билмейэрин.
Онсоң хем шу лыбас ядыма дүшмейэр,
Асыл мен шу гиже нирде ятдымкам?
Маңа гүлмэң. Эмма велин шу зенан,
Мениң балам — хут Корделия ялыла.

Корделия

Хава, хава!

Лир

Гөзлериңде яшмы? Хава! Аглама.
Бар болса, зэхер бер: ичейин оны.

Мен сени ковупдым, сөймерсиң мени.
Баҗыларың болса себәпсиз ерден
Кемсидип, гөвниме дегдилер мениң.
Сенде болса делил бар.

Корделия

Ёк! ёк!

Лир

Мен нireде? Франциядамы?

Кент

Хөкүмдарым,
Сиз өз дөвлетиңизде.

Лир

Алдамак герек дәл.

Тебип

Бикәм, рахатланың: гөрйәңизми сиз,
Өзинден гитмеги совылан ялы,
Хер ничик-де болса, шол болуп гечен
Беланы ядына салмак хатардыр.
Тә өзин раслаянча, экидип оны,
Дынч рахат гоюлса, ягшы болардны.

Корделия

Хөкүмдарым, мениң билен гитмәге
Гаршы болмазмысыңыз?

Лир

Сен мең билен сабырлы болмалысың.

Хайыш эдйән: унут, багышла мени,
Мен бир чашан гарры хем-де бир самсык.
(Кент хем дворяндан башгалары гидйәр.)

Дворян

Җенап, герцог Корнуолың өлдүрилмеги барасындакы хабар угрында бармыка?

Кент

Гүррүңсиз догрыдыр, җенап.

Дворян

Оның лешгериниң башында дурян кимкә?

Кент

Гулага илйән хабарлара гөрә, Глостериң чәпдүйби оглымыш.

Дворян

Оның ковулан оглы Эдгар граф Кент билен Германиядамышын диййәрлер.

Кент

Хер хили мыш-мышлар бар. Эмма өзимиз барада ойланмага вагт гелди. Герцогларың лешгерлери эййәм етип гелйәр.

Дворян

Хас бир ганлы чакнышык болҗак болмага чемели. Хош вагтыңыз, җенап.
(*Гидйәр.*)

Кент

Максат узакда дәл. Нәме гарашярка?
Багтмы я-да бетбагтлылыкмы? Оны сөвешиң нетижеси гөркезер.

(*Гидйәр.*)

БӘШИНҖИ ПЕРДЕ

БИРИНҖИ САХНА

Довериң якынында Британия лагери.

(Эдмунд, Регана, дворянлар ве солдатлар депреклер хем байдаклар билен гелйәрлер).

Эдмунд (*бир дворяна*)

Сораң сиз герцогдан: соңкы планы
Гүйҗиндеми я-да үйтгетдимикә?
Оң гөвни йиданчдан, шүбхеден долы.
Гой бизе чүрт-кесик җогабын берсин.
(*Дворян гидйәр.*)

Регана

Баҗымың чапарна бир зат боландыр.

Эдмунд

Шейле болан болаймаса ягшыдыр.

Регана

Ери, әзиз Глостер, мен сизе нәхил
Райдашлык эдйәним өзиңизе мәлим, —
Эмма ак йүрекден чыныңыз билен
Айдың — мең баҗымы сөййәрмисиңиз?

Эдмунд

Мен оны сылаярын.

Регана

Гиевимизиң мүлкине, — гадаган ёла
Гадам басманмыдыңыз?

Эдмунд

Сиз ялңышяңыз.

Регана

Гөвниме болмаса, сиз оның билен
Шейле бир багланшан хем якынлашан,
Сиз бүтинлей шоңкы дийип билйәрин.

Эдмунд

Намысымдан касам эдйән, бейле дәл.

Регана

Мен оңа чыдаман, мең Глостерем!..
Оның билен якынлашжак болайман.

Эдмунд

Ёк-ёк, сиз горкмаң, ынха оң өзем
Әри билен гелйәр.

(Депреклер ве байдаклар билен Альбани, Гонерилья ве солдатлар гелйәрлер.)

Гонерилья (*чете*)

Бизи айра дүшүрденимден бажыма,
Сөвешде еңленим говы гөрердим!

Альбани

Эзиз бажымыза мен салам айдян;

(*Эдмунда.*)

Мен эшитдим ша гызының яндамыш.
Бизиң хөкмимизден нәразы болан
Кән адамлар олара биригенмиш. —
Хакыкат ёк ерде, мен хем батыр дәл.
Бизе ярамян зат французларың
Королың аркасын тутмакларам дәл
Хем-де адалатлы шикаятчылаң
Хеммесин оларың голдамагам дәл, —
Диңе юрдымыза гирмеклеридир.

Эдмунд

Бу өрән асыллы геп!

Регана

Бу нирәң гүррүңи!

Гонерилья

Бирлешип душмана гаршы сөвешиң.
Машгала хем шахси оңушмазлыклар
Бу ерде хич.

Альбани

Онда биз гошунда
Яшулыларың межлисини чагырып,
Этмели ишлери карар эделиң.

Эдмунд

Мен эгленмән чадырыңыза барарын.

Регана

Сен хем бизиң билен гидйәңми, баҗым?

Гонерилья

Ек.

Регана

Шейле болса, гелшикли бор, — гидели.

Гонерилья (*чете*)

Хә! бары дүшнүкли!
(*Гаты сес билен.*)
Гидели, баҗым!

(Дайхан эшигинде Эдгар гелйәр.)

Эдгар

Нәрахат этмәге хет эдип болса,
Ики агыз сөз диййҗек герцога гарып!

Альбани (*бейлекилере*)

Мен хәзир барарын. — Сен нәме диййҗек?

(Альбани хем Эдгардан башгалары гидйәрлер.)

Эдгар

Сөвешден өң окаң, — ынха сизе хат.
Эгер сиз еңсеңиз, шейпур чалыныпп,
Хаты гетирени чагырсын бәрик!
Гөрнүшим мең гөзгыны болса-да,
Шу хатда язылан затлаң барыны
Тассыклаҗак урушыҗыны тапарын.
Эгер сизе өлүм миессер болса,

Онда сизден гечер бу дүнйәдәки
Әхли пыссы-пыҗурлыклаң барысы.
Гой, такдыр багтыяр эйлесин сизи!

Альбани

Дур, мен бир окайын.

Эдгар

Дуруп билмерин.
Вагты гелер, векилиң чакылыгына,
Мен яңадан пейда боларын шонда!
(*Гидйәр.*)

Альбани

Боля-да, хош вагтың. Хатың окарын.

(Эдмунд гелйәр)

Эдмунд

Гошун чекмек вагты. Душман гөрүнйәр.
Ынха олаң саны, гүйҗи барада
Разведкаң эле салан хабары.
Эмма алңасамак — сизиң борҗыңыз!

Альбани

Биз вагтында тайын болуп дурарыс.
(*Гидйәр.*)

Эдмунд

Мен бу ики баҗың икисине-де
Сөййәним барада касам эдипдим.
Олар бир-бирини шейле йигренйәр,
Гөйә дирсиң олар — ит билен пишик.

Хайсын алмак герек? Бирисиними?
Я-да икисинем? Хич биринемми?
Эгер икисиниң җаны саг болса,
Маңа багт ёкдыр. Дулыны алсам,
Гонерильяны гудуз ачдырын;
Оның әри дирикә, оң янында
Ненең бу оюнда мен утуп билерин?
Эмма оң әри шу сөвешде герек.
Соңра болса... кимиң ёлына бөвет
Болян болса, гой шол оны ёк этсин.
Эгер ол еңәйсе, Лири, гызыны,
Рехим эдип, галдырмага сөз берди.
Ол болаймаз. Мениң шу ягдайымда
Такал окап дурман, иш гөрмек зерур.
(*Гидйәр*).

ИКИНҖИ САХНА

Ики лагериң арасындакы мейдан.

(Сахнаның аңырсында сөвеш сеси. Сахнаның ичи билен Лир, Корделия хем оларың гошуны депрек ве байдаклар билен гечйөр. Эдгар хем Глостер пейда боляр).

Эдгар

Бәрик, атам. Шахалаң саясында
Отыр-да, „догрылык ең" — дийип дога эт;
Эгер мен яныңа өлмән геләйсем,
Шонда саңа өзим көмек эдерин.

Глостер

Асман сизи пенасында сакласын!

(Эдгар гидйәр. Сөвеш болян сеслер гелип, соң ене-де дыняр. Эдгар гайдып гелйәр.)

Эдгар

Тизрәк элиң бер! Гачалы, гаррь!
Ша еңилди, өзи билен хем гызы
Есир дүшди. Элиңи бер, гачалы!

Глостер

Гачмак нәмә герек? Шунда чүйрәрин.

Эдгар

Ене шум пикирлер! Биз өлүми-де,
Энеден өз вагтында болшымыз дек,
Вагты геленде кабул этмелидирис.
Хер бир задың вагты бар, мөхлети бар.
Ханы, йөр гидели!

Глостер

Сениң сөзиң хак.

(*Гидйәрлер.*)

ҮЧҮНҖИ САХНА.

Доверин якынында Британия лагери.
(Еңиҗи болуп, деңрек ве байдаклар билен Эдмунд гелйәр. Соң есир алынан Лири хем Корделияны алып гелйәрлер. Офицерлер, солдатлар ве башгалар.)

Эдмунд

Булары әкидиң! Өрән берк саклаң,
Тә судларың али-перманына чен.

Корделия (*Лире*)

Диңе икимиз дәл, хайыр ише чапып,
Такдырың шерине сезевар болан.

Сең хасратың чекйән, бичәре король,
Такдырың газабы маңа әлхенч дәл.
Бажыларымы гөрүп билмезмикәк биз?

Лир

Ёк, ёк! Иөр гидели биле зындана.
Капасдакы гуш дек сайралы шонда.
Эгер менден сен ак пата сорасаң, —
Дызыма чөкерин, өтүнч сорарын.
Биз шейдип яшарыс, сена окарыс,
Эртеки айдышарыс, айдым айдарыс;
Ялдыравук кебелеклере гүлүп,
Көшк хабарларын сорарыс гарыпдан —
Сөйүлйән ким, сөгүлйән ким — барҗасын,
Биз хем аллаларың сопылары дек,
Хер задың сырыны билҗек боларыс...
Ынха шейдип, хер ян өвүсйән шемал дек,
Гелип гидйән барлы хөкүмдарларың,
Дава-җенҗеллери тә совулянча,
Отырарыс дар зынданда гарашып.

Эдмунд

Булаң икисинем алып гитмели!

Лир

Корделия, шуң ялы гурбанлары
Аллаларың өзи тарып эдйәндир.
Биз бир ерде! Айра салҗак болсалар,
Олара асмандан отлы кесинди
Алып, гелип тилкә түссе берен дек,
Бизлере-де түссе бермели болар.
Аглама! Аглатҗак болсалар бизи,
Олаң өзин мерги ийип, ёк эдер.

Өңи билен харам өлер өзлери!
Ери, гидели!

(Нөкерлер **Лири** ве **Кордениияны** алып гидйәрлер.)

Эдмунд

(*Офицере кагыз берип*)

Шу хаты ал-да, ызларындан галайма!
Мен сең дережәңи ёкары гөтердим.
Шу ерде язылан заты берҗай эт!
Шонда өзиңе хормата ёл ачарсың.
Бизиң заманамыз нәхили болса, —
Бизиң өзимиз хем хут шейледирис.
Йүреги юкалык гылҗа ярашмаз.
Мөхүм юмуш артык сөзи халамяр.
Я: „разы“ — дий, я-да өзиңе
Башга такдыр гөзле.

Офицер

Мен разыдырын.

Эдмунд

Бар хем ятда сакла, — эгер барыны
Берҗай эдип билсең, багтлы боларсың.
Хаял этме. Эшидйәрмиң? Барыны
Шу хатда язышым ялы берҗай эт.

Офицер

Йүк чекмеги, арпа иймеги башарман;
Адамың оңарҗак ишин башарын.
(*Гидйәр.*)

(Шейпур сеси. **Альбани**, **Гонерилья**, **Регана** ве башга офицер, солдатлар гелйәрлер.)

Альбани

Җенап, сиз шу гүн улы мертлик этдиңиз,
Такдырың өзи-де райдаш болды:
Душманлар элиңизде. Шол есирлери
Бизе бериң дийип перман эдйәрис.
Өз асудалыгымыз назарда тутуп,
Хем-де оларың хукукларын кемситмән,
Бар гөрмели чәрелери гөрерис.

Эдмунд

Макул билдим шаны зындан этмеги,
Ол бетбагт гарры хәзир зынданда;
Җадылаян зат бар, онның яшында —
Хем-де оның шалык дереҗесинде:
Халкың йүрегини өзлерине чекип,
Өз найзаларымызы өз гаршымыза
Биз серкерделере гезәп билерлер.
Оның билен шазада бикәни-де
Шейле пикир билен зындана салдым;
Эртир я биригүн олаң икисем
Адалат судыңыза гелип билерлер.
Хәзир болса хем ган, хем дер сачярыс...
Нәхак ерден гөзләп дост өз достыны,
Иң шөхратлы болан сөвешлерде-де
Оның элхенчлигин яда салянлар
Газап билен оңа нәлет эдйәрлер.
Хәзир Лириң хем-де Корделияның
Ишине бакмагың асла ери дәл.

Альбани

Җенап, мени багышлаң, сиз диңе бизиң
Гол астымыздакы урушыҗысыңыз.
Сиз бизе доган дәл.

Регана

Оны доган дийип хасап эдйэрис.
Бейле сөзи айтҗак болсаңыз, озал
Бизден сизиң сорамагыңыз герекди.
Бизиң гошунмыза башлык болан шол,
Мениң дережэмиң хем мертебэмиң
Ол орныны тутды; шейле якынлык
Оңа хукук берйэр доган болмага.

Гонерилья

Бейле догумлы геплеме! Ол сениң
Эден хорматларыңдан хас артыграк
Дережэ өзини етирип билди.

Регана

Мениң хөкмим, мениң өзим шоныңкы,
Ол белентлер билен дең барабардыр!

Альбани

Ол сизе өйленсе, шейле боларды.

Регана

Чына язаймасын эдйэн ойныңыз!

Гонерилья

Болды, болды! Гөзиңизе ынанмаң:
Олар чашы бакяр, терс гөркезйэр.

Регана

Мениң җаным саг дэл, ёгсам мен сизе,
Җогап берип билердим. — Эй серкерде!

Лешгерме, мүлкиме хем есирлере
Сен барына хем өзиме ээ бол!
Хеммелериң гөз өңинде мен сени
Боюн алян — әрим, хөкүмдарым дийип.

Гонерилья

Оңа ээ болмак ислейәрмиң сен?

Альбани

Разычылык бермек саңа баглы дәл.

Эдмунд

Сизе-де дәл.

Альбани

Сен ялңышдың чөпдүйби!

Регана (*Эдмунда*)

Шейпур чалдыр! Дережәңи беян эт!

Альбани

Дур! Гулак ас! Эдмунд, дөвлет дөнүги
Хасабында туссаг эдилйәрсиң сен.
Онсоңам
(*Гонерильяны гөркезип*)
дашына алтын чайылан
Шу йылан хем шейле туссаг эдилйәр. —
Эмма, баҗым, сизиң даваңызы мен,
Аялмың бәхбидин назарда тутуп,
Сизе етирмезден, өзим совярын:
Бу лорд билен эййәм вадалашан ол.
Мен сизиң никаңыз гадаган эдйән.

Эгер эре гитмек ислейэн болсаңыз,
Маңа гөвүн бериң! Мениң аялым
Эййэм вадалашыпдыр.

Гонерилья

Масгарачылык!

Альбани

Эдмунд, гылыҗың тайын. Шейпур чалынсын!
Сениң дөнүкдигиң бойнуңа гойҗак
Адам чыкып сөвешмесе сең билен, —
Ынха саңа мениң чакылыгым шу!
(*Эллигини ташлаяр.*)
Саңа дөнүк дийип гоян адымы
Дуз датмаздан өз бойнуңа гоярын!

Регана

Вай, мең халым харап, өлүп барярын!

Гонерилья (*чете*)

Шейтмесе, ава ынанмаздым мен.

Эдмунд (*эллигини ташлап*)

Ынха мең гиревүм, ким-де ким маңа
„Дөнүк“ — дийип айтса, хөкман ол өлер!
Шейпурлар чалынсын! Чыкың мейдана,
Ким болса шол болсын, сизми я башга,
Өз намысым, вепадарлыгым үчин,
Сөвешерин шоң билен.

Альбани

Эй, ясавул!

Эдмунд

Ясавул, эй ясавул!

Альбани

Эмма сен хут бир өзиңе даянгын,
Гошуны йыгнап мен өз хөкмим билен.
Ене оны даргатдым.

Регана

Мен өлйәрин!
Ярам бетерләпдир, җанымы аляр!

Альбани

Оның халы харап! Чадыра әкидиң.

(Регананы әкидйәрлер. Ясавул гелйәр).

Эй, ясавул, бәрик! Шейпур чалынсын!
Ынха шуны ока.

Офицер

Шейпур чалың

(Шейпур чалыняр).

Ясавул (*окаяр*)

„Лешгериң ичинде болан рыцарлардан я-да танымал адамлардан ким-де ким өзини граф Глостер дийип атландырян Эдмундың бейик дөнүкдигини бойнына гоймак ислейән бар болса, гой шол үчүнҗи ёла шейпур чалынандан соңра орта чыксын. Шоның душманы оны гаршы алмага тайын“.

Эдмунд

Чал!

Ясавул

Ене чал!
(*Икинҗи гезек чалыняр.*)
Ене-де!
(*Үчүнҗи гезек чалыняр*)

(Сахнаның арка тарапындан җогап шейпуры чалыняр. Шейпурчының ызына дүшүп, ярагланан Эдгар гелйәр.)

Альбани

Сора, ол нәме ислейәр, шейпур сесине
Нәме дийип гелди?

Ясавул

Сен ким? Адың нәме?
Везипәң нәме? Онсоңам сен нечүн
Чакылыгы кабул эдйәрсиң өзиң.

Эдгар.

Барын билип гойың: мең адым йитди,
Дөнүкчилик эдип оны ийдилер;
Эмма гаршысына сөвеш этмәге
Чыкян адамым дек асыллыдырын.

Альбани

Ол ким гаршысына чыкяның сениң?

Эдгар

Граф Глостер дийип атланян Эдмунд.

Эдмунд

Ынха мен. Айтҗак сөзлериң нәме?

Эдгар

Сыр гылыҗыңы: нахак намыса дегсем,

Сениң элиң менден арыны алар.
Мениң гылҗым тайын. Сениң гүйҗиңе,
Яшлыгыңа, мансабыңа, адыңа,
Шовлы үстүнлигиңе, еңиш гылҗыңа
Хем-де сениң гайратыңа гараман,
Мениң рыцарь адым хем-де намысым
Хукук берйәр маңа ачык диймәге,
Ач-ачан диййәрин: сен—хайын, дөнүк!
Сен хут аллалара хем-де атаңа,
Хут өз доганыңа хыянат эдип,
Дил-дүвшиҗи бет ниетлериң билен
Герцогың хем гаршысына чыкдың сен;
Хут сен сүйр депәңден дабаныңа ченли,
Аягың астындакы топрага ченли,
Түйс сакар гурбага дек бир хайын.
Эгер шу затлардан боюн гачырсаң,
Мениң гылҗым, элим, эдерменлигим,
Мениң сөзим тассык этмәге тайяр:
Сен яланчы!

Эдмунд

Сениң адың сорамалы болсам-да,
Эмма сенде мерданалык, батырлык,
Сөзлериңде эдеплилик гөрүнйәр.
Рыцарь ады үчин берилйән мөхлетден
Иигренмеклик билен боюн гачырян.
Җәхеннемден чыкан ялан геп билен,
Өз йүрегиңе урмак үчин шол айбы
Гайтарярын доландырып өзиңе,
Ол маңа галташды, яраламады.
Эмма мениң гылҗым сениң дөшиңде
Оңа мыдамалык ер тапар шонда!
Шейпур чалынсын!

(Шейпур чалыняр. Урушярлар. Эдмунд йыкыляр).

Альбани

Өлдүрме оны!

Гонерилья

Глостерим, бу ерде галплык бар:
Бир нәмәлим душман билен сөвешмек
Сениң борҗың дәлди, сен еңилмедиң,
Сени алдадылар.

Альбани

Агзыны гапың,
Егсам оңа шу кагызы дыкарын! *(Эдгара)*
Дур! *(Эдмунда)*
Сен, ганхор, ганхорлык хатыңы ока! *(Гонерильяга)*
Йыртмаң! Хат сизе таныш ялы-ла?

Гонерилья

Шейле хем экен-дә! Хөкүм сүрйән мен,—
Сен дәл, мен хөкүмдар, киммиш ол
Маңа суд эдип, мени язгарҗак?

Альбани

Элхенч зат! Бу хаты танадыңмы сен?

Гонерилья

Билйән задым барада зат сорама. *(Гидйәр.)*

Альбани *(офицере)*

Ол өз хушында дәл, эсеван бол!

(Офицер гидйәр).

Эдмунд

Сизиң айдан затларыңызың барыны
Мен эдипдим, артыграк хем эдипдим.
Багт барысының үстини ачар.
Барысы гутарды, мен хем гутардым!
Эмма мени еңен сен ким боларсың?
Эгер сен бир асылзада болайсаң,
Багышлаян сени.

Эдгар

Ыхласа мырат!
Эдмунд, аслым сениңкиден пес дәлдир,
Хас гүнәкәр борсың, артык болайса!
Мен сениң доганың, Эдгардырын.
Аллаларда адалат бар экени:
Шадыян чекилйән харам кейипден
Бизе җеза тайярлаяр экенлер;
Гүмүртиклик билен дүнйә гелмегиң,
Атаңы гөзинден махрум эйледи.

Эдмунд

Хава, сениңки хак. Такдыр чархыны
Айлады, — мен хем лерзана гелдим.

Альбани

Сыпатыңдан асылзада болдыгың
Гөрүнйәрди! Гел, сени гуҗаклайын.
Сени хем атаңы сөймедик болсам,
Багтлы ягты гүне йүзим дүшмесин.

Эдгар

Билйәрин.

Альбани

Ниреде гизленипдиң сен?

Нирден билдиң атаң бела душанны?

Эдгар

Оның билен биле чекдим шол дерди.
Ики агызда барын айдып берейин,
Шоны айдып гутаранымдан соңра
Гой, йүрек ярылса—ярылып гечсин!
Ганлы хөкми эшдип, гутулмак үчин,
(Вах, гөрсене, жаның сүйжилигини,
Бир гезек өлүмден гутулжак болуп,
Сагат сайын өлмэге тайын боляс!)
Мен шейле бир шылха гейнип гизлендим,
Хатда итлер менден үйшенйэрдилер.
Шейле халда мен атама душ гелдим,
Ики бэбэнеги гандан долупдыр —
Гөвхер дек гөрежин алдыран экен...
Идип, гедай гездим, көпүк йыгнадым,
Дэлирэп гитмекден халас эйледим.
Эмма, дат гүниме, кимдигими мен
Хет эдип билмедим беян этмэге.
Мен диңе хут ярым сагат мундан өң,
Еңише гарашсам-да ярагланяркам,
Еңжегиме анык гөзим етмэнсоң,
Мен оның ак пата бермегини сорап,
Барын бирин-бирин эшигэр этдим.
Арман, оның параланан йүреги
Шатлыгың хем гайгың арасындакы
Бу гөреше чыдам эдип билмезден,
Гүлер йүзи билен чагщап гитди ол.

Эдмунд

Сен мениң йүрегми эредип билдиң,
Белки, ол хайыр ишиң аламатыдыр.
Ене бир зат диййжек ялы, довам эт.

Альбани

Хас хем гамгын болса, диймек герек дэл.
Онсыз хем мен гөзяшыма гарк болян.

Эдгар

Хава, гайгы-гамы сөймейэнлере
Шу айданларым хем артыкмач болар.
Мең берджек гүррүңим хас ченден гечип,
Өңки гайгың үстине гайгы гошар.
Атамың халына эңрэп отыркам,
Бир нэбелли адам яныма гелди.
Ол маңа гедайкам душ гелен чагы,
Йигренч билен менден йүзин соврды;
Эмма мең кимдигими танан вагтында
Ол мени багрына мэкэм басды-да,
Асманы титредйэн зарын сес билен
Ташлады өзини мейдиң үстине.
Соңра болса өзи хем Лир хакында
Шейле агыр-зарын гүррүңлер берди...
Җошярды сөз сайын гайгы-хасраты,
Оң дурмуш тарлары гырлып башлады.
Шол пурсатда бирден шейпур чалынды,
Бейхуш халда оны гоюп гайтдым.

Альбани

Ол ким экен?

Эдгар

Ол Кент экен, җенап, ковлан Кент экен:
Сыпатын үйтгедип, эшигин чалшып,
Өзин кован шаның ызындан баряр,
Ол оңа шейле бир хызматлар эдйэр,
Хич бир гул хем шейле хызмат этмезди.

(Эли гана боялан пычаклы д в о р я н ылгап гелйэр.)

Дворян

Көмек! Көмек эдиң!

Эдгар

Ненеңси көмек?

Альбани

Айт, тиз бол!

Эдгар

Пычак нирден ган болды?

Дворян

Ганың өзи мундан бугарып чыкяр!
Йүрекден согрылып чыкарылан пычак!
Ол жан берди!

Альбани

Айт, ким ол жан берен!

Дворян

Зенаныңыз, женап, сизиң зенаныңыз!
Өз бажысына-да зәхер берипдир:
Өлмезинден озал ол боюн алды.

Эдмунд

Икиси билен-де никалыдым мен,
Тойы-да үч болуп биле тойларыс!

Эдгар

Ынха Кент гелди.

Альбани

Олары шу ере,
Өлем болса, дирем болса гетириң.

(Дворян гидйәр).

Бизи титредйэн зат гайгы-хасрат дэл,
Асман адалаты. Эйсем, шу Кентми?
Сыпайчылыгың талап эдиши ялы,
Шу хэзир биз оны гутлап билмерис.

Кент

Агшамың хайырлы болсын, королым,
Диймек үчин гелдим. Ол шу ердеми?

Альбани

Вах, биз иң мөхүмин унудыпдырыс.
Эдмунд король ве оң гызы ниреде?
(Реганаың ве Гонерильяның мейдини алып гелйэр.
Серет шуңа Кент!

Кент

Гөрйэн задым нэме?

Эдмунд

Хава, Эдмунд сөйүлйэрди! Мен дийип,
Өз баҗысы баҗысын өлдүрип,
Соңра-да өзини хелэк эдипдир.

Альбани

Хава, шейле. Олаң йүзлерини япың.

Эдмунд

Мен өлйэрин. Өз пыглыма ярашмаян
Бир хайыр иш этмек ислейэрин мен.
Тиз болың, зындана адам иберин!
Корделияның хем-де Лириң җаныны
Алың дийип буйрупдым, тиз болың!

Альбани

Ылгаң! Вах, ылгаң!

Эдгар (*Альбанэ*)

Киме ылгамалы?

Эдмунда)

киме бердиң сен шол буйругы?

ир, гы ятырмак беллигин ёлла.

Эдмунд

и догры. Мениң гылҗымы ал-да,

ере бер.

Альбани

Вах, эгленме, ылга!

(Эдгар ылгап гидйэр).

Эдмунд

ен хем-де сениң аялың икимиз

а Корделияны зынданда асып,

айгысындан өз җанына каст этди"

ийип, айтмагы буйрук берипдик.

Альбани

й асман, сен оны аман сакла!

ны алып гидиң!

(Эдмунды алып гидйэрлер. Өлен Корделияның мейдини элинде

етерип, Лир, соң Эдгар, офицер ве башгалар гелйэр.)

Лир

Эңрэң, эңрэң! Эй даш йүрек адамлар!

унча гөзим, дилим болан болса мең —

Асман ярылардыі Деми чыкыпдыр!

Өлүм нирде, дурмуш нирде — сайгарарын:

Бу гыз топракдан хем бетеррэк өли!

аңа айна бериң, айнаның йүзи

мүрлесе, оның өлмедигидир.

Шекспир.

Эдгар (*Альбанэ*)

Киме ылгамалы?

(*Эдмунда*)

Киме бердиң сен шол буйругы?

..ир..гы ятырмак беллигин ёлла.

Эдмунд

...догры. Мениң гылҗымы ал-да,

...ере бер.

Альбани

Вах, эгленме, ылга!

(Эдгар ылгап гидйәр).

Эдмунд

..н хем-де сениң аялың икимиз

..а Корделияны зынданда асып,

..айгысындан өз җанына каст этди"

..ийип, айтмагы буйрук берипдик.

Альбани

..й асман, сен оны аман сакла!

..уны алып гидиң!

(Эдмунды алып гидйәрлер. Өлен Корделияның мейдини элинде ..өтерип, Лир, соң Эдгар, офицер ве башгалар гелйәр)

Лир

Эңрәң, эңрәң! Эй даш йүрек адамлар!

Мунча гөзим, дилим болан болса мең —

Асман ярыларды! Деми чыкыпдыр!

Өлүм нирде, дурмуш нирде — сайгарарын:

Бу гыз топракдан хем бетеррәк өли!

..аңа айна бериң, айнаның йүзи

..мүрлесе, оның өлмедигидир.

Лир

..за, бир вагтлар мең йити гылҗым
..ерзан урдурярды олар ялыны.
Инди гаррапдырын, гайгы-хесретлер
..үйч-кувватдан айрып, чагшатды мени.
..из ким? Гөзим харап, ёгсам танардым.

Кент

..акдырың хем сөййән хем-де йигренйән,
..ки адамсы болса, — шолаң бири мен.

Лир

.. ..ер шейле гараңкы. Сен Кент ялы-ла?

Кент

.. ..ут шоң өзи, өз вепалы Кентиңиз.
..аны ол хызматкәриңиз Кай ниреде?

Лир

..ә, ол түйс бир барып ятан йигитди,
..әркман сөвешйәрди. Өлди, чүйреди.

Кент

Ёк, хөкүмдар. Шоның өзи мендим—мен!

Лир

..из оны барлап гөрерис.

Кент

Башыңыза бела дүшели бәри,
Шол гамлы ёлларда якыныңыздадым.

Лир

Мен саңа шат.

Кент

Башга киши дәлди, шол мең өзимдим.
Гайгы-хесрет, гараңкылык хем өлүм,
Барысы бир ере йыгнаныпдырлар.
Улы гызларыңыз әлхенч өлүме
Дучар болуп, ахырда җан бердилер.

Лир

Шейле ялы.

Альбани

Ол диййәнин билмейәр.
Оңа нәхак ерден йүз тутярыс биз.

Эдгар

Йүз тутмак пейдасыз.
(*Офицер гелйәр.*)

Офицер

Эдмунд җан берди!

Альбани

Оның өлми билен нәме ишимиз бар?
Достлар хем лордлар! Карарымыз шейле:
Хесретли бичәрә элимизден гелен
Этмели көмеги гайгырмарыс биз.
Казасы долянча шу бейик гаррың,
Барҗа ыгтыяры берйәрис шоңа.

(*Эдгара хем Кенте*)

Сизе лайык болан бар хукуклары,
Артыкмаҗы билен гайдып берерис.
Достлар ыхласының рәхнедин гөрер,
Душман болса — гамдан өз пайын алар.
О, середиң!

Лир

Пакыры асыпдырлар...
Ол өлүпдир! Җесединде җаны ёк!
Ит, ябы хем алакалар яшап йөр,
Сенде нэчүн җан ёк? Гайдып гелмерсиң!..
Хич хачан, хич хачан, гайдып гелмерсиң!
Хайыш эдйэн, илигими яздырың...
Сиз гөрйэрмисиңиз? Оңа середиң,
Онуң додаклары... серетсеңизле...

Эдгар

Хөкүмдар! — Ол бейхуш, өзинден гитди.

Кент

Вах, йүрек, ярылсана сен!

Эдгар

Хөкүмдар!

Кент

Инди бир рухыны гынамавери.
Рахат җан бермегне хич пэсгел берме!
Диңе душман шейле гөзгыны болуп,
Он өлмегини узаклашдырмак исдэр.

Эдгар

...ди!

Кент

...ва, узак вагтлап чыдашы гең зат.
...ң дурмушы җебирли дурмуш болды.

Альбани

...илери экидиң! Инди биз болса,
...ми гайгы хакда ойланмалыдырыс.

(*Эдгара хем Кенте*)

Эй мениң җана-җан достларым,
Барҗа эрки элиңизе алың-да,
Гутарың дөвлете дүшен яраны.

Кент

Ёк, мен тизден узак ёла дүшйәрин,
Мени ша чагыряр, — оң сөзин йыкман.

Эдгар

Хесрет чекиң, дуйгы билен җетлешмән.
Өз өмринде хеммелерден хас бетер,
Җебри-җепалары чекди бу гарры.
Биз яшлара бейле көп зады гөрмек,
Не-де көп яшамак миессер болмаз.

(Чалыныян яс маршының астында хеммелер гидйәр.)